

Василь Курищук

ХРИСТІЯНСЬКІ СВЯТИНІ КОСОВА

“Писаний Камінь”

Косів

2016

ББК 63.3 (4УКР) - 4 ів
К 93
УДК 908. 477. 86

Рецензенти:

*Отець Іван Близнюк, Косівський декан УПЦ КП,
настоятель храму Успіння Пресвятої Богородиці.
Отець Роман Іванюлик, Косівський декан УГКЦ,
парох храму св. Василя Великого.*

Курищук В. Ю.

К 93 Християнські святині Косова. –
Косів: Писаний Камінь, 2016 –160 с., 32 кол.

ISBN 978-617-7436-01-9

У книжці зроблено спробу дослідити історію християнських святинь та життя релігійних громад на території колишнього великого поселення, яке називалося Косовом. Подано відомості про священників та їхню душпастирську службу, а також про сучасний стан храмів.

Багато матеріалів містять відомості, які публікуються вперше.

Видання буде корисним для тих, хто цікавиться історією рідного краю, його духовною культурою.

УДК 908. 477. 86

ББК 63. 3 (4УКР) - 4 ів

ISBN 978-617-7436-01-9

© Василь Курищук, 2016

© Видавництво

«Писаний Камінь», 2016

Вступ

Церква – це особливе місце на землі, яке Бог, як і Біблію, залишив для нашого блага. Храми Божі здавен-давня будували на найкращому, найбільш доступному і видному місці в селах чи містах. Храмів споруди завжди своєю архітектурою відрізнялися від інших будівель. Вони вибагливіші за формою, величніші за своєю сутністю та збудовані з найкращого матеріалу.

Церква є житлом самого Бога. Тому будівничі завжди старалися вкласти в святую будову все своє вміння і релігійні почування, щоб храми Божі викликали в богомольців релігійні настрої та збуджували в них дух молитви.

Щоразу, коли ми приходимо до храму на богослужіння, стаємо співучасниками великого божественного дійства, відкриваємося перед Богом, висловлюємо всі свої найглибші почування, болі і невдачі, випрошуємо в Нього допомоги в житті і духовних сил, витривалості в добрих намірах та дякуємо за поміч і опіку. Богослужіння є джерелом духовного життя, правдивості, воно лікує наші душі. У літургічних богослужіннях і молитвах наші помисли підносяться до небесних висот, настроюють нас до більшої любові до Бога, впроваджують нас в духовний світ святості, роблять нас ліпшими, кращими.

Кожному вірянинові дорога його святиня. Тому вони так бережно і відповідально підтримують і доглядають її, дбають про естетичний вигляд та створюють неповторної краси сакральне наповнення.

Минали століття, старіло дерево, руйнувалися церковні будівлі, а на тих освячених місцях виростили все нові й нові храми. Скільки тут служило священиків, скільки тут звершено богослужінь, скільки тут молилося поколінь! До честі кожного вірянина дізнатися більше про свою святиню, про своїх предків, які в цьому храмі підносили до Бога свої серця молитвами, якими і ми сьогодні славимо Його ім'я.

Тому, на нашу думку, вірянам буде цікаво дізнатися про свій храм, про своїх предків хоч те, що зберегла людська пам'ять, що зафіксовано в архівних документах. Маємо надію, що ця книжка стане в пригоді всім тим, хто цікавиться минувиною і любить свій край.

Короткі відомості з історії

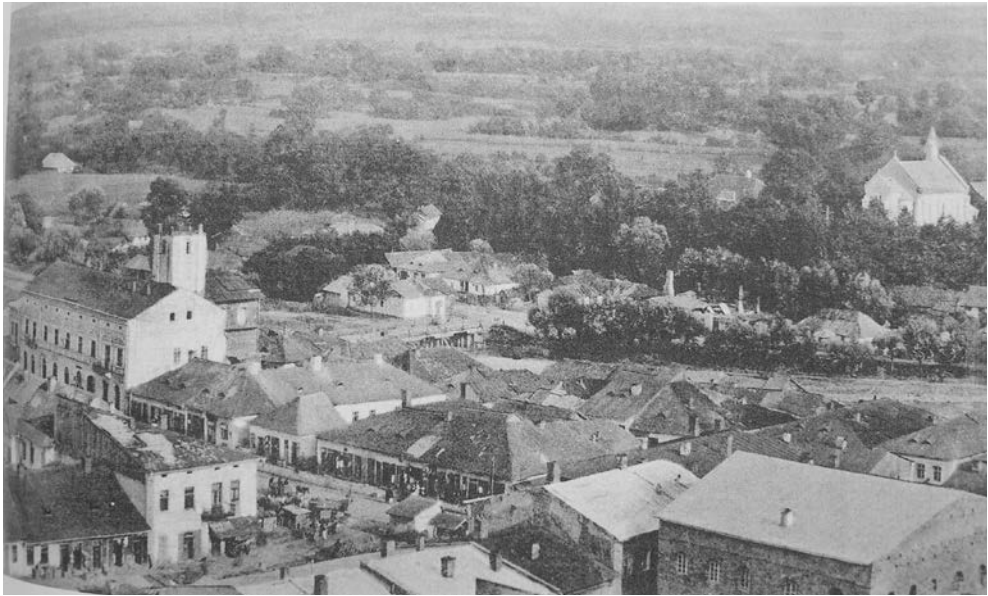
Про косівські християнські святині та релігійні громади можна багато дізнатися з опублікованих досліджень наших сучасників Ігоря Пелипейка [1], Володимира Стеф'юка [2], Михайла Городенка [3] та інших дослідників. Базуючись на їхніх дослідженнях, хотілося б подати окремі історичні факти, які не висвітлені в згаданих публікаціях.

Відомий український історик, археолог, етнограф о. Антоній Петрушевич знайшов у монастирі Драгомирні на Буковині церковну грамоту косівської парафії за 1318 рік, видану князем Литви і Руси Свидригайлом [4]. В грамоті згадується про ґрунти, які належали парафії Старого Косова. Цікаво, що тими ж земельними ділянками церква користувалася і в 1900 році і, мабуть, в наступні роки. Отже, у 1318 році на території теперішнього Старого Косова церква вже була, бо, зрозуміло, церковне господарство, в тому числі і земельні наділи, склалися не в 1318 році, а значно раніше. Є підстави стверджувати, що на цій території були поселення ще далеко до першої писемної згадки про село. Вчені стверджують, що в гуцульських горах люд жив здавна і знайомство місцевого населення з християнським віровченням почалося десь з перших століть першого тисячоліття, коли кордони Римської імперії проходили по горах нинішньої Верховинщини [5]. Як стверджує І. Скочиляс, християнізація нашого краю розпочалася в VI – VII ст. під впливом християнських місіонерів Великоморавської держави та кирило-мефодієвської слов'янської традиції [6].

До колишнього села Косово належала територія не тільки Москалівки і Монастирського, але й теперішніх сіл: Вербовця, Смодної, частини Черганівки і, зрозуміло, Старого Косова та міста Косова. Пізніше села відокремились і вже в XIX ст. зафіксовані, як самостійні. У першій половині XX ст. почався зворотній процес – приєднання окремих сіл до міста Косова. Так, у 1905 році до міста приєднано Монастирське, у 1928 році – частину Старого Косова й Вербовця, у 1934 році – Москалівку.

Всіма цими територіями володіли землевласники Язловецькі і Чурили. Після зникнення роду Чурилів, в результаті поділу їх маєтку в 1692 році ці землі опинилися у власності Станіслава Дідушицького (1662 – 1724), а пізніше його спадкоємців [7]. Останнім з роду Дідушицьких був Тадеуш (1724 – 1777). Дідушицькі володіли Косовом, солеварнею та селами від Хімчина і Рожнова аж до Жаб'я. Посідали високі

посади і за часів старої Польщі, і за Австрії. Їхні нащадки також цікавилися Гуцульщиною, хоч уже не мали тут маєтків. Граф Володимир Дідушицький у другій половині XIX ст. створив у Львові великий музей, допоміг відомому дослідникові Гуцульщини Володимирові Шухевичу видати наукову працю «Гуцульщина». У 1876 році заснував у Коломиї школу гончарства, якою керував славетний Олекса Бахметюк [8]. Граф навіть посилав вироби гуцульських майстрів на різні міжнародні виставки, що відбувалися у Відні, Берліні і Парижі.

Вид на Косів, праворуч видніється костел. Фото 1938 р.

Потрібно зауважити, що в більшості випадків у тих поселеннях, які мали своїх засновників, спорудження церкви співпадало із заснуванням поселень.

Частина села Сморної, в якій були соляні джерела, у 1787 році разом з Косовом опинилася під адміністрацією австрійського уряду. В кінці XIX ст. село Сморна стало курортною місцевістю, більше відомою з того часу, від коли доктор Аполлінарій Тарновський створив, відомий далеко за межами краю, санаторій.

Церковний адміністративно-територіальний устрій почав складатися ще в княжій добі. Найменшою його одиницею була парафія. Парафії підпорядковувалися територіальному об'єднанню – намісництву, а намісництва – крилосам. Галицька земля входила до двох крилосів: Галицького й Львівського. Церкви теперішнього Верховинського та більшої частини Косівського районів належали до Снятинського намісни-

цтва Галицького крилосу [9]. У 1708 році Снятинське намісництво мало 54 церкви. У 1721 році намісництва були реорганізовані в деканати. Тоді ж з частини Снятинського намісництва створено Косівський деканат. За деканальними даними 1747 року в Косівському деканаті було 28 церков, оскільки деякі парафії об'єднували кілька церков, то парафій було менше, ніж церков [10].

На початку XVIII ст. церкви Галичини належали до Львівсько-Галицько-Кам'янецької єпархії, яка перейшла на греко-католицький обряд у 1700 році. У цьому ж році єпархія розпочала перші візитації (інспектування) парафій, які відбувалися один раз на 5 – 6 років. На жаль, в архівах збереглися візитаційні звіти лише за кілька років XVIII-XX ст. Саме з цих звітів дослідники беруть об'єктивні факти з життя парафій.

Згідно Циркулу Станіславівського в 1806 році відбулося об'єднання парафій, «щоби заощадити фонд релігійний» [11]. Тому косівські парафії, включаючи передмістя, які разом мали сім церков, об'єднано в дві великі парафії. Одна парафія об'єднувалася навколо міської церкви Пресвятої Трійці з філіями: Монастирська церква св. Миколая, Москалівська церква св. Василя Великого та церква св. Первомученика Стефана в Городі. Центром другої парафії стала Старокосівська церква Успіння Пречистої Діви Марії, яка мала філії у Вербовці – церква Благовіщення Пречистої Діви Марії і в Смодній – церква свв. Якима і Анни. До парафії входила також громада Черганівки, яка тоді ще не мала церкви (церкву сюди перевезли з Красноїля десь орієнтовно в 1842 році).

У 1886 році до Косівського деканату входило 20 парафій, а в Смодній і Москалівці служили сотрудники на правах експозитів. Парафіяни цих двох сіл побудували будинки для сотрудників і згодом домоглися експозитури. Через 10 років, у 1896 році, на території Косівського деканату було 22 парафії і 22 парохі, 7 сотрудників (з них 4 – приватних і 1 – експонований). У цей час було 22 матірних і 13 дочірніх церков, 1 богослужбова каплиця. Цісарського надання (патрунування) було 18 церков, приватного – 4 (Жаб'є – 2, Красноїля, Ясенів Горішній). Число парафіян на території деканату – 52 078 [12].

Дуже відповідально, зі знанням справи, здійснював керівництво Косівським деканатом отець Теодор Лісевич, парох Старих Кутів – один з найбільш титулованих священників краю.

Перша половина XX ст. була багатою на події, які мали значний вплив на суспільне життя українців. Нашими землями прокотилася Перша світова війна, розпалася Австро-Угорська імперія, українці створили свою державу – ЗУНР. Однак вільним народом нам не судилося стати.

бувся, так званий, «об'єднавчий собор» в результаті якого всі церкви краю «перейшли» в лоно Російської Православної Церкви, перейшли і священники, а хто опирався, того карали за націоналізм, за «пособничество» бандерівцям чи вишукувалися ще якісь звинувачення.

Після цього «об'єднавчого собору» в церквах використовувалися старі «Служебники» та інші церковні книги, але на їхніх сторінках обов'язково потрібно було заклеїти те місце, де згадувалося Папу Римського, українського митрополита та владику. Хто цього не зробив, а лише помітив олівцем, на того падала підозра. На приклеїці писалося за кого тепер потрібно молитися і подавалися ієрархи РПЦ: Московський патріарх Алексій (пізніше Пімен) та підлегли йому Київський митрополит Іоан і Станіславський єпископ Йосиф, а ще молилися також «о богохранімой страні нашей, прележащих властей, воінстві ея...».

Як наші предки будували церкви

Для будівництва храмів кожна громада виділяла найкраще місце в центрі поселення, яке освячувалося і там спільними зусиллями будувалася церква.

Та все ж будівництво церков залежало від можливостей громад. Тому, зважаючи на це, потрібно відмітити, що давні церкви були дуже простими будівлями. Більшість сільських церков ще в XVI ст. мали одну наву, а зовні вони виглядали на шопу – саме так візитатори писали в своїх звітах. Розміри церков розраховувалися так, щоб на одному квадратному метрі могло розміститися три особи [16]. Якщо в поселенні було 30 – 50 дворів, то можна уявити собі розміри таких церков. Але коли громада кількісно зростала, вона спромагалася на будівництво більшої і кращої церкви. Одночасно зростали запити і вимоги до сакрального будівництва. Серед талановитих гуцулів появлялися майстри будівельної справи, які вміло використовували дерево як будівельний матеріал, і в цій справі досягали досконалості. Будівельники були глибоко віруючими людьми, добре знали церковні канони, у своїй натхненній праці набували практичного досвіду храмового будівництва, і вибудовували, подиву гідні, церкви в гуцульському стилі. Так поступово зароджувалася гуцульська школа народного храмового будівництва, яка дістала визнання далеко за межами Гуцульщини.

Сакральне будівництво в Галичині у XVI – XVII ст. набуло масового характеру. Можливо, саме тут зародився своєрідний тип укра-

їнської церковної архітектури. Російський історик Уваров стверджує, що первісний тип українських церков розвинувся в Галичині, а пізніше перейшов на Велику Україну. Проте вже в 1801 році Синод Російської Православної Церкви заборонив на Східній Україні будівництво церков в українському стилі й запровадив норми будівництва в московському синодальному стилі [17].

У Карпатах, як і в усій Галичині, вже в XVI ст. існувала достатньо велика мережа парафій, яка з роками розросталася. Згодом кожне село мало одну, а окремі навіть і дві церкви. Дерев'яні церкви в Карпатах переважно будувалися впродовж одного року, хоч будівельний матеріал заготовлявся тривалий час. Будівництво велося кілька місяців, решта часу йшла на оздоблення інтер'єру. Починали навесні і того ж року завершували будівництво. Закладали фундамент чи зав'язували підвалини в кінці березня – на початку квітня. Це пояснювалося тим, що саме в цей період географічний схід збігався з астрономічним сходом сонця і тому можна було точно зорієнтувати віттар на схід, а основну поздовжню вісь – зі сходу на захід – через віттар, наву, бабінець [18]. Ця традиція при будівництві церков східного обряду бере свій початок від IV ст. і впродовж тривалого часу вважалася канонічною нормою.

Кілька слів про земельні ділянки. З великою достовірністю зараз досліджено конфігурацію церковних ділянок першої половини XIX ст., бо за цей період збереглися кадастрові плани. Земельні ділянки переважної більшості церков мали круглу або овальну форму. Такий вибір ґрунтувався в першу чергу на тому, що церкви на той час виконували ще й оборонну функцію, а дзвіниця іноді служила спостережною вежею. Із припиненням нападів ворогів, десь наприкінці XVIII століття, цей чинник починає втрачати свою силу. Та незалежно від розташування церкви у структурі поселення – у центрі чи на околиці – вони були домінантами ландшафту, поселень чи в межах невеликих візуальних просторів.

Присвячуючи церкву Господнім і Богородичним празникам, святым, великомученикам чи подіям, парафіяни ставали під їхню опіку. Це не тільки зобов'язувало збудувати відповідний храм, зробити іконостас і заповнити його іконами та мати доброї роботи ікону патрона церкви, а й організувати щорічно церковний празник на його честь.

Про масовий характер сакрального будівництва в XVI-XVII ст. у Галичині свідчить те, що в трьох єпархіях на кінець XIX ст. було майже 2200 священників при майже 3400 церквах [19].

Як призначалися священники на посаду пароха

Відомо, що парохі в ХІХ ст. призначалися за результатами конкурсного відбору. Опишемо коротко, як відбувалася ця процедура призначення. Отже, якщо з якихось причин парох залишав парафію (мав бажання перейти на іншу парафію чи помирав), то Єпархія оголошувала конкурс на заміщення посади. А на парафію тимчасово призначався завідатель (адміністратор), який мав такі ж права, як і парох, але лише на період відсутності канонічно призначеного пароха. Він мав право також брати участь у конкурсі на цю ж парафію. Після того, як на парафію приходив переможець, завідателя переводили на будь-яку іншу парафію, де була вакансія завідателя чи сотрудника.

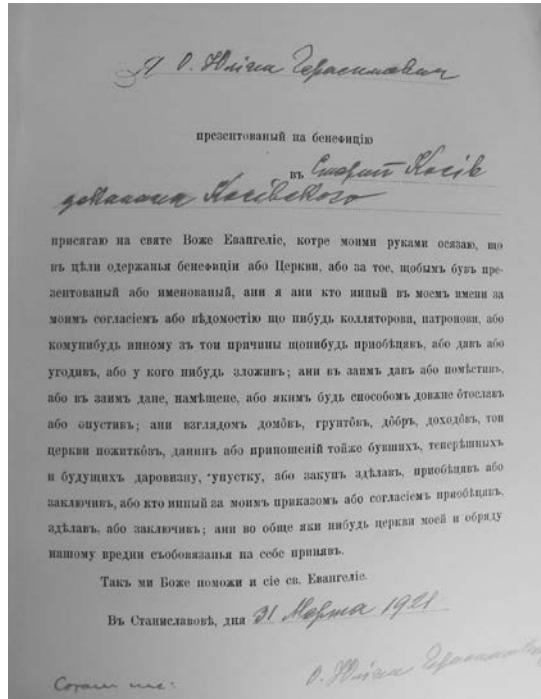
Брати участь у конкурсі мали право всі священники (сотрудники, завідателі, капелани, і навіть парохі, якщо вони хотіли перейти на іншу парафію) з будь-якого деканату чи єпархії. Найчастіше подавали заяви на конкурс сотрудники і завідателі, бо вони ніколи не мали сталого місця служби і оплата їхньої праці була нижчою, ніж у пароха. Подавали документи на конкурс парохі і капелани, які хотіли отримати багатшу парафію чи кращі умови проживання. Призначення на парафію означало отримати бенефіцію. Бенефіція – це винагорода посадою та майном і прибутками, які забезпечувала ця посада.

Претендент, який брав участь у конкурсі, повинен був звернутися в свій деканат за характеристикою. Характеристика називалася «Табеля свойств кандидатів, старающихся о бенефиции», і була доволі обширною. У ній обов'язково висвітлювалися такі відомості про претендента: ім'я та прізвище; вік, чин і де поставлений; нежонатий, вдівець, жонатий; рукопокладений на пресвітера і коли; в якій чинності служить, де і як довго; як оцінений при конкурсному іспиті; моральні якості; пастирська розторопність; повага у підопічних; слава в публіки; діяльність і пильність: у публічному богослужінні, в катехизації, в урядуванні парохіяльному, у веденні метрикальних книг та видачі їх копій; старанність у захисті прав церкви і парафії, особисті заслуги, чи створив і утримує товариство «Апостольство Молитви» та «Братство тверезості»; особисті вади і явні недоліки [20].

Після отримання такої характеристики з підписом декана претендент мав обов'язок прибути в Єпископський ординаріат і скласти іспит. Результати іспиту вносилися до характеристики, яка розглядалася

на засіданні конкурсної комісії. Конкурсна комісія визначала переможця. Подаємо для прикладу протокол засідання комісії *«Іспитователів Синодальних в цілі оцінення свойств душпастирів убігаючих ся о парохію Косів Старий деканату Косівського, надання правительственного»* від 12.03.1920 р., коли на парафію в Старий Косів був призначений о. Юліан Герасимович [21]. Очолював цю комісію владика кир Григорій. За цим же протоколом дізнаємося, що із 20 претендентів вибрано 8 «успособлених» (досвідчених), з яких остаточно вибиралося трьох переможців, яким присуджувалося відповідно перше, друге й третє місце. Кожному з трьох переможців давалася коротенька характеристика. На основі цього протоколу складалося відношення для подання до Намісництва. Вказувалися прізвища тих восьми претендентів і цих трьох переможців. Подаємо протокольну характеристику отця Юліана Герасимовича, який на конкурсі посів перше місце і був направлений на посаду пароха в Старий Косів: *«На першій місци положений о. Юліан Герасимович, уродився в 1856 р., ординований в 1880 р. Трудиться він в душпастирстві з як найбільшим успіхом, сповняв свої обов'язки усе як найточнійше, своїми проповідями і катехизуванням молодезі в церкві і школі удержував в побожності і моральності своїх парохіян, а своїм тактовним поведінням здобув їх прихильність, за що удостоївся відзнаки зі сторони Єпископської консисторії почесного Сопітника Єпископської консисторії. Його домашнє життя єсть взірцеве і тому тішиться він належним поважаннєм у парохіян»* [22].

Переможець присягав на Євангелії, що переміг чесно, нікого про це не просив, нікому нічого не давав і не обіцяв. У присутності єпископа він зачитував і підписував *«Ісповеданіє вєри»* – присягу. Після цього в повітовому старостві реєстрував на себе землю та інше майно, яке да-

Присяга о. Юліана Герасимовича

валося парохів на час служби без права передачі своїм рідним. Традиційно на одержання парафії в Косові претендувало багато священиків. Так, наприклад, у 1867 році в конкурсі взяло участь 17 священиків, а переможцем став о. Сильвестр Сіминович, який служив у церкві Пресвятої Трійці до 1876 року. Отець Олександр Гелитович у 1894 році став переможцем з 11 кандидатів.

За умовами конкордату, укладеного 10 лютого 1925 року між Польщею і Ватиканом, дідич теж мав право обрати душпастиря із запропонованих трьох кандидатів протягом тридцяти днів.

Матеріально-побутове забезпечення священиків за часів Австро-Угорщини

Матеріальне становище священиків у значній мірі залежало від розмірів парафії й заможності парафіян. Від цих чинників прямо залежали два з трьох основних джерел доходів духовенства, а саме: плата за треби, тобто за виконання душпастирських функцій і парафіяльне господарство. Третім джерелом виступала урядова платня з релігійного фонду і називалася вона *конгруа*. Якщо прибутки від треб і церковних маєтностей, насамперед землі, виявлялися недостатніми, то суму якої бракувало до встановленої, виплачували з релігійного фонду, якщо надлишковими, то надлишок конфіскувався на користь цього ж фонду. Згаданий релігійний фонд заснований у 1782 році цісарем Йосифом II за рахунок конфіскації майна католицьких монастирів, який призначався для покращення утримання парафіяльного духовенства [23].

Серед духовенства існував поділ на 4 категорії: парох, капелан, завідатель (адміністратор), сотрудник (помічник). Їхній рівень фінансового забезпечення був неоднаковим. Особливо важкими довгий час залишалися умови проживання і матеріальне становище сотрудників. На початку ХХ ст. їхні доходи складали 50 крон* на місяць. Відповідно до постанови від 25 березня 1925 року священик мав виділити своєму помічникові 10 моргів** церковної землі, а якщо сам володів площею меншою за 30 моргів – третю частину поля. Однак він звільнявся від таких зобов'язань, коли забезпечував утримання приватного сотрудника. Традиційно парох платив помічникові третю частину прибутку, отриманого від виконання душпастирських функцій.

Покажемо це на прикладі трьох косівських церков. Для порівняння візьмемо відомості за 1913 рік [24]:

Косів (місто).

Дотація пароха: орного поля – 5 моргів 80 кв. сяжнів; луки – 6 морг. 1429 кв. сяж.; пасовиська – 18 морг. 1007 кв. сяж; з легатів служеб. орного поля – 2 морги 19 кв. сяжн.; сіножати – 5 морг. 800 кв. сяжн; лісу – 2,75 морг; 61 куб. м. дров по половині м'яких і твердих порід на опал; 11 К. 12 ц. яко % від облігацій. Додаток конгр. – 1249 К. 98 ц. Стопа*** конгр. 1400 К.

Старий Косів

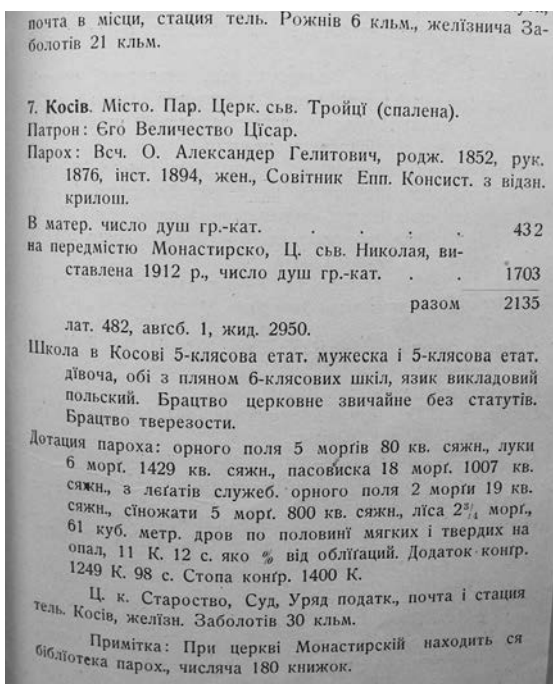
Дотація пароха: орного поля – 18 морг; сінож. – 56 морг; пасовиська – 36 морг, пасовисько полонинське в Жаб'ю від угорської границі, віддалене від Косова на 96 км; 61 куб. м. дров на опал; вільне мливо. Додаток конгр. – 775 К. 49 ц.; податок – 166 К. 65 ц.; податок особ.-доход. 202 К. Дотація сотрудирика: 61 куб. м. дров і 920 К., з того за дрова 74 К. 40 с. Стопа конгр. пароха – 1200 К.

Москалівка

Дотація пароха: орного поля – 2 морги; сіножатей – 7 морг., 20 морг. багна, 5 моргів корчів; яко легат богослуж. 1 морг орного поля; 61 куб. м. дров на опал; % від 200 К. і % від книжки щадн. на 76 К. Додаток конгр. 1057 К. 33 ц. Стопа конгр. – 1200 К.

Найбільше священик міг отримати від плати за треби. Традиційно великими були оплати за шлюб.

Розмір конгруального додатку вимірювався шляхом стягування від цієї суми по 2-3 злотих за кожен гектар землі, тому в парафіях із великими наділами, податки, які сплачував священик могли перевищувати дохід від поля. Уже в 20-30-ті роки минулого століття появилася продаж

Відомості про міську церкву за шематизмами 1913 року

* Крона – грошова одиниця в Австро-Угорщині з 1892 р. до 1918 р. До 1892 р. в обігу був ринський.

** 1 морг = 0,56 га.

*** Стопа – ставка заробітної плати.

церковної землі, що відбувалося майже в кожній парафії на Косівщині. Кошти, які надходили від продажу землі, часто спрямовувалися на покращення побутових умов духовенства [25].

Духовенство жило вже й не так розкішно. Вони сплачували низку податків: із парафіяльного маєтку, з ґрунту, з прибутків (від помешкання, вінчань, богослужінь), на полагодження доріг тощо. Вони також давали внески в каси хворих за пастуха, кухарку та інших слуг. Експозит із Москалівки о. Омелян Абрисовський писав, що з його пенсії в розмірі 150 злотих на місяць 80 злотих йшло на забезпечення слуг [26].

Досить відмінним був рівень фінансового забезпечення кліру: парох перебував у вигідніших умовах, аніж сотрудинок. Однак духовенство в порівнянні із селянами чи сільськими вчителями перебувало в значно кращих матеріальних умовах, хоч це не виключало випадків серед священників злиденного існування, особливо впродовж перших років після висвячення.

Церква і «відродженецький рух»

Не хотілося згадувати про одну нашу суспільну ваду, яка називається п'янством, але коли прочитав тривожні слова о. Якова Сінгалевича під заголовком: «У вічну пам'ятку» з болем записані на чистих сторінках в кінці Євангелія, яке зберігається в городянській церкві, то зрозумів, що ця проблема в той час дуже хвилювала Церкву та сільські громади, і тому заслуговує на висвітлення. Отець Яків служив в Москалівській і одночасно в Городянській церквах. Євангеліє, про яке згадується, було куплено за старанням отця в 1877 році для Городянської церкви. Отже, читаємо слова священника:

«До року 1880 не було в Городі ґрунту у власності жидів. Орендар мешкав у камеральній (державній – В. К.) корчмі. А при введенні тверезості орендарі вночі утікали і мінялись що 2-3 місяці, а часто корчма порожньою стояла.

Але диявол найшов своє орудіє! Непоравний п'яниця, не помня Господа і гріха, Василь Яремійчук, син Юрія спродав 10 квадратних сажнів свого ґрунту під корчму жидівську, а вїт Василь Гордій без відома ради громадської і сусідів дозволив будівлю корчми і вночі зі своїм сином Стефаном возив готову хату з Соколівки, і за одну ніч корчма була збудована. Яка була ціна за зраду своєї віри – невідомо. Пекло пустило корінь, а як далеко і широко займе ґрунтів християнських, нехай буде колись вписано».

Це сталося в самий розпал боротьби за тверезість. Отець Яків Сінгалеви́ч був деканальним місіонером з питань запровадження тверезості. Тому він так гостро відгукнувся на появу корчми у селі. Тим більше в сусідньому селі Бабині в цьому ж 1880 році відбулося масове публічне закопування пляшок з горілкою, а на тому місці встановлено хрест, як символ урочистої клятви мешканців села не пити горілку. Цей хрест стоїть і до нині.

Залишаючи письмову пам'ятку в Євангелії, отець Яків розраховував на те, що його наступники допишуть на цій сторінці подальшу долю боротьби з п'янством, а також продовжать історію церкви, яку він розпочав писати, довівши її до 1880 року, до того року, в якому його перевели на іншу парафію.

Великим поборником введення тверезості був Галицький митрополит (1870 – 1882) Йосиф Сембратович. За його стараннями так званий Відродженецький, тобто протиалкогольний, рух по селах поширився до того ступеня, що корчми, які були власністю польської шляхти, але перебували в оренді євреїв, почали ліквідуватися. Митрополит Йосиф Сембратович у своїх «Посланнях» до всіх українських священиків «О достоїнстві чоловіка» закликав освічених українців, а насамперед священство, до боротьби з цим всенародним лихом. Йосиф Сембратович заохочував створювати при церквах Братства тверезості. Новостворені братства проводили антиалкогольну пропаганду, повсюдно організовували місії, які часто супроводжувалися символічними похоронами горілки та встановленням пам'ятних хрестів тверезості. У Москалівській церкві та Городянській церквах о. Яків теж створив такі Братства, які активно діяли впродовж довшого часу. Так, наприклад, відомо, що при Москалівській церкві у 1925 році Братство нараховувало 800 членів, а в Городі – 130 і очолював ці братства священник [27].

Під тиском громадськості Галицький сейм у 1875 році прийняв закон проти пияцтва. Польська шляхта, власністю якої були поголовно галицькі села, використовуючи активізацію москвофільського руху (на царські рублі), почала боротьбу проти митрополита Йосифа з метою позбавлення його керівництва цим процесом. Дійшло до того, що цісар Франц Йосиф звернувся до Папи Римського з проською заставити митрополита Йосифа відмовитися від посади. Апостольська столиця пішла назустріч цісареві, в результаті чого невинний і Христовій правді відданий святець переїхав до Риму, де й помер у 1900 році на 79 році життя [28].

Рух за тверезість набув великого поширення в Галичині. Чима-

Хрест святої Тверезості

лісоруби пропивали зароблені важкою працею гроші. На місці спаленої корчми встановили «Хрест святої Тверезості». Таких хрестів в селах Галичини було багато, більшість з них стоять до сьогодні.

На початку ХХ століття почалась нова хвиля боротьби за тверезий спосіб життя. У 1930 році вийшла відозва щодо боротьби за тверезість, підписана митрополитом Андреем Шептицьким та всіма єпископами спільно з керівниками культурно-освітніх установ.

Заходи, які передбачувалися постановою, дали відчутні результати. До 1939 року і в перші післявоєнні роки на нашій території практично було викорінене пияцтво, особливо серед молоді, яка збиралася в неділі та свята на різні гулянки, спортивні змагання, грала вистави і ставила концерти, збиралась у читальнях, будучи абсолютно тверезою. Якщо хтось появлявся в нетверезому стані, того негайно виключали з товариства.

*Око – пляшка горілки місткістю 1,2 – 1,5 літри.

ло парафій домагалися тверезого способу життя, хоч і різними методами. Так, наприклад, парох с. Оріхівці Скалатського повіту на Тернопільщині о. Т. Куницький зазвичай брав 8 ринських за обряд вінчання, однак з метою викорінення пияцтва в селі він установив такий порядок: скільки грошей господарі витрачали на придбання алкоголю, стільки ж мали заплатити за шлюб [29]. І це непоодинокі приклади. Весілля робили при дуже малій кількості горілки. Ока* горілки вистачало на середнє весілля. Пили маленькими келишками, співали, жартували, танцювали. Часто із села виганяли корчмаря-єврея, а іноді застосовували більш радикальні засоби. Так, обурені жінки с. Ясень, що на Рожнятівщині, спалили корчму в селі, в якій місцеві

Хтось скаже, що це вже історія і не потрібно згадувати її. Але придивімося до сучасного нашого життя. Чи не варто починати щось робити, щоб молодь виростала фізично здоровою, морально загартованою, з твердими патріотичними переконаннями? Як кажуть, минуле дивиться нам у спину і ми аж ніяк не можемо не озиратися...

Церкви Косівщини в радянський період

Атеїзація суспільства, боротьба з релігією займала чільне місце в ідеологічній роботі радянської держави. З цією метою готувалися пропагандистські кадри в галузі так званих науково-атеїстичних знань в університетах марксизму-ленінізму, випускалися заідеологізовані фільми, видавалася відповідна література, виходили періодичні видання та програми радіомовлення. У кожному селі створювалися товариства «Знання», до яких залучалася інтелігенція. Завданням товариства було вести пропаганду серед населення, читаючи лекції, проводячи бесіди, вечори запитань і відповідей тощо. Одним із основних питань діяльності товариства була антирелігійна пропаганда. Особливо велику увагу влада приділяла атеїстичному вихованню в школах. Атеїстичне виховання в навчальних закладах контролювали з різних інстанцій: з райкому компартії та відділу освіти, обкому компартії та обласного відділу освіти, райкому та обкому комсомолу. Ці питання виносилися на різноманітні районні та обласні засідання і наради.

Щоб не допустити відвідування богослужінь дітьми шкільного віку під час релігійних свят, *«по линии обкома ВЛКСМ и облоно были приняты меры к отвлечению детей от участия в религиозных праздниках, как и обычно в дни каникул, а в рождественские дни особо планировались и производились в школах и клубах игры, концерты, кино, походы на лыжах и прочие мероприятия»*. (З листа уповноваженого у справах релігій до обкому компартії).

На XIV з'їзді ВЛКСМ (квітень 1962 р.) було заявлено, що свобода совісті не поширюється на дітей, а тому батьки не мають права *«калічити їх духовно»* [30], тобто виховувати в релігійному дусі. Батьків, які сприяли тому, щоб діти відвідували церкву, викликали в школу чи міліцію, де, погрожуючи позбавити їх батьківських прав, а дітей віддати до спецінтернатів, наказували припинити приводити дітей на богослужіння.

Разом з цим відбувався наступ на священників, на релігійні громади та на церкви. Так, 13 січня 1960 року ЦК КПРС прийняв постанову «Про заходи щодо ліквідації порушень духовенством радянського законодавства про культури», яка започаткувала нову хвилю гонінь на релігію. Виконуючи цю постанову уповноважений у справах релігійних культів при РМ УРСР надіслав обласним уповноваженим такі рекомендації:

– не дозволяти духовенству виїжджати до громад, де вони не зареєстровані;

– заборонити духовенству відвідувати помешкання віруючих і виконувати в них релігійні св. Таїнства і обряди;

– не дозволяти духовенству святити воду в ставках, річках, криницях тощо;

– заборонити організовувати дітей і молодь для колядування;

– заборонити залучення дітей і молоді до участі в обслуговуванні духовенства під час богослужінь [31].

За найдрібніші порушення, а їх шукали на рівному місці, священників попереджували, карали. Так, наприклад, 24 листопада 1986 року під час перевірки дотримання законодавства про релігійні культу уповноважений у справах релігій з області в одній з церковних книг у Вербовецькій церкві знайшов радянську (не чужу, а радянську!) поштову листівку, на якій було зображене в якійсь композиції серце. І в акті перевірки було відмічено, що в церкві виявлено наявність речей з уніятською атрибутикою, за що о. Степан Губернат був строго попереджений [32]. Такими та іншими способами збиралося досє, щоб в потрібний момент використати. А далі події могли розгортатися за таким сценарієм: відсторонення отця від богослужінь, закриття на деякий час церкви, чи оголосити церкву аварійною, чи що розміщена на цвинтарі, чи ще щось в цьому дусі. Робилися всі заходи з єдиною метою – закрити церкву.

21 червня 1960 року уповноважений в справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР у Станіславській області відзначав, що «в нашей области по состоянию на 5 июня 1960 г. числится незарегистрированных и снятых с регистрации 34 церкви. Незарегистрированные церкви являются опорой для невоссоединившегося духовенства, через которые в некоторых сёлах и проводится нелегальная униатская деятельность... С целью ликвидации этих опорных пунктов униатской деятельности и недопущения активизации верующих, необходимо переоборудовать такие церкви под культурно-просветительные учреждения или другие общественные помещения» [33].

Станом на 5 червня 1962 р. на території Станіславської обл. за-

крито 166 церков. З них 12 – розібрано (в Косівському районі – 1, Яблунівському – 1). Переобладнано під школи – 5 (в Косівському районі – 1). Переобладнано під клуби – 7 (в Косівському районі – 1, Яблунівському – 1). Переобладнано під лікарні – 2, під склади – 19. Тоді в області залишалося ще 110 церков закритих і не використаних (в Косівському районі – 6, Яблунівському – 1) [34].

У Косівському районі за період з 1961 року по 1 жовтня 1963 року знято з реєстрації 12 церков і релігійних громад. Відправлялися богослужіння в 12 церквах, не відправлялися – в 13-ти. В районі велася значна робота щодо знесення хрестів, каплиць [35]. У державі панувала політика воєнничого атеїзму. Районні ідеологічні служби наввипередки звітували про свої успіхи в атеїстичній роботі. Районній владі дуже хотілося чимскоріш стати районом суцільного атеїзму. З кожним роком посилювався ідеологічний тиск комуністичної системи. Закрито Москалівську церкву, знесено костюл, поруйновано каплички, придорожні хрести.

5 травня 1961 року Станіславський облвиконком зобов'язав райвиконкоми до 1 січня 1962 року повністю закінчити вивчення складу релігійних громад та вирішити доцільність їх перереєстрації. Вишукувалися та роздмухувалися різноманітні компромати на священників та членів церковних комітетів, організовувалися «скарги парафіян». Так, наприклад, за «сигналом» активістів Косівського райкому комсомолу був позбавлений на два тижні права проводити богослужіння священник о. Уграк з Брустурів за те, що *«совершил обряд венчания»*. Таких «сигналів» було чимало і від «віруючих», і від активістів всякого штибу.

Станом на 1973 рік в Косівському районі *«знято з реєстрації 19 молитовних будинків (церков – В. К.). В селах Город, Слобідка, Старі Кути, Розтоки і інших не використовуються, тому що розташовані на діючих кладовищах»*. (Зі звіту Косівського райвиконкому, надісланого в облвиконком) [36].

Великдень 1975 року в Косові

День Христового Воскресіння в Косові, 4 травня 1975 року, був особливим. Цього святкового дня над містом замайоріли синьо-жовті прапори. Один – на Міській горі, над самим ідеологічним центром безбожництва – райкомом партії, другий – на цвинтарі біля Монастирської церкви. Поява прапорів зчинила переполох серед урядовців. В паніці металися райкомівці, кагебісти, міліція. Підступити до дерев, на яких

висіли прапори боялися: а раптом – заміновано. Прапори висіли аж поки не приїхали мінери з Івано-Франківська.

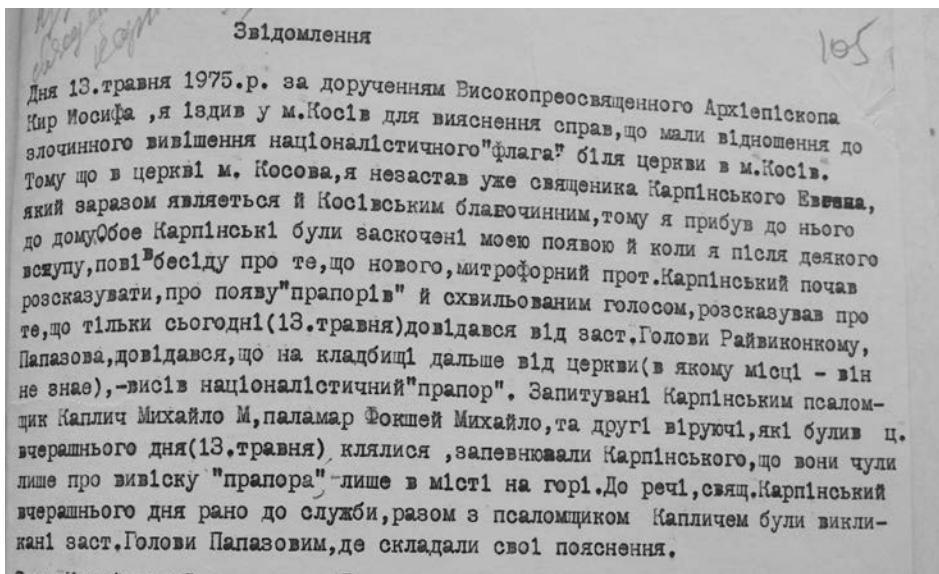
А прапори лопотіли собі в повітрі на верхівці дерев. Радіти цьому чи захоплено комусь розповідати було небезпечно. Тому здавалося, що ніхто нікому нічого не розповідав і ніхто нічого не бачив. А люди йшли до церкви. Одні йшли на богослужіння, а інші – хоч би з дороги глянути на свій рідний національний прапор, який розвівався над хрестами, над людьми, над долями. Люди раділи Воскресінню Господньому, раділи весні Пробудження. А місцева влада тремтіла. А що скажуть верхи? Адже цим фактом зведено нанівець всю ідеологічну роботу та атеїстичне виховання. Тому в хід було пущено всі можливі засоби, щоб розкрити цю «ідеологічну диверсію».

Занепокоїлася і єпархія РПЦ МП. Мовляв, подумати тільки: бандерівський прапор під церквою. З цього приводу архиєпископ кир Йосиф посилає в Косів секретаря своєї канцелярії митрофорного протоієрея Дороша, який вже на другий день після відвідин Косова подав Архиєпископу «Звідомлення». Цей документ достатньо цікавий, подаємо його без скорочень: *«Дня 13 травня 1975 року за дорученням Високопреосвященного архиєпископа кир Йосифа, я їздив в м. Косів для виявлення справ, що мали відношення до злочинного вивішення націоналістичного «флага» біля церкви в м. Косів. Тому що в церкві м. Косова я не застав вже священика Карпінського Євгена, який зараз являється й Косівським благочинним, я прибув до нього додому. Обоє Карпінські були заскочені моєю появою й коли я після деякого вступу повів бесіду про те, що нового, митрофорний протоієрей Карпінський почав розказувати про появу «прапорів» й схвильованим голосом розказував про те, що тільки сьогодні (13 травня) довідався від заст. голови райвиконкому Попазова, що на кладбищі дальше від церкви (в якому місці він не знає), – висів націоналістичний «прапор». Запитувані Карпінським псаломщик Каплич Михайло, паламар Фокшей та другі віруючі, які були в церкві вчорашнього дня (13 травня) клялися, запевнювали Карпінського, що вони чули про вивіску «прапора» лише в місті на горі. До речі, свящ. Карпінський вчорашнього дня рано до служби, разом з псаломщиком Капличем були викликані заст. голови Попазовим, де склали свої пояснення.*

Свящ. Карпінський служив на Пасху дуже рано, на другий день також рано, на третій день дуже рано в с. Соколівка, тому що їздив в Рогатин на похорон тети своєї жени Лімусі. Про прапор ніхто йому нічого не розказував, я запитав Карпінського, яка могла бути причина, що йому ніхто нічого не говорив, він відповів, що цей прапор висів в та-

кому закутку, що його ніхто не завважив, або завважив й не хотів вст-
ривати в ту «витівку», або взагалі може того «прапора» не було. Зле
сталось, що по виявленні «його» не закликано когось з Церк. Ради, й не
запитано, що це має означати, поява «прапора», вправді не біля церкви,
а на кладбищі. На жаль свящ. Карпінський не знає місця знаходження
«прапора».

Обоє Карпінські дали обіцянку слідкувати за виясненням того
кари гідного божевільного вчинку, що покрив неславою всіх, які ніколи
не затаїли б тих «сіваців» ненависті до Радянської Влади, яких нарід
заклеймив зрадниками, запроданцями свого народу іноземним агенту-
рам» [36].

Фрагмент «Звідомлення»

Все ж, за різким осудом смільчаків-патріотів секретар канцелярії
архієпископа старався захистити від можливих нападок на священника
та на весь церковний уряд, бо вони дійсно не мали до цього інциден-
ту ніякого стосунку. Адже якесь необережне слово чи якийсь непевний
крок могли обернутись відстороненням священника від богослужінь зі
всіма відомими наслідками. Мабуть прот. Дорош і прот. Карпінський до-
бре порадилися яку їм тримати лінію і що писати в «Звідомленні».

А далі не обійшлося без донощиків-сексотів. Згодом ми дізналися
про цих відважних патріотів. Організатором акції був Михайло Слобо-
дьян, який створив підпільну організацію «Національно-демократичний
визвольний союз». Вивішування прапорів в Косові було їхньою першою

акцією. Прапори пошила Ганна Оленюк з Трача. Учасників акції радянська феміда засудила до 11 років ув'язнення в таборах суворого режиму та трьох років заслання [38].

Відродження Української Церкви

Після смерті Сталіна частина репресованих представників духовенства повернулася з концтаборів та заслань. Всупереч заборонам влади була відновлена канонічна структура старої Галицької митрополії, яку очолював і якою керував з-за кордону Верховний архієпископ і митрополит, кардинал Йосип Сліпий. Екзархом було призначено владу Василя Величковського.

З кінця 1970-х років сільські громади все частіше почали звертатися в різні урядові інстанції з просьбами дати дозвіл на відкриття не діючих церков. Віруючі не тільки подавали заяви, але й відсилали делегації в Івано-Франківськ, Київ, Москву. Вже в жовтні 1978 року уповноважений у справах релігій повідомляв Ів-Франківський обком компартії України:

«Надійшло багато заяв на відкриття не діючих культових приміщень. Такі заяви надсилаються у вищі партійні, державні органи, редакції центральних газет і журналів СРСР та Української РСР, а також обком компартії України, облвиконком та інші обласні організації. Крім того делегації віруючих з цих питань відвідують облвиконком, райвиконкоми, апарат уповноваженого ради в справах релігії та інші... В Косівському районі – це Верхній Березів, Сморна» [39].

У свою чергу з обкому партії зажадали, щоб уповноважений розробив рекомендації щодо зменшення потоку заяв. Такі рекомендації були негайно розроблені. Цей документ від 30.11.1978 р. подаємо дослівно:

«Что необходимо предпринять для ограничения поступления заявлений об открытии церквей.

1. Принять меры к освоению снятых с регистрации культовых помещений.

2. Оформить материалы на аварийные культовые помещения и принять решительные меры к их сносу.

3. Культовые помещения, расположенные на кладбищах, оборудовать под ритуальные дома.

4. Привести в надлежащее состояние культовые помещения, используемые под различные культурно-бытовые и хозяйственные ну-

жды (верующие требуют разрешить им отремонтировать такие помещения).

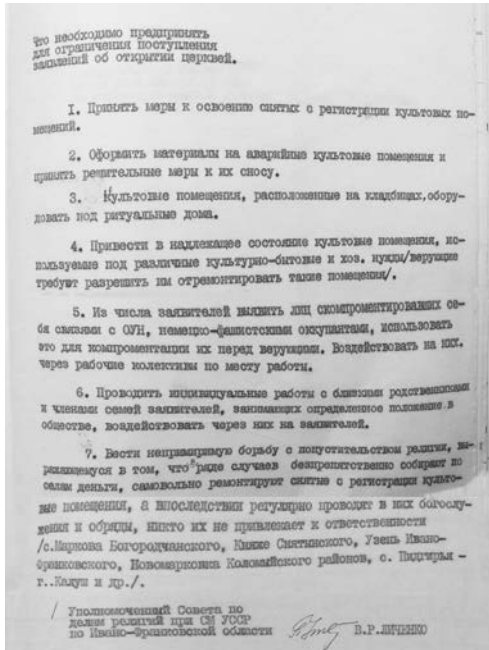
5. Из числа заявителей выявить скомпроментировавших себя связями с ОУН, немецко-фашистскими оккупантами, использовать это для компроментации их перед верующими. Воздействовать на них через рабочие коллективы по месту работы.

6. Проводить индивидуальные работы с близкими родственниками и членами семей заявителей, занимающих определённое положение в обществе, воздействовать через них на заявителей.

7. Вести непримиримую борьбу с попустительством религии, выражающемуся в том, что в ряде случаев безпрепятственно собирают по селам деньги, самовольно ремонтируют снятые с регистрации культовые помещения, а в последствии регулярно проводят в них богослужения и обряды, никто их не привлекает к ответственности» [40].

Ці заходи обласної влади реалізовувалися достатньо успішно. Так, наприклад, в селі Смодна церква була перетворена на ритуальний дім, це саме відбувалося і в інших селах, де були закриті церкви. А де не було церков біля цвинтаря, там будували спеціальні ритуальні площадки. Людям було заборонено збирати гроші на ремонт церков навіть колядою, переслідувалися організатори коляди, а також і священики тих сіл, де відбувалася така коляда. Оштрафовувалися майстри, які ремонтували церкви, а якщо вони десь мали місце праці, то без церемоній їх звільняли з роботи. Щоб не мати проблем з ремонтами та відкриттям церков, організовувалися підпали «невідомими» людьми. Так згоріла церква у Космачі, в Середньому Березові та в інших селах області.

Та часи змінювалися. У 1986 році генеральним секретарем ЦК КПРС став Горбачов. В державі відбувалися певні демократичні процеси, які були названі «перебудовою». 1 серпня 1987 року, віруючі УГКЦ на чолі з єпископом Павлом Василюком звернулися до Папи Римського Івана-Павла II з листом-заявою, в якому просили посприяти виходу Гре-

ко-католицької Церкви з підпілля і офіційному визнанню її радянським керівництвом.

Одночасно з цим в органи місцевої влади надходили листи-звернення з проханням не тільки на відкриття не діючих церков, але й реєстрації греко-католицьких громад. Вже в січні 1989 року з Косівського райвиконкому в облвиконком поступило таке повідомлення: *«Религиозная обстановка в сёлах района в период и после празднования 1000-летия крещения Руси остаётся сложной, уровень религиозности населения поднялся. Особенно в сёлах Смодна, Черганивка, В. Берёзов, Лючки, Тюдов. За последнее время активизировали свою работу униаты, которые охватывают своей деятельностью жителей многих сёл. Группы проуниатски настроенных оказывают негативное влияние на православных верующих и ставят вопрос о их регистрации»* [41].

Часто бувало так, що районні й обласні органи влади не давали дозволу на реєстрацію, а люди їхали до Москви і звідти приїжджали з дозволами.

23 січня 1990 року у Львові десятки прикарпатських священників на чолі з єпископом Павлом Василюком і Софроном Дмитерком взяли участь у церковному соборі Української Греко-католицької Церкви, на якому було проголошено повне відновлення діяльності Церкви, скасовано рішення Львівського церковного собору 1946 року і заявлено владі вимогу повернення культових споруд та майна УГКЦ, націоналізованих у радянський час.

Важливою подією в історії УГКЦ став переїзд в Україну 30 березня 1991 року Глави УГКЦ Верховного архиєпископа, кардинала Мирослава Івана Любачівського.

З падінням комуністичного режиму відновила своє легальне існування в Україні в 1990 році й Українська Автокефальна Православна Церква, Главою якої обрано Патріарха Мстислава (1898 – 1993).

У зв'язку з проголошенням у 1990 році суверенітету УРСР у межах СРСР Московська Патріархія, відповідно, надала Українській Церкві статус автономної в управлінні, на що видала грамоту Предстоятелю УПЦ митрополитові Філарету. У серпні 1991 року Україну проголошено незалежною, і Українська Православна Церква, згідно з наданим їй правом, 1-3 листопада 1991 року провела з'їзд Помісного собору. Собор одноголосно постановив, що в умовах української незалежності статусом УПЦ має бути *«повна самостійність і незалежність, тобто автокефалія, як подальше утвердження самостійності УПЦ...»* [42].

Така постанова Помісного собору не входила в плани РПЦ, котра

в рамках формули «самостійне управління» мала на меті не відпускати з-під свого впливу і УПЦ, і її Предстоятеля. Тому Московська патріархія при сприянні КДБ, схиливши значну частину єпископів, які поставили підписи під рішеннями Помісного собору 1991 року, таємно збрала так званий Харківський архиєрейський собор у травні 1992 року, на якому було проголошено створення УПЦ Московського патріархату і обрано Предстоятеля УПЦ МП.

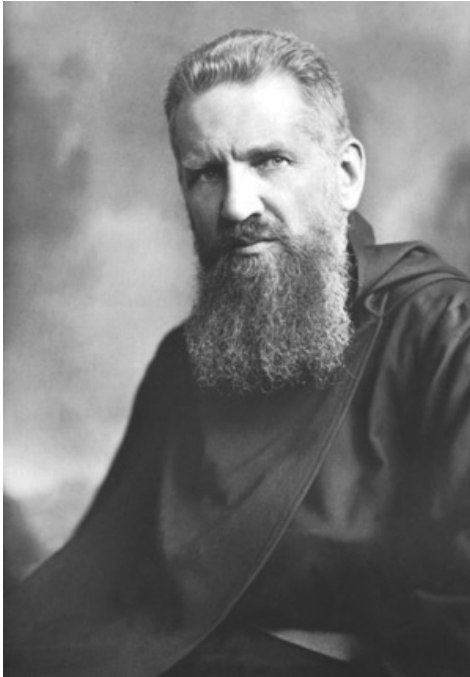
У зв'язку з такими не передбаченими подіями в червні 1992 року в Києві скликається Об'єднавчий собор, на якому представники Православної Церкви, що підтримували лінію митрополита Філарета на повну незалежність (автокефалію), а також представники УАПЦ утворили Українську Православну Церкву Київського патріархату. Об'єднану Церкву очолив Патріарх Київський і всієї України Мстислав (Скрипник), після смерті якого в жовтні 1993 р. Патріархом обрано митрополита Володимира Романюка, уродженця с. Хімчин Косівського району. Після його смерті, у 1995 році, Предсідателем УПЦ КП став митрополит Філарет.

Вже після смерті Патріарха Мстислава частина кліру та мирян відокремились від УПЦ КП, а в березні 1995 року зареєструвала УАПЦ і обрала свого Патріарха Димитрія (єп. Володимира Ярему).

Сьогодні серед семи діючих колишніх косівських церков три належать до УПЦ КП, три – до УАПЦ і одна – до УГКЦ, а також один римо-католицький костел, богослужбова каплиця УАПЦ на присілку Волійця та міжконфесійна богослужбова каплиця в Смодній.

Вище духовенство і Косів

Біографія багатьох ієрархів пов'язана з Косовом. Як відомо, єпископ **Андрей Шептицький** був уведений в апостольський уряд єпископа Станіславської єпархії у вересні 1899 року і обіймав цю посаду до грудня 1900 року, всього 14 місяців. У цей період він здійснив архиєрейську візитацію всіх 22-х парафій Косівського деканату, який об'єднував церкви теперішнього Верховинського та більшу частину Косівського районів. У гірських селах приходилося послуговатися конем або возом. Сповідав усіх бажаючих, відправляв богослужіння, проповідував, приглядався до стилю життя гуцулів в селах. Селяни тішилися своїм Владикою, який на білому коні об'їжджав села і містечка, і сходилися з найвіддаленіших гірських закутків слухати Владика, який

Митрополит Андрей Шептицький

говорив з ними їхньою мовою. Він полюбив гуцульську говірку і першим із вищих ієрархів Греко-католицької церкви почав використовувати народну мову в спілкуванні з вірними. Закінчивши заплановану візитацію на Гуцульщину, він написав послання *«До моїх любих гуцулів»* гуцульським діалектом. У ньому, зокрема, є такі слова: *«Скрізь поміж Вами найшовсьми щирих та добрих христєн, що уни мені обіцєли: письменні – шо будут усекі добрі книжки чьитати, а не-письменні – што цєго чьитані будут з увагов слухати»* [43].

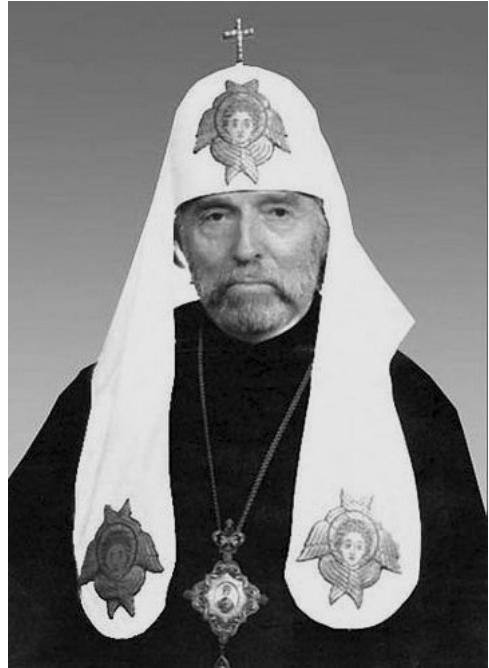
З 1901 року Андрей Шептицький – митрополит Галицький, архієпископ Львівський, єпископ Кам'янецький.

Вітаючи Андрея Шептицького з 70-річчям від дня народження, колишній парох с. Криворівні о. Олексій Волянський, який служив на той час в Соколівці, в листі до митрополита писав: *«Коли перед 35-ма літами мав я те щастя витати та гостити Вашу Ексцєленцію у своїй хаті, та полюбити, то нині з ще більшою любовію та пошаною лину духом в тихий гірський закуток, щоби привітати Вашу Ексцєленцію всім добром, та зложити свій щирий привіт та найнижчий поклін»* [44].

Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Мстислав, (світське ім'я Степан Іванович Скрипник; 10 квітня 1898, Полтава – 11 червня 1993, Грімсбі, Канада) – визначний український церковний діяч, патріарх Київський і всієї України УАПЦ, патріарх Київський і всієї Руси-України УПЦ КП, Первоієрарх УАПЦ в діаспорі. Він – небіж Симона Петлюри, був старшиною армії УНР. На початку 20-х років минулого століття мешкав у Косові і працював у кооперативі. Через два десятиріччя став єпископом, потім митрополитом у США, а в 1990 році його обрано першим Патріархом УАПЦ. У 1990 році, 6 листопада, відвідав Косів і на зустрічі з церковними громадами тепло згадував своє колишнє перебування в Косові, казав, що був тоді парафіянином монастирської церкви, що знав кожду стежку в горах і лісах поблизу Косова [45].

Митрополит Іларіон

Патріарх Володимир

Митрополит Іларіон (світське ім'я Іван Іванович Огієнко; 14 січня 1882, Брусилів, Київська губернія – 29 березня 1972, Вінніпег, Канада) – український вчений, митрополит УАПЦ (від 1944), політичний, громадський і церковний діяч, мовознавець, лексикограф, історик церкви, педагог, драматург, поет, видавець, дійсний член Наукового Товариства імені Тараса Шевченка (від 1922).

У 1918 році – перший ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету (нині – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка) [46].

У 1930-х роках у Косові, на теперішній вулиці Б.Хмельницького, 105, у Миколи Кабина проводив літні відпустки, працюючи над науковими працями, будучи професором Варшавського університету. Він перекладач українською мовою Святого Письма, автор численних праць з історії релігії та Церкви.

Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Володимир (світське ім'я Василь Омелянович Романюк; 9 грудня 1925, Хімчин – 14 липня 1995, Київ) – український православний релігійний діяч, богослов, Патріарх Київський і всієї Руси-України УПЦ Київського Патріархату (1993-1995)

З 1964 до 1972 – священник у парафіях Івано-Франківської і Коло-

мийської єпархії Російської Православної Церкви. Хрестив В'ячеслава Черновола в Космачі, в церкві Петра і Павла.

У зв'язку з арештом історика Валентина Мороза (1 червня 1970 р.) виступив на його захист, унаслідок чого була розпущена церковна громада с. Космача, а о. Романюку заборонили богослужіння.

У 1970–72 роках мешкав у Косові, працював двірником у Косівській лікарні. У 1972 році його знову ув'язнили. Через багато літ, у 1989 році, повернувся до Косова і мешкав у придбаному будинку на вул. О.Кобилянської, 3. У 1990 році в Космачі висвячений на єпископа. А 22 жовтня 1993 року, після смерті Патріарха Мстислава, Собор УПЦ КП обрав його Патріархом під іменем Володимира [47].

У травні 1991 року Косів зустрічав Престоятеля УГКЦ кардинала Мирослава Івана Любачівського (1914 – 2000), який з 7 вересня 1984 року став Предстоятелем Української Греко-католицької Церкви.

Після легалізації УГКЦ в Україні 31 березня 1991 року урочисто повернувся в Україну. У травні 1992 року відкрив перший в самостійній Україні Синод єпископів УГКЦ, де заявив про подальшу діяльність

*Предстоятель УГКЦ, кардинал Іван Любачівський в Косові, травень 1991 року.
Перший зліва о. Іван Бурдяк*

спрямовану на визнання УГКЦ як Патріархату. Відновив діяльність Львівської Богословської Академії.

У Косові побував Патріарх УПЦ Київського Патріархату Філарет. Часто приїжджав на Косівщину митрополит УАПЦ Андрій та владика всіх конфесій.

Патріарх УАПЦ Мстислав у Косові (сидить), 6.11.1990 р. На передньому плані зліва направо: о. Дмитро Близнюк, митрополит Іван Боднарчук, єпископ Андрій Абрамчук

*Патріарх УПЦ КП Філарет у Косові, червень 1998 р.
Ліворуч єпископ Коломийський і Косівський Іоан*

Дещо про мову богослужінь

Святі Кирило і Мефодій – апостоли слов'ян і творці слов'янського обряду. До них богослужіння правилися на Сході грецькою, а на Заході латинською мовами. Ні греки, ні римляни інших мов до богослужінь не допускали. Св. Кирило і св. Мефодій виходили з того, що народ повинен розуміти свої відправи. Кирило винайшов алфавіт – кирилицю, а Мефодій переклав церковно-службові книги усередненою болгаро-церковнослов'янською мовою [48].

Однак в українській Церкві ця мова була до певної міри малозрозумілою. Тому з часом замінювалися малозрозумілі слова зрозумілими, ставилися наголоси так, як це прийнято в народній мові тощо. Але найголовніше, що всіма заходами церковна вимова наближалася до живої української мови. З часом церковна вимова ставала все ближча до живої народної мови, аж поки вона у XVI – XVII століттях не сформувалася в певні сталі норми.

Церковна вимова новгородська, пізніш московська, на самому своєму початку була однаковою з київською, бо ж Христову віру на північ несли українці, які посіли всі найважливіші церковні посади в Росії, оскільки людей такої високої освіченості там не було. Але скоро в Новгороді та в Москві запанувала своя власна церковна вимова, що з часом ставала все більш відмінною від київської чи взагалі української [49].

Галичина, втративши в першій половині XIV ст. свою самостійність, опинилася під Польщею, проте не порвала своїх церковних зв'язків з митрополією. Увесь український народ продовжував чути одну стародавню церковну вимову – київську. Це було аж по 1667 рік, до того часу, коли Лівобережжя було приєднано до Москви. Проти української церковної вимови виступив московський уряд. А в 1720 році Петро I заборонив вільний друк книжок в Україні, щоб вони не поширювалися в Росії і щоб у церквах вимова була узгоджена з існуючим в той час російським діалектом. Друкуючи книжки за московськими зразками, влада взялася і за українську церковну вимову в українських церквах. За цими зразками друкувалися церковні книжки і в Києві. Переучуватися були зобов'язані не тільки священики, але й їхні діти. Так нищили українську церковну вимову, а замість неї заводили вимову російську [50].

Стара українська вимова збереглася на тих землях України, куди не досягали суворі накази московського Синоду – в Галичині і Буковині. Однак сюди різними шляхами попадали зросійщені церковні книги і дарувалися церквам. Так для прикладу, Косівській церкві св. Миколая

на Монастирському Апостол та два Тріоди подарував ротмістр Олександр Давиденко, про що згадується у візитаційному акті. А козак Матій подарував цій церкві Євангеліє, видане в Києві 1743 року. Новозбудованій церкві в Сподній «Євангеліє жертвував Матій, що повернувся зі стамбульської неволі, родом за Дніпра» у 1740 році. Можливо це був один і той же Матій з якоюсь певною місією. Більше того, з другої половини XVIII ст. під впливом сильних москвофільських тенденцій почали друкувати богослужбову літературу на московський лад і в Галичині. У той же час церковні книжки московського друку занесено й на землі болгарські та сербські.

Однак наші люди виходили з цього становища. За словами відомого історика і дослідника о. Петрушевича, у XVII – XVIII ст. гуцули активно створювали рукописні книги. Документи за 1738 рік підтверджують, що в селі Річка була переписана великим полууставом книга Октоїх, яку за 15 злотих придбали для церкви в Городі. В даній церкві виявлено ще одну рукописну книгу Постний Триод з написом, який засвідчував, що «написав цю книгу, рекомую Триод, раб Божий діяк Теодор Попович, року Божія 1604» [51].

Видатний український вчений Іван Огієнко (згодом митрополит УАПЦ Іларіон) стверджує, що «українська людність із давніх часів аж до кінця XVIII віку чула по своїх церквах тільки свою, до живої мови наближену, церковну вимову... Сьогоднішня вимова в православних церквах у Річі Посполитій Польській – це вимова великоросійська, а не церковнослов'янська» [52].

Постійно і з особливим натиском з боку Росії велася імперіалістична загарбницька політика щодо України. І мабуть останнє, що може знищити дух патріотизму та національної свідомості – це заборона молитися рідною мовою. З цим боролася українська інтелігенція, яка бачи-

Сторінка Євангелія, надрукованого церковнослов'янською мовою

ла, що якщо не робити опору, то із тенет не вибратись, і так з'являлись переклади певних частин Святого Письма українською літературною мовою М. Максимовича, Л. Українки, Т. Шевченка. Перший повний переклад українською мовою Святого Письма зробив Пантелеймон Куліш, але він був недосконалий, з домішками чужомовних слів, а місцями й взагалі з вільним перекладом. Член «Руської трійці», просвітитель і священник о. Маркіян Шашкевич у 1842 році переклав народною мовою окремі частини Євангелія, і в церквах, де він служив, богослужіння звершував українською мовою. Однак цей почин через переслідування не набув поширення.

Цікаво, що Митрополит Андрей Шептицький, проводячи архиерейські богослужіння, вживав українську мову. Московфільська газета «Прикарпатская Русь» після арешту Андрея Шептицького російською окупаційною владою у вересні 1914 року дорікала митрополитові за те, що він впровадив українську мову в молитовниках [53].

Новою спробою запровадити богослужіння українською мовою відбулося в часі створення Української Автокефальної Православної Церкви в 1918 році за часів УНР. Цьому посприяли переклади богослужбових книг українською мовою Іваном Огієнком. Тоді українською мовою відправлялися богослужіння в усіх храмах цієї Церкви. Першу Службу Божу українською мовою відслужено 9 травня 1919 року в Києві. Але після створення Радянського Союзу, в який ввійшла і Україна, УАПЦ була заборонена і знову все повернулося на «круги своя».

Фактично до 1990 року в наших церквах богослужіння проводилися церковнослов'янською мовою. Молитва «Отче наш», наприклад, читалася так:

*Отче наш, іже єси на небесіх,
да святитя імя Твоє,
да приїдет царствіє Твоє,
да будет воля Твоя,
яко на небесі і на землі.
Хліб наш насущний даждь нам днесь,
і остави нам долги наша,
якоже і ми оставляєм должникам нашим,
і не введи нас во іскушеніє,
но избави нас от лукавого.*

Всі необхідні переклади для богослужінь Іван Огієнко зробив у 1918 році. Повний переклад Святого Письма було здійснено ним у 1940 р., а друком видано в 1956 р., і довгий час цей переклад вважався най-

кращим. Митрополит Іларіон переклав рідною мовою багато богослужбових праць: «Шкільні молитви» (1921р.), «Український православний молитовник» (1921 р.), «Свята Великодня відправа» (1922 р.) та ін.

Митрополит і вчений Іван Огієнко залишив українцям своє нагадування: *«Поки живе мова – житиме народ»*. Пам'ятаймо про це!

У західній українській діаспорі в церквах, які належали до УГКЦ і УАПЦ богослужіння відправлялися українською мовою. В Україні церкви УПЦ КП, УАПЦ, УГКЦ лише в перші роки незалежності перейшли на рідну мову. Виявилось, що Літургія прекрасно звучить українською мовою. Це засвідчило, що наша мова є духовно багатою. На початках державної незалежності України наші Церкви необхідною духовною літературою забезпечувала діаспора. Тепер українські Церкви мають свої навчальні заклади, видавництва, які видають навчальні посібники, богословську та іншу духовну літературу, в тому числі і періодичні видання.

До Косова «на Йвана»

Пригадую собі ті повоєнні 40 – 50 роки... Завтра в Косові величне храмове свято – Різдво Івана Хрестителя. А сьогодні цісарською дорогою, що веде через Уторопи на Косів, йдуть святково одягнуті віряни з Печеніжина і Рунгорів, Ключева і Мишина, з сіл дальших і ближчих та, зрештою, з усієї околиці. Йдуть гуртом і поодинокі, ступають босими ногами по обочині дороги. В руках клуночки з одежиною і куснем хліба, а через плече перекинуті, зчеплені шнурівкою, черевики, в які взується людина перед вулицею, яка повертає на церковне подвір'я. Йшли спокійно, чи щось гомоніли між собою, зупинялися перед хрестами та капличками, молилися і йшли далі. А дорога далека, перепочивали по дорозі, чи уже на лавочках під церквою, та на Всенічну встигали.

Люди сходилися з усіх керунків. Ще до схід сонця починали розміщуватися рядами обабіч дороги, що вела до монастирської церкви, продавці, які торгували, здебільшого, своїми виробами. Тут можна було побачити все: різноманітні наїдки і ласощі, свічки, образочки, дитячі іграшки, коники з будза, а також вироби ткачів, вишивальниць, мосяжників і різьбярів – всього не перелічити.

А біля церкви вже повно людей. Церква всіх помістити не може. Одні виходять, інші заходять, моляться, кладуть свічки, беруть участь у Святій літургії. Хто запізнився на Службу Божу, має можливість в будь-який час зайти і помолитися в церкві, бо вона цього дня не зачиняєть-

ся. Адже сьогодні не звичайний день, сьогодні кожна молитва на цьому місці – відпуст. Немає людини, щоб десь не спіткнулася, а душа завжди прагне очищення.

Поміж гробами шукають притулку дорослі і діти, щоб трошки присісти і щось перекусити.

Здається, що місто повне людей, здається, що й люди повеселішали. Щасливі діти біля батьків від нестримної енергії бавляться придбаними іграшками, хто смокче солодкого леденця, хто дує в денцівку, хто доїдає булочку – всі на піднесенні. Косів наповнився радістю.

Додому розходяться не так організовано. Хтось пішов уже після обіду, хтось пристав до якогось воза і поїхав, а хтось повернув по дорозі до знайомих, там заночує і вже раненько вирушить в дорогу. Багато прощан залишалось на ніч у церкві, відчуваючи сильне духовне піднесення в намоленому роками храмі.

А коли я вже трохи підріс і мені було десь 13-14 років, то ми з моїм ровесником Петром вирішили їхати в Косів «на Йвана» роверами. Після війни на теренах, які були зайняті мадярами, люди знаходили багато цих засобів пересування, що їх позалишали мадяри при відступі. Ми зшукували запчастини і складали машини своєї мрії. Щось вимінювали, щось купували на базарах, щось підмальовували, щоб все мало зелений колір, і в результаті виходили чисто малярські ровери.

Таким запам'яталося мені храмове свято Різдва Івана Хрестителя в Косові.

Виникає питання, чому в інших містах і селах нашого краю, в яких святкуються храмові празники, немає такого здвигу народу, не приходять і не приїжджають з усіх усюдів віряни, як це спостерігаємо в Косові. Правда, і в Космач «на Петра» прибуває велика кількість людей, хоч значно менше, ніж в Косів, але в Космачі в свій час була побудована найбільша на Гуцульщині церква свв. Петра і Павла. А в Косові жодна з трьох церков не були освячені на честь св. Івана Хрестителя. Теперішня церква Різдва Івана Хрестителя до 80-х років минулого століття офіційно мала титул св. Миколая, а люди вже століттями йдуть до неї «на Йвана», як на прощу.

Мабуть це пов'язано якимось чином з монастирем, який тут діяв до 1744 року. А проіснував він кілька сотень років. В гірських селах тоді ще не всюди були церкви. Тому монастир для багатьох сіл був єдиним осередком духовної культури. До монастиря з найвіддаленіших сіл сходилися люди на прощу. Монахи вели аскетичний спосіб життя. Тут був ігумен, який вмів проповідувати зрозумілою людям мовою. Духовним

патроном ченців був святий Іван Хреститель, який у часи Христа ріс у дикій пустелі, готуючи себе до великого служіння суворим життям – постом і молитвою. Він залишався пустельником доти, поки Господь не призвав його в тридцятирічному віці до проповіді серед народу. Своїм суворим способом життя він дав взірцевий приклад богопосвятного життя. Тому ченці так урочисто святкували празник Різдва Івана Хрестителя. І на це свято сходився люд з найвіддаленіших сіл на прощу. Ймовірно у невеличкій монастирській церкві св. Миколая був антимінс з нетлінною часточкою мощів Івана Хрестителя і він в дивний спосіб давав зцілення багатьом прихожанам. З ліквідацією монастиря ченці могли забрати цей антимінс, бо все одно церква мала дістати новий антимінс від архиєпископа УГКЦ.

Хоч монастир було закрито, та люди за старою звичкою йшли до монастирської церкви на храмове свято, незважаючи на те, що церква мала титул св. Миколая. Різдво Івана Хрестителя таким чином стало другим храмовим празником, хоч для всієї околиці це свято як було, так і залишилося першим і найважливішим. Цю невідповідність усунуто аж у другій половині минулого століття. І тепер віряни, приходячи в цей урочистий день до монастирської церкви Різдва Івана Хрестителя, моляться перед образом святого:

«Тебе прошу, до тебе припадаю: Не відмов мені твого заступництва, щоб душа моя відновилася покаанням, немов другим хрещенням, бо ти був проповідником покаання і хрестителем. Випроси мені ласку, щоб я міг (могла) одержати прощення гріхів і міг (могла) увійти колись туди, куди ніщо скверне не може увійти, у небесне царство».

Як влада лякалася паломників

В колишній радянській державі важливим напрямком комуністичного виховання вважалося антирелігійне виховання. Цим займалися в школах, у молодіжних середовищах, у виробничих колективах. Своїми успіхами в цій справі часто хвалилися ідеологічні служби району. Але урядовцям здавалося, що в Косові з антирелігійним вихованням було б ще краще, якби на храмовий празник Різдва Івана Хрестителя не прибувало так багато людей. Влада старалася нівелювати святкове велелюддя, призначаючи на цей день свої різноманітні заходи, але їхні старання були марними. Люди йшли до церкви, і основну масу людей складали паломники з інших районів, з далеких міст і сіл, впливати на яких міс-

цева влада не могла. Тому накидалися на церкву Різдва Івана Хрестителя, проводили фінансові перевірки, під різними приводами забороняли ремонти, придбання та поновлення церковного начиння, прикрашання фасаду та внутрішнього інтер'єру.

Наведемо для прикладу лише два характерні факти. Після величнього святкування Різдва Івана Хрестителя 1970 року вже на другий день, 8 липня, з метою перевірки фінансової та господарської діяльності до монастирської церкви завітала комісія в складі голови міськради, районного архітектора та старшого інспектора райфінвідділу. За результатами перевірки було складено акт, в якому, зокрема, зазначалося, що *«06.07, перед релігійним святом св. Іоана, церковний комітет без дозволу виконкому міськради розпочав ремонт церкви... Крім того перед релігійним святом голова церковного комітету Цісак С. Й. був попереджений про недопущення побрацтва на території церкви та продаж образів, хрестів, саморобних іграшок, цукерків. Церковний комітет на чолі з Цісаком не виконав вказівок міської ради, чим порушує радянське законодавство про культу»* [54]. Потрібно відмітити, що в склад комісії також було введено двох парафіян Пасимка І. М. і Фокшея М. Ю., які відмовились підписати цей акт [55].

І другий факт зафіксований вже 1983-м роком. Тоді з ініціативи настоятеля храму о. Дмитра Близнака, готуючись до святкування Різдва Івана Хрестителя, в церкві було встановлено інкрустоване мале панікаділо та виготовлено інкрустовану оправу для Євангелія. І, що найважливіше, проведено облицювання головного Престолу образами та різьбленими рамами. Щоб якимось чином зупинити ці святкові приготування, церковний уряд був попереджений про порушення ним законодавства про культу. Не дивлячись на це, підготовка до свята йшла повним ходом. Церква набувала святкового вигляду. Наступило свято Різдва Івана Хрестителя. Як і кожного року, до Косова впродовж двох днів прибували паломники. Одні прийшли пішки, а інші – автобусами, автомобілями. Центр міста аж до монастирської церкви був наповнений людьми. І ось, за дорученням бюро райкому компартії з Косівського районного відділу держбезпеки до уповноваженого в справах релігій при РМ УРСР в Івано-Франківській області по телефону поступила розпачлива інформація [56]. Її прийняв заступник уповноваженого і тут же в письмовій формі передав своєму шефові:

«7 юния 1983 г. работники Косовского РО УКГБ по телефону сообщили, что на архиерейском богослужении в церкви города Косов 7 июля на религиозный праздник Рождества Иоанна Крестителя при-

суствовало около 1200 чел., в том числе около 500 чел. молодёжи.

Органами милиции с участием общественности задержано 12 чел. незаконно торговавших крестиками, свечами и конфетами по завышенной цене возле церкви и организована их проверка.

Со слов верующих вечером 6 июня якобы неизвестные люди возле церкви продавали молитвенники или библии, изготовленные типографским способом, размером в две спичечные коробки.

Люди начали прибывать на богослужения вечером 6 июля. Среди прибывших имеются люди, приехавшие на автомашинах с госномерными знаками Львовской и Тернопольской областей.

О вышеизложенном сообщено по телефону инструктору обкома КПУ тов. Инжеевскому Ю. Ф. и в УКГБ по Ивано-Франковской области тов. Ковальчуку.

*Зам. уполномоченного Совета по делам религий
при СМ УССР по Ивано-Франковской области*

Рыбак»

Ознайомившись з цим повідомленням, уповноважений переадресував його працівникові свого відомства, спеціалістові з релігійних питань: «Тов. Гончаров В. И. Прошу разобраться и высказать свои мнения по изложенному факту».

Яке «мнение» могло бути в Гончарова, можна лише здогадуватися. Але окрім «мнения» він нічого більше запропонувати не міг. Бо ж чи можна тисячам паломників заборонити відвідувати Косів на Різдво Івана Хрестителя?.. Сьогодні невідомо яке продовження мала ця скарга. Напевно про ті факти не раз згадувалося на різних нарадах, як в області, так і в районі. Можливо хтось був оштрафований з продавців хрестиків чи конфет. Однак достатньо чітко проявилось, що це повідомлення у вищій інстанції було свідченням безпорадності і переляку комуністичної влади, викликаного пробудженням народу до повноцінного життя.

Великодня перепелонька про Зельмана

Спливають роки і якось мимоволі повертаєшся до спогадів з далекого дитинства. Можливо тому, що пам'ять тоді була свіжою і всяка інформація добре сприймалася та міцно зафіксувалася. Можливо. Але особливо приємно згадати те, що тобі розповідали батьки, коли говорили з тобою як з дорослим, хоч ти ще попід стіл пішки ходив. Саме

Великодні дзвони

один такий спогад переслідував мене впродовж довшого часу, а властиво – після відходу матері в кращі світи. І вже потім не раз хотілося щось уточнити, поспілкуватися з дорогою людиною, та було запізно. І це мене пригнічувало подвійно: що вже не порозмовляю більше з мамою і що не скористався можливостями дізнатися про цікаві факти з її особистого та тодішнього суспільного життя. Спогад, про який хочеться розповісти стосується однієї давньої великодньої гаївки. У наших краях гаївку (гаїлку, гагілку, ягілку, воробінчик, воротарку) називають перепелонькою... Як ніжно і мило звучить це слово. Перепілка, перепілонька і нарешті – перепелонька. Так ми пестливо звертаємось до дівчини, жінки. Так зevamo і дівочий хоровод, який бачимо і чуємо у великодні свята біля церкви.

Моя мама, 1905 року народження, добре знала народні звичаї і обряди, була активною учасницею всіх Великодніх забав молоді біля церкви. І якось згадуючи свої молоді роки, розповіла мені про ці забави і заспівала великодню перепелоньку про Зельмана. Але чи не до кінця мені проспівала, а чи я був неуважним, бо запам'ятав лише два куплети:

*Їде, їде Зельман,
Їде, їде Зельманова
Виштка родзіна.
Христос воскрес, Зельман.
Христос воскрес, Зельманова
Виштка родзіна.*

А що далі і хто цей Зельман, і чому останній рядок в кожному куплеті звучить польською мовою («Вшистка родзіна.» – вся родина)? Можливо, це все було б не так важливо, якби якимось в українському журналі, який у 30-х роках минулого століття виходив у Варшаві [57], не прочитав, що гаївка (перепелонька) про Зельмана не є видумкою якоїсь одної чи двох громад, а впродовж багатьох століть була широко відомою в Україні, зокрема в наддністрянській Україні, і є ровесницею староукраїнських билин.

На жаль, я уже пізніше не зміг зустріти жодної людини, яка б не те, щоб пам'ятала, але й, навіть, з переказів щось чула про цю перепелоньку. Тому переглянув друковані видання 20-30-х років минулого століття, і в першу чергу краєзнавчі й етнографічні журнали. Виявилось, що перепелонькою про Зельмана цікавились як науковці, так і священнослужителі того часу, на чийх очах ще тоді зникала ця колись дуже поширена гаївка. За їхніми дослідженнями можна зробити такі висновки:

1. Перепелонька про Зельмана є дуже давньою, ще з тих часів, коли з'являлися билини про багатирів (наприклад Добриня їздив до короля сватати Настасю).

2. Веснянка про Зельмана в різних варіантах znana в багатьох країнах західної Європи, зокрема в Німеччині, Чехії, Словаччині, Польщі, Словенії. Науковці доводять, що прийшла вона до нас із Заходу.

3. Майже в кожному селі тексти перепелоньки в якихось деталях відрізнялися один від одного, але зміст хороводу залишався тим же, залишався Зельман та Зельманова вся родина. В багатьох гаївках ще згадувався «його брат», мається на увазі Зельманів.

4. Сам Зельман виступав як жених і, можливо, перепелонька була колись весільною піснею.

Існують різні версії про Зельмана. Найбільш поширена легенда, що ключі від церкви тримав жид Зельман і ця весняна пісня – це пісня радості, що Зельман ключі привіз: «Їде, їде Зельман...». Однак в гаїлці немає жодного слова ні про церкву, ні про ключі, а звучить зовсім інша тема [58].

На основі багатьох варіантів перепелоньок, опублікованих ще 100 років тому авторами: В. Решетухою, П. Кривоноскою, о. Сосенком, вдалося реконструювати почуту мною в дитинстві перепелоньку. Отже, вона могла бути такою:

*Їде, їде Зельман,
Їде, їде Зельманова
Вшистка родзіна.*

*Христос воскрес, Зельман.
Христос воскрес, Зельманова
Вишстка родзіна.*

*Дівки хоче Зельман,
Дівки хоче Зельманова
Вишстка родзіна.*

*На який ґрунт, Зельман?
На який ґрунт, Зельманова
Вишстка родзіна?*

*На жидівський, Зельман,
На жидівський, Зельманова
Вишстка родзіна.*

*А ми панни не маємо,
На такий ґрунт не даємо.
Ідіть собі геть.*

І знову повторяється перепелонька і кожного разу в передостанньому куплеті згадується новий ґрунт: руський, попівський, хлопський. І вже аж на останню пропозицію відповідають:

*А ми панну маємо,
На такий ґрунт даємо.*

І дівчина переходить до Зельмана.

Виконуючи цю перепелоньку, дівчата діляться на дві групи, співають почергово по одному куплету.

Приблизно такого змісту перепелоньки співалися на Великдень на забавах біля церков, в т. ч. і на забавах біля косівських церков. В багатьох селах району ще до тепер кажуть, що молодь на Великдень йде на Зельмана, що дівчата співають Зельманову. Це підтвердив і житель села Тюдова Ковальчук Ярослав.

У свій час серед наших прекрасних весняних хороводів Зельман займав центральне місце, ним захоплювалися не тільки села, але й міста. У гаївці знаходить вияв дівоча мрія стати «долею» якогось незнамого лицаря, «круля» Зельмана, стати предметом його баталістичних зусиль. Тому до його родини зверталися польською мовою і це виражається у цій перепелоньці українсько-польським жаргоном [59]. В перепелоньці підкреслюється патріотизм наших дівчат, що співають про Зельмана, але завжди готові віддати свою руку тільки за Степана, Івана чи іншого жениха з «руського» чи «хлопського» ґрунту.

Перепелонька була виявом дівочих амбіцій і дівочої проворності, щоб звернути на себе увагу жениха.

З турботою про духовне зростання дітей та молоді

Роль церкви в духовному зростанні молоді незаперечна. Кожен священник на довіреній йому парафії в міру своїх сил і можливостей приділяє увагу християнському вихованню дітей і молоді. У цій благородній справі отці не обмежуються одним амвоном, а вишукують більш ефективніших форм роботи, які б забезпечували бажаний результат. Хочеться подати тут кілька прикладів із життя двох великих косівських деканських парафій, на яких служать протоіереї Роман Іванюлик та Іван Близнюк. В арсеналі засобів душпастирської діяльності в дитячому і молодіжному середовищі у цих двох священників є багато добрих починань, які заслуговують на увагу і наслідування.

Немає сумніву, що молодій людині треба чути, розуміти та вчитися втілювати в життя Слово Боже, відчувати потребу в спілкуванні з Богом. Якщо людина має бажання удосконалюватися чи має відповідну пропедевтичну підготовку, то вона радо сприймає святу мудрість і несе її в своєму серці впродовж всього життя. Але часто буває так, що вона не готова для цього, її душу і серце заповнили інші ідеали, яким вона піддалася. Тому для християнського морального виховання не достатньо лише Служби Божої чи навіть яскравої проповіді священника в церкві. Потрібно йти до дітей, до школи.

«Я пішов до школи, – розповідає о. Іван Близнюк, настоятель церкви Успіння Пресвятої Богородиці в Старому Косові, – бо відчув, що замало одної проповіді в храмі, а мусить бути християнське виховання ще в сім'ї і в школі. Почав викладати християнську етику, взяв своїх учнів у 5-му класі, а зараз вони вже у 10-му. Діти люблять цей предмет, цікавляться ним, сприймають зі щирим серцем, беруть активну участь в бесідах, діляться своїми міркуваннями, сумнівами тощо. До молодших школярів один підхід, а до старших зовсім інший.

Згодом я почав брати всіх дітей на сповідь. А сповідь – це індивідуальна бесіда. Бесіда особлива, не така, як з дорослими. Я побачив, що багато дітей вимагає корекції, як у психіці, так і в поведінці. І я в міру своїх можливостей це робив. Дитина повинна мати з ким виговоритися, кому довіритися і розділити з кимось свої тривоги».

При церкві св. Василя Великого, де парох о. Роман Іванюлик, працюють катехити, діти приходять на катехизацію до церкви і тут також готуються до сповіді.

«Маємо двох вчителів-катехитів, – розповідає о. Роман, – які займаються з дітьми і є фактично нашими помічниками. Ведемо тісну співпрацю з молоддю, яка є в церкві, маємо завжди з ними табори, проводимо різні свята. У нас на Службі Божій багато дітей і багато молоді. Після відправи проводиться катехизація, біблійні читання. Вітаємо те, що миряни займаються з дітьми і молоддю та проповідують. Те, що ти пізнав, маєш передати іншим своїм же прикладом. Інна Йосипівна, яка працює катехитом, виросла і виховувалася в нашій парафії. Ми пішли назустріч її бажанням і направили на навчання в Ів-Франківський катехитичний інститут. Церква всіляко сприяла її навчанню. Одержавши освіту, повернулася до нас і почала працювати. Вона має глибоку теоретичну підготовку та неабиякий талант педагога».

Отець Роман і його помічник отець Юрій регулярно проводять бесіди з учнями молодших класів у НВК та ЗОШ I-III ст. № 1. Зустрічі з учнями відбуваються з метою прищеплення цінностей християнської моралі, роз'яснення Святого Письма, здійснення національно-патріотичного виховання. Учні радо йдуть на такі зустрічі, а слова священника глибоко западають в прагнучі душі дітей. Відрадно, що педагоги і керівництво шкіл сприяють таким зустрічам.

Для християнського морального виховання дуже потрібне загартування, яке молодь може одержати тільки в активній діяльності. Цьому сприяє залучення молоді до участі в благодійних проектах, акціях, церковних служіннях тощо. Церква тим самим допомагає юнакам та дівчатам зростати в бажанні жити корисним для інших життям. Молоді люди крок за кроком здобувають досвід у реалізації своїх талантів, здібностей не заради власного егоїстичного задоволення, а заради ближніх.

Яскравим прикладом залучення молоді до таких акцій може служити участь студентів м. Косова у відзначенні 150-річного ювілею Митрополита Андрея Шептицького. Реалізувати цю святкову академію взялися студенти Косівських інституту та училища прикладного і декоративного мистецтва Львівської Національної академії мистецтв. Спільно з о. Романом сценарій творили усі безпосередні учасники сценічного дійства. Репетиції тривали три місяці і проводилися в церкві. *«Усі ми – говорить о. Роман, – постійно відчували Божу опіку, дух Митрополита і його молитовну поміч. Я радий з того, що сестринство і братство нашої парафії поставилися до цього з розумінням, ніхто не заперечував, усі приклалися до підготовки свята. Усе робилося щиро, від серця, з великим душевним піднесенням. Ми ділилися з людьми своїми задумами – і наші добровільні помічники відразу ж бралися їх виконувати» [60].*

І ось вистава вже на сцені. Отримані незгладимі враження від побаченого і пережитого, та до того ще в присутності високих представників духовенства, мали глибокий виховний вплив на глядачів. *«Такого величного дійства у виконанні молодих людей, які не займаються постійно аматорською і сценічною діяльністю, районний Будинок культури, мабуть ще не бачив. Репетиції у церкві, духовні настанови отця Романа, прекрасний сценарій Надії Кошак зробили неймовірне»* – захоплено писала відома журналістка Аліса Мудрицька [61]. З такими або подібними враженнями виходив кожен, кому пощастило бачити це дійство. А на молодь, яка жила виставою впродовж тривалого часу підготовки до неї, а потім виступ перед глядачами мали неоцінимо благодатну дію. Все сказане і зігране пройшло крізь їх розум і серце, засвітилося

Молодіжний вертеп з о. Романом Іванюликом (ц. св. Василя Великого)

в душі радістю перевтілення і це світло душі вже буде важко погасити.

В переддень свята св. Миколая з ініціативи дітей здійснено акцію милосердя. Діти мали для цього спеціально розроблений сценарій, були зодягнуті в ангельські костюми і відвідували хворих та самотніх людей. Діти мали можливість переконатися який великий позитивний вплив на цих людей мали їхні візити з виявом чуйності і милосердя. Так на парафії св. Василя Великого розпочинався рік Божого Милосердя.

Молодіжна парафіяльна християнська спільнота «Діти Світла» в час Різдвяних свят показала в церкві св. Василя Великого виставу «Різдвяний вертеп по-сучасному». Особливістю цього вертепу було те, що подія, яка відбувалася понад два тисячоліття тому, була представлена в

модернізованому та осучасненому вигляді. Вистава справила на присутніх яскраві враження.

У Старому Косові о. Іван запропонував молоді на Святий вечір після того, як вони закінчать колядувати в селі, приходити до церкви і тут продовжити колядування до початку Всенічної відправи. Молодь радо приходить до церкви, колядує, бере участь у святкових відправах і аж ранком, після Служби Божої, йде додому. Це вже стало в селі традицією і практикується впродовж останніх років.

У багатьох церквах священники залучають хлопчиків шкільного віку до прислугування під час богослужінь. Це є теж великою школою християнського виховання підлітків. Є така група хлопців, які прислугують священникам і в церкві св. Василя Великого, яку тут називають «Вівтарна дружина», і в церкві Успіння Пресвятої Богородиці. *«Хлопці з 3-4 класу мені прислугують, – розповів о. Іван Близнюк. – Вони є гіперактивні, з ними важко і вчителям і батькам. І ось таких дітей дають мені на виховання. Вони мають свої обов'язки, чистять свічки, знають коли вийти на Вхід. Коли потрібно, вони можуть прибрати біля церкви. Я їм розповідаю, що вони мають вчитися і знати дисципліну, мати гарне поводження. Одна мама розповідала, що її хлопчик був некерованийий у своїх вчинках. І якщо я кажу, що тебе в неділю не пускаю до церкви, бо ти проштрафився, то він чемно відповідає: «Мамо, та як я можу підвести хлопців, вони без мене не справляться». Праця в церкві стала для них стимулом».*

Щоб діти молодшого шкільного віку звикали до церкви, приходили сюди у вільний час і тут забавлялися, біля деяких церков побудовані ігрові майданчики. Є вони у Старому Косові, Вербовці, Смодній При римо-католицькому костелі в м. Косові функціонує дитячий садок. Дітей виховує монахиня. Тут дітям створено всі умови для виховання і всебічного розвитку. Дитячий комплекс разом із катехитичним центром будується і при церкві св. Василя Великого.

При церкві Успіння Пресвятої Богородиці в Старому Косові з числа хлопців, які прислугують священнику, створено футбольну команду, яка в 2013 році на фінальних іграх у Коломиї виграла кубок владики Юліана. Тренує юних футболістів о. Іван Близнюк.

А який великий виховний вплив на самих хористів і на вірян має дитячий церковний хор. Слухати і насолоджуватись ангельськими голосами дітей, які зуміли вивчити літургійні піснеспіви – це бути співучасником тої щирої, піднесеної до небес молитви від чистої дитячої душі. Зараз при багатьох церквах організовуються дитячі чи молодіжні хори.

Є такий хор і в церкві Василя Великого, керівник Світлана Лазован.

Діти – це майбутнє нації. Виховання нації починається з виховання дітей і молоді. Молодь повинна одержати всебічний розвиток і цей розвиток має пройти через християнське виховання. В церкві молода людина зростає в любові, в умінні сприймати інших, бути терплячою і турботливою, усвідомлювати свою роль у житті інших людей. Тут молода людина мужніє, морально загартовується, вчиться протистояти тиску з боку деструктивних впливів. В результаті всіх цих заходів та з Божою допомогою у молодій людині повинно сформуватися почуття відповідальності за долю рідного народу. І, мабуть, це є найголовніше.

Підтримуємо свої звичаї й обряди

Воскресіння Христове – найбільше і найсвітліше свято християнського світу. Воно багате не тільки величними богослужіннями, радісними співами і глибоко символічними обрядами, але й розмаїтими народними звичаями. У прокімені Пасхи говориться: **«Це день, що його створив Господь, возрадуймося і возвеселімся в нім»** [62]. І люди на Великдень, після Служби Божої, скуштувавши свяченого яйця та паски, приходили на церковні подвір'я, де ще їхні батьки, діди і бабусі з року в рік справляли це велике свято душі, і влаштовували масові забави.

Пам'ятаю ті перші повоєнні роки, коли атеїстична влада ще не встигла накинути ліци на ту частину молоді, яка вже вийшла зі шкільного віку і ще не зазнала тої масованої атеїстичної пропаганди та не піддавалася антирелігійному вихованню. Тоді лунали, повні сили і розмаху перепелоньки і завмирили надвечір десь аж під небесами. Біля церкви не було жодного понурого обличчя – все співало і все веселилося. Тут люди забували те реальне життя, в якому приходилося терпіти від репресій, від голоду, від різних обмежень і заборон. Здавалося, що оживала земля, невгавали дзвони, хлопці закидали «гусака», дівчата та жінки співали перепелоньки, а душа спалахувала радістю:

*Ой на горі жито, жито,
На долині овес,
На долині овес.
Як задзвонять в усі дзвони,
Скажуть: «Христос воскрес!»,
Скажуть: «Христос воскрес!»...*

А далі співалося про те, як Христа мучили, як Його розпі'яли, і як Він воскрес та про Його науку.

До «гусака» хлопці готувалися заздалегідь. Плели з лози вужівки у формі калача, за допомогою яких держалися один з одним 8-10 хлопців, а головний ведучий вів їх майже рясю за собою і говорив: «Сюсю-сю-сю». А потім різко повертав вліво чи вправо, шарпав за вужівку і кричав: «Закинь фіст!». Останній хлопець у цій зв'язці не втримувався, або його просто відпускали і він летів стрімголов у натовп дівчат. Але дівчата не давали йому впасти. А скільки при цьому реготу і вівкання! Хлопці ще гралися «Лози», а також в «Джмеля», дзвонили в усі дзвони. Дівчата заводили «Вербовую дощечку». Ставали обличчям одна до одної, міцно ловилися навхрест руками, шикувалися парою за парою, створюючи руками «дощечку», на яку висаджували маленьку дівчинку, а з боку її вела за руку старша жінка і дівчинка ходила по руках, як по дощечці. Кожна остання пара перебігала на перед колони і так, рухаючись навколо церкви, співали:

*Вербовая дощечка, дощечка,
По ній ходить Насточка, Насточка.
«Де ж ти, Насте, бувала, бувала,
Як діброва палала, палала?»
«Збанком воду носила, носила,
Та й діброву гасила, гасила.
Звідки вітер повіє, повіє,
Звідти милий приїде, приїде.
Привезе ми чоботи, чоботи
Косівської роботи, роботи.
А в Косові роблені, роблені,
В Коломиї куплені, куплені,
В Уторопах зношені, зношені.*

А скільки ще ігор розгорталося біля церкви, скільки співалося різноманітних перепелоньок! І в різних селах по-своєму, зі своїми інтонаціями і словами, за своїми звичаями і традиціями. Мені приходилось бачити великодню гру «Дзвіниця» в с. Мишині Коломийського району. У цій грі шістнадцять – чотирнадцять сильних парубків або газдів ставали в коло, тримаючи один одного руками поза спиною сусіднього учасника гри. Восьмеро чи семеро спритних хлопців ставали їм на плечі, тримаючись між собою руками. Така «дзвіниця» обходила навколо церкви, співаючи:

*Христос воскрес із мертвих,
Смертю смерть подолав
І тим, що в гробах, життя дарував.*

Великодня гра «Дзвіниця» біля церкви в с. Мишин, 2016 р.

У другому ярусі другий зліва настоятель храму о. Микола Атаманюк

Потім збиралася інша група чоловіків, намагаючись протриматись ще краще, обійти церкву та гарно заспівати. В цьому й полягав азарт гри.

Ми сьогодні пригадуємо лише дещо з нашого обрядового багатства і серце радіє. Ці всі народні надбання ми не маємо права закинути і забути.

Поливаний понеділок запам'ятався мені більш гуманним, ніж можна це побачити сьогодні. Це обливання водою було глибоко символічним і переходило в делікатний жарт. Люди скроплювали водою помешкання, капали з пляшки воду на голову дітям і говорили: «Най росте великий». Дівчата ждали, що до них прийдуть парубки, і парубки приходили, але кропили з пляшечок, і це було радістю. Достатньо солідні з них кропили дівчат одеколоном, бо інших парфумів на той час не було. Люди обливали не тільки один одного, а й себе теж. Цей день пов'язували передусім з духовним весняним очищенням. Отже, Поливаний понеділок – це не день бешкетників. Він має своє значення, свій символізм та свої традиції. На жаль, сучасний світ далеко втік від мудрості пращурів і такі речі помалу почали втрачати своє сакральне значення.

І про ще один обряд – обряд Великого четверга і п'ятниці. Починаючи з четверга в селі наступала тиша. Вже ніякої роботи з пилами, сокирами не виконувалося, робилися порядки, пеклися паски, бабки, зозульки. А діти з самого ранку ходили в «хапанки», чи ще називали їх «живниками», заходили до хати, казали: «Слава Йсусу Христу» і стояли поки господарі не дадуть писанку чи галуночку, чи зозульку (булочку подібну на пташку), а чи ще чогось лакомого. Одержавши своє, діти кланялися і дякували: «Простибі! Будьте здорові і святкуйте здорові!».

У четвер хлопці з довбеньками йшли до церкви клепати. До цього теж готувалися заздалегідь. Виготовляли довбеньки, але не всі могли їх зробити самостійно, тому просили допомоги в старших. Маючи пару довбеньок, йшли до церкви. Біля дзвіниці на двох стояках підвішувалися горизонтально три різної довжини невеликі букові дошки, по яких можна було бити довбеньками і викликати сумні дерев'яні звуки.

... Але ще ніхто не клепає, всі ждали останнього передзвону. До церкви сходилися на «Страсти». Починалася Служба Божа і після прочитання 12-го Євангелія та останнього передзвону хлопці починали клепати, сповіщаючи про початок найскорботнішого часу в році. З цього моменту аж до Великодня дзвони замовкали. А клепання було далеко чути. Клепали і у Велику п'ятницю. В цей день йшли на вечірню Великої п'ятниці, де віддавалася шана Христові в гробу.

Однак пройшло півстоліття в постійній напрузі, в заборонах на релігійну обрядовість, в масованій атеїстичній пропаганді. Було пошкоджено, а де-не-де зруйновано тяглість устояних народних звичаїв. Вибито з колії принаймні два покоління людей в Галичині, а на сході України ще більше. Старші люди, які ще щось пам'ятали, відходили, а молодь не проявляла активності. І якщо щось залишилось від цих звичаїв, то переважно лише той грубий наліт, який якимось чином відновлювався і трансформувався в такі далекі від пристойності ігри чи жарти. Сюди можемо віднести Поливаний понеділок, деякі ігри біля церкви, а також, якщо брати ширше, то ще й ніч перед Андреем.

Оці грубі жарти в ніч перед Андреем ніякої релігійної, чи навіть розважально-дотепної, підстави не мають. Святий Андрій Первозваний – перший учень Христа. Він проповідував в Україні віру Христову ще за дев'ять століть до Хрещення Русі-України. Якимось не в'яжуться ці розваги молоді з пам'яттю апостола Андрея. Так само вони в сучасній формі нічого спільного не мають з українськими звичаями і обрядами. Якщо колись якісь витівки робилися парубками на знак уваги до дівчат, то відбувалися вони цілком пристойно.

Великодня гра «Крива лоза» біля церкви

Досвід багатьох священників вже в наші часи засвідчує, що самого служіння на пасхальні свята, самої урочистості Воскресіння недостатньо, люди ще чогось хочуть. Тому, безперечно, потрібно відновлювати ті гуманні звичаєві дієства, які мають глибокі народні традиції і були схвалені церквою ще на світанку зародження християнства. Це стосується гаївок (перепелоньок), гуманних ігор, колядок, віншувань тощо. Було б добре, якби зразок обрядових дійств показували колективи сільської художньої самодіяльності, шкільна самодіяльність, щоб старші люди передавали молоді свій досвід. З колядниками у нас, здається, все гаразд. Колядують сьогодні церковні хори, хори «Просвіти», дитячі колективи, організуються конкурси, щорічна розколяда. Однак потрібно вчити дітей перепелоньок, вчити щедрувати, ходити з вертепними виставами.

Відродно, що біля багатьох церков з ініціативи священників відновлюються великодні забави, що ведуться бесіди щодо попередження непристойних вчинків в ніч перед Андреем та на Поливаний понеділок, що вводяться нові ігри. Ці заходи активно проводяться священниками косівських церков св. Василя Великого та Успіння Пресвятої Богородиці. Так о. Роман запрошував на Великдень старших людей, які пам'ятали давні звичаї, і вони розповідали молоді про перепелоньки, про великодні забави, передавали свій досвід і заохочували молодь до відновлення цих звичаїв. До цієї справи підключалися катехити, християнська спільнота «Діти Світла» і перепелоньки почали відроджуватися.

*Учасники великодніх гайбок (вчителі, учні, батьки) з о. Михайлом Гануцаком.
с. Сюдна 2016 р.*

Отець Іван придумав для дітей нову масову гру, в яку діти граються в Поливаний понеділок. Розміщається дві лавки на відстані 5 метрів. На одній лавці ставиться відро з водою і 4 порожні кухлики, а на другій – 4 літрові слоїки, на дні яких є по дерев'яній писанці. У грі беруть участь четверо осіб, завдання перед учасниками ставиться таке: хто скоріше наповнить слоїки водою, щоб писанка винирнула. Учасники пробігають тих 5 метрів по кілька разів, набирають воду, спішать, хвилюються, розливають, але слоїки наповнюються. Хто скоріше це зробить, одержує молитовник і шоколадний батончик, а всі інші – по батончику. Гра виявилася захоплюючою, азартною.

Ми повинні все зробити, щоб відродити і оновити народні звичаї та обряди, а також очиститися від того, що за довгі роки прилипло від лукавого. Забави біля церкви не самоціль. Молодь у святкові дні все одно буде шукати розваг, але краще, щоб вона забавлялася біля церкви на очах у старших людей, ніж десь поза церквою шукала собі пригод.

Міська церква Пресвятої Трійці

Нова церква, яка будується на місці колишньої міської церкви Пресвятої Трійці

Свята Трійця – важливе поняття у більшості християнських вчень.

Згідно з символом віри, прийнятим на Першому Нікейському соборі, Бог має три особи: Бог-Отець, Бог-Син і Бог-Дух Святий. Всі ці три особи є єдиним Богом в різних проявах, і кожна з них є повністю всемогутнім і єдиним Богом (а не частиною Бога), і серед цих осіб немає більшої або меншої. Бог визнається всемогутнім, вічним і безмежним. Будучи єдиними і неподільними за природою,

три постаті Бога, однак, відрізняються походженням та взаємними відносинами. Так, Бог-Отець народжує Бога-Сина, а Сам не походить ні від кого, Бог-Син народжується від Бога Отця, а Дух Святий сходить від Отця (православ'я) або від Отця і Сина (католицизм).

Церква святкує Зішесття Святого Духа на апостолів на десятий день після Вознесіння. Празник називається також Днем Святої П'ятидесятниці, або ж Трійцею

**** ***

У 1564 році на окраїні великого села Косова засновано містечко Риків, яке виникло і розвивалося завдяки соляній копальні (жупі). Згодом містечко стало називатися Косовом, а село Косів – Косовом Старим [63]. Без сумніву, разом із заснуванням поселення закладалася і церква. Коли вона була побудована і освячена – невідомо, але в 1577 році про церкву в Косові вже є перша писемна згадка [64]. У той час церква була православною. Однак про той період ми не маємо більше ніяких відомостей. Тепер в архівах можемо знайти лише деякі матеріали, що стосуються початку XVIII ст., які дають можливість уявити і описати розвиток релігійного життя в Косові.

Перехід церков нашого краю на греко-католицький обряд оживив релігійне життя. Зокрема в Косові 1728 року засновано греко-католицьку громаду. На парафії в той час служив парох о. Андрій Іванович, який, очевидно, прибув з Наддніпрянщини. Впродовж всього часу служби в Косові його називали о. Андрієм чи о. Андрієм Івановичем. Ймовірно, що отця Андрія звали по батькові Івановичем. Це було звичним для сходу України, а його прізвище було в дійсності Пісаренко. Такий висновок можна зробити з того, що після смерті отця візитатор у своєму звіті згадав про нього, як про «небіжчика о. Андрія Пісаренка». Якщо наші міркування правильні, що отець Андрій таки був з Наддніпрянщини, то скажемо, що він був не єдиним серед представників духовенства, яке прибувало в той час в Галичину зі сходу України, бо коли у нас робилися лише перші кроки, то на Наддніпрянщині вже понад століття богослужіння відправлялися в греко-католицькому обряді. На Правобережній Україні унія була ліквідована 1849 року, як перешкода на шляху русифікації українського народу. У цей час в Галичині Церква зміцнювалася і протистояла ополячуванню народу.

Прибувши в Косів, отець Андрій перейнявся ідеєю будівництва церкви і своїм коштом розпочав будівництво. Та більше про цю новозбудовану церкву можемо дізнатись зі звітів візитаторів, яких регулярно посилала єпархія на інспектування.

Зокрема з візитаційного звіту від 1741 року довідуємося, що міська церква Пресвятої Трійці – *«дерев'яна, нова, тонтон покрита, побудована на ґрунті здавна посвяченому, коштом і стараннями велебного отця Андрея»* [65].

Як зазначалося в звіті, церква освячена Косівським деканом о. Василем Никоровичем, парохом церкви Успіння Пресвятої Діви Марії в Старому Косові. Правда, в звіті не згадано про час будівництва церкви, але оскільки вона в 1741 році була новою, а отець Андрій Пісаренко, стараннями якого побудовано церкву, помер у 1744 році, то можемо впевнено стверджувати, що церква будувалася в період від 1730 до 1739 року. В шематизмах за 1880-ті роки неодноразово згадується, що метрики в церкві ведуться від 1739 року. Очевидно, що цього року відбулося, згадане вище освячення.

Зі згаданого візитаційного звіту довідуємося також, що Святотроїцька церква мала новий антиминос. А це означає, що його вже було освячено митрополитом УГКЦ, бо до цього в старій церкві був православний антиминос. Дізнаємося також, що в церкві було чотири намісні образи, намальовані на дошках, три хоругви і процесійний хрест. Обра-

зи на двох побічних вітварях на той час ще не були докінченими. Кивот належно виготовлений, пушка для Святих Дарів – олов'яна. Обіч церкви стояла дзвіниця з чотирма дзвонами на стовпах.

А ось на якому місці був розташований цвинтар, на жаль, не сказано. Згадується лише те, що цвинтар «partim ogrodzony, partim orustoszony» (частково огорожений, частково запущений). Можливо, він був під горою, в якомусь незручному місці, а коли Монастирську церкву в 1744 році передано міській парафії, то поховання, ймовірно, проводилися на монастирському цвинтарі, який розташовувався побіля монастирської церкви.

З такого ж звіту за 1745 рік додатково дізнаємося, що в церкві є *«гарний різьблений вітвар з образами Пресвятої Трійці та Непорочного Зачаття Пресвятої Диви Марії»*, що *«Деїсус з апостолами столярської роботи, старий, але новий вже в роботі»* [66]. Деїсус – це образ Ісуса Христа як Царя слави та Божої Матері й Івана Хрестителя, що стоять обабіч Нього в молитовних позах. Деїсус розміщують на іконостасі в апостольському ярусі над іконою Таємної вечері. У той час Деїсусом називали іконостас, а те, що він столярської роботи, то це означає, що вся його дерев'яна частина була без прикрас і різьби. В сучасних церквах іноді на місці Деїсуса можна побачити образ Христа-царя.

Згадується у звіті і про те, що в церкві є дві чаші, одна срібна з декоративною патиною, друга – олов'яна. Зліва і справа святилища стояли два бічні вітварі. В кутку, з північної сторони, розміщено сповідальницю. Над великим вітварем у куполі розміщено малий дзвін (сигнатурку). У звіті зазначалося, що для дзвіниці два менші дзвони придбані за кошти парафіян, а два більші придбав парох.

Поруч з церквою розташована резиденція, *«біля якої був сад і город до полудня орання»*. Церква мала й сінокоси в різних місцях за межами Косова – всього десь на 25 косарів. У звіті також подавалися відомості про священні посудини і церковні ризи, про богослужбові та метричні книги, а також інші подробиці.

У 1745 році в церкві служив вже інший священник – о. Григорій Пісаренко, який мав відповідну духовну освіту. Візитатор високо оцінив його службу, наділивши щонайкращими похвалами і назвав його священником від Бога. У згаданому звіті подано і кількість парафіян. Так, до цієї парафії, враховуючи Москалівку, в той час входило 117 сімей (436 осіб). В шематизмах, які видавалися з початку ХІХ ст. Львівською єпархією, а з 1887 року Станіславівською, згадується про те, що міська церква благословлена 1784 року, але вже не згадується, що церква нова. Отже, це

та сама церква, яка була освячена отцем-деканом В. Никоровичем, але благословлена аж через 45 років. Очевидно, що вже був установлений новий іконостас, закінчено бічні престоли, які під час освячення ще не були готові, а, можливо, була здійснена якась добудова. За цими усіма архівними відомостями можна скласти добрі уявлення про церкву, яка послужила Богові і людям півтора століття.

У березні 1887 року парох Косівської міської церкви Пресвятої Трійці о. Іляріон Михалевич відповідно до рішенням конкурсної комісії одержав «канонічну інституцію» на таку ж посаду в Ланчин, а на його місце в Косів тимчасово призначено молодого священика о. Дмитра Хомина, який до цього був завідателем (адміністратором) у Ланчині [67]. Оскільки Косівська церква залишилася без пароха, Станіславівська єпархія оголосила конкурс на парафію в місті Косові з прилученими дочірніми церквами Монастирська, Москалівки і Города з терміном подачі документів до 31 травня 1887 року [68]. За результатами конкурсу на посаду пароха косівської парафії в кінці березня 1888 року «інституйовано» о. Миколу Саврасевича, який раніше служив на посаді капелана в Ценяві, а о. Дмитра Хомина перевели в Ценяву [69].

З перших днів служби в Косові отця М. Саврасевича вражав жалюгідний стан міської церкви, яка простояла тут понад 150 років і вже спорохнявіла, просіла, мала прогнилий гонтовий дах і, зрозуміло, не підлягала ніякому ремонту. Зваживши усі можливості, отець вирішив будувати нову церкву. В його уяві вимальовувалась гарна мурована святиня, оздоблена і прикрашена руками талановитих майстрів-гуцулів. Це стало його мрією і він все робив для її здійснення. Вже 12 серпня 1890 року провів засідання церковного комітету, на якому вирішили будувати нову парохіяльну церкву з твердого матеріалу (з цегли) [70]. За короткий час виготовлено проект і складено кошторис будови. А 9 квітня 1891 року – це менше, ніж через рік – отець відправив до Єпископської консисторії на погодження ухвалу церковного комітету, план будівлі, кошторис на суму 26 644 зол. ринських і відомості про кошти. Та, на жаль, 13 квітня через виявлені неточності в ухвалі просьба була відхилена [71].

Будівництво церкви активно підтримував Косівський декан, парох зі Старих Кутів, о. Теодор Лісевич. В листі до Єпископської консисторії від 3 вересня 1891 року він писав: *«Будова нової церкви в Косові є конче необхідна, так як теперішня загрожує падінням і в найкоротшому часі мусить закритися з огляду на публічну безпеку»* [72]. А коли він дізнався, що жителі Москалівки разом із Городом збирають кошти на будівництво церкви в Москалівці і планують від'єднатися від міської

парафії, а це майже половина парафіян, запропонував зменшити кошторис вдвічі, виготовити новий проект на меншу церкву і розпочати будівництво.

Та о. Микола Саврасевич не погоджувався на маленьку церковцю і надіявся на кращий перебіг подій. 28 серпня 1891 року, врахувавши неточності, які були допущені в попередній ухвалі церковного комітету, поновив своє звернення до Єпископської консисторії [73]. Нова ухвала вже була підписана головою церковного комітету (парохом), представником міського староства, членами комітету та начальниками громад Косова і Монастирська. Однак, як записано в зверненні, *«члени комітету з Москалівки і Города заперечили свій підпис, так як ті громади намірилися відлучитись від прихода Косова»*. У цьому ж листі о. Саврасевич просить Єпископський ординаріят, щоб він звернувся до цісарсько-королівського староства в Косові про організацію допомоги в зборі коштів на будівництво церкви. На жаль, вже на щось більше енергії отця не вистачило. У вересні 1891 року отець захворів, а 16 грудня помер.

Після смерті о. М. Саврасевича завідателем церкви призначено о. Миколу Бачинського. А на Москалівці в церкві св. Василя Великого відправляв богослужіння сотрудник о. Маркіян Шанковський.

Станіславівська єпархія в 1892 році оголосила конкурс на посаду пароха косівської міської церкви Пресвятої Трійці [74]. На конкурс було подано заяви, декларації та інші документи від 11 священників, а також характеристики («Табелі свойств») з їхніх деканатів. З Косівського деканату подали заяви о. Микола Бачинський та о. Маркіян Шанковський.

Після двох турів конкурсу першість здобув о. Олександр Гелитович, парох с. Коровники Перемиської єпархії, який приступив до служби в міській церкві в 1894 році [75], і вже служив у Косові до кінця свого земного життя.

Здавалося, що після смерті о. Саврасевича активно запрацюють

*Могила о. Миколи Саврасевича
біля Монастирської церкви*

його наступники, адже початок зроблено, ідея будівництва вже оволоділа помислами парафіян, зроблено проектну документацію, розроблено кошторис. Але минуло 5 років і ніхто й пальцем не поворухнув. Нічого не робив ні завідатель о. Микола Бачинський, який служив тут з 1892 року по квітень 1894 року, ні парох о. Олександр Гелитович, якого призначено у квітні 1894 року. Проте, 25 січня 1896 року міське староство, знаючи про аварійний стан церкви, попередило церковний комітет, що церкву із-за небезпеки перебування в ній, закриють, а новий храм розпорядились будувати тільки з твердого матеріалу. Зважаючи на те, що жителі Москалівки побудували собі церкву, староство запропонувало зменшити кошторисну вартість до 16 тисяч золотих [76].

Та парафіяльний комітет на чолі з парохом чогось вичікував і діждалися: 21 серпня 1896 року церква згоріла. Про цю пожежу парох о. Олександр Гелитович у листі до Консистоїї писав: *«Дня 21 серпня над ранком повстав у місті Косові великий пожар, який знищив, за словами уряду громадського, 161 хату. Почався він від жидівської хати, розміщеної коло церкви. Пожар обняв всі жидівські забудови з трьох сторін навколо церкви не пощадивши і церкви, яка до тла згоріла»*. Пожежа була такою великою, що згоріли навіть дашки на мурованих парканах.

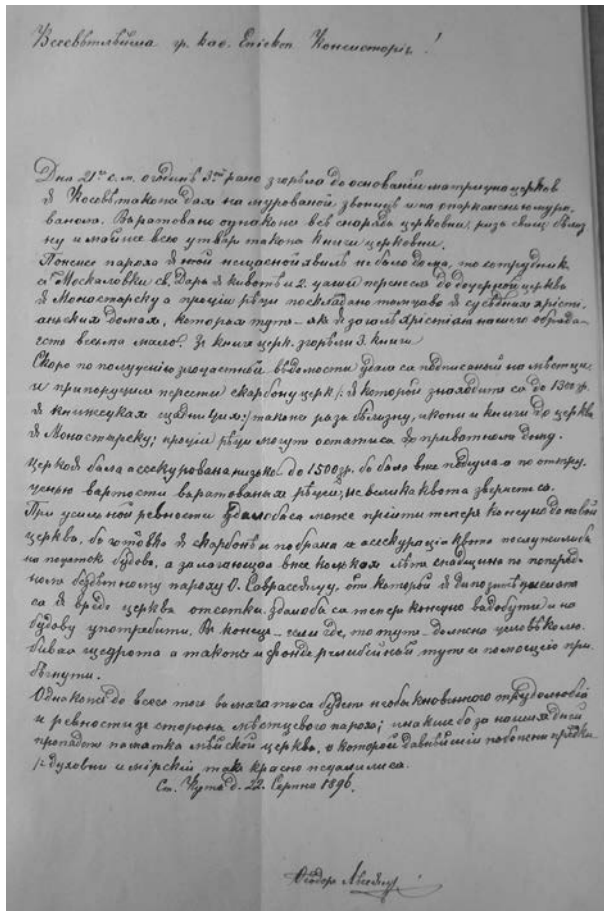
Парафіяни врятували майже всі церковні речі, перенісши їх до Монастирської церкви. Отець Гелитович повідомляв Консистоїю про те, що тепер у Монастирській церкві св. Миколая будуть відправлятися спільні богослужіння, а *«для міщан буде відпущений один престол, в котрий вложиться їх відпустовий образ Зачаття Пресвятої Богородиці, щоб могли собі збирати складки і що неділі і свята старші браття будуть ходити з тацею, щоб ні в чому не мали ущербку»* [77]. Парох просив Консистоїю, щоб вона дала певні розпорядження і вказівки щодо будівництва церкви, а також пояснював, що від банку «Славія» повинні одержати страховку в сумі 2500 золотих, зі спадщини по о. Саврасевичу – понад 3 тисячі золотих, а церковний комітет має на щадничих книжках понад 1,5 тисячі. Отець Олександр Гелитович в цьому ж листі до консистоїї писав: *«Оскільки і так церква була дуже стара, похилена і навіть в цьому році політична влада погрожувала закриттям, так міщани, як і всі парафіяни потішаються тією надією, що тепер прийдуть скоріше і то в мирний спосіб до нової церкви, якої так сильно бажали»*.

З листа декана о. Теодора Лісевича, пароха зі Старих Кут, довідуємося наступне: *«Оскільки пароха (о. Гелитовича) у цій нещасній хвилі не було дома, то сотрудник з Москалівки переніс Святі Дари з кивотом і 2 чаші до дочірньої церкви в Монастирську, а інші речі покладано*

тимчасово в сусідніх християнських домах, яких тут, як і взагалі християн нашого обряду дуже мало. З книг церковних згоріло 3 книги» [78]. Говорячи про перспективи будівництва і виходячи з наявних коштів, о. Лісевич писав: «Однако ж до всього того вимагатися буде не обикновенного трудобія і ревності зі сторони місцевого пароха, інакше бо за наших днів пропаде пам'ятка міської церкви, про яку давніші побожні предки і духовні, і мирські так красно печалилися».

Уже 31 серпня з Єпископського ординаріяту поступив «приказ» готувати документацію і починати будівництво та прозвітувати, що вже зроблено. Але о. Гелитович відповів: «Упрошаю, щоби Всесвітлійша консисторія зволила підписаному потерпіти і ще якийсь час промедлити...» [79]. Та 10 вересня 1896 року знову був «наказ» прозвітувати про роботу. «Замислюю, – звітував отець, – будувати церкву муровану, з дерев'яним верхом, бляхою критим, в сумі около 12 тис. і так зарядити, щоб з весною 1897 року до будови взятись можна» [80].

Потрібно додати, що все листування йшло через декана о. Теодора Лісевича. Після кількох звітів о. Гелитовича отець декан у своєму листі до консисторії від 8 березня 1897 року писав: «З того справоздання (о. Гелитовича – В. К.) показується однако, що справа поведена на дорогу проволочки... і може проволікатися заким не виникнуть нові переешкоди» [81]. Мабуть так і сталося. Церковний комітет на чолі з парохом став «на дорогу проволочки». Хоч після смерті о. Саврасевича і

Повідомлення про пожежу, яке надійшло до Консисторії від о. Теодора Лісевича

А. При матеріальній церкві в Косові місті:

Викисено скарбону 16 скрип і знайдено:

Дорога у братів	+ 160.12	у Атанасій	+ 20.80
	- 156.12		- 20.00
	<u>+ 4.00</u>		<u>+ 80.</u>

Всього розходу вичерпано 110 зр. на книжку Щадничу в Коломию

Прото естр в календарі	4.80.	
На Книжочкам Щадничам	6.932.84.	зр. одна книжка на 50 зр. сповід. і інші прописки
На газети	111.12	
	<u>7.048.76.</u>	

Фрагмент фінансового звіту

пожежі грошей на будівництво церкви побільшало: прийшла страховка за згорілу церкву, а 25 жовтня 1897 року під розписку парохів о. Гелитовичу було вручено щадничу книжку на суму 2573 зол. ринських 83 крейцери (це без нарахування процентів), «яко третю часть спадку по бл. п. отцю Миколі Саврасевичу» [82]. 21 січня 1898 року проведено перевірку «стану скарбони церковної в Косові місті за друге півріччя 1897 року» і виявлено, що парафія має 7048 зр. 76 кр., які майже всі розміщені на щадничих книжках. Звіт перевірки підписали парох о. Олександр Гелитович та старші брати Атанасій Тутуруш і Михайло Романів [83]. Ця сума становила більшу половину заявленої кошторисної вартості. І це без пожертвувань парафіян на будівництво та стягання конкуренції, що передбачалося ще зробити. Отже, вже за наявні кошти церкву, очевидно, можна було вимурувати і накрити. Але церква не будувалася. Не будувалася ні в обіцяному 1897 році, ні через рік, ні навіть через 10.

Правда, церковна громада міської церкви була невеликою, біля 500 осіб, Монастирської – 1517 осіб, а Москалівської – 1390 осіб. Громади дочірніх церков відбудовували свої храми, а міська церква не будувалася. У відсутності церкви міщани давали собі раду. Одні відвідували Москалівську церкву, інші – Монастирську. Отець теж звик до нових умов і розпочав будівництво церкви в Монастирську, яку було освячено в 1912 році. До речі, о. Олександр Гелитович вважався парохом міської церкви Пресвятої Трійці ще і у 20 – 30-х роках ХХ ст., а монастирська церква – дочірньою [84], хоч богослужіння відбувалися для обох громад тільки в новій Монастирській церкві.

У листопаді 1918 року проголошено ЗУНР. В Косові налагоджували роботу новостворені місцеві органи управління. До національних

джерел поверталася освіта, культура, церква. З великим ентузіазмом українці допомагали своїй армії, будували школи, народні доми, активно включалися в громадське життя. На такому високому патріотичному піднесенні косів'яни задумали побудувати храм. Однак невдачі на фронтах визвольних змагань, які привели до польської окупації, пригасили цей порив. Проте гроші, хоч і повільно, але збиралися, і вже в другій половині 1920-х років видатним українським архітектором Євгеном Нагірним (1885-1951) було виготовлено проект на будівництво церкви [85]. Через деякий час було закладено фундамент.

Наш сучасник бл. п. отець Іван Бурдяк, перший в Косові греко-католицький священник після відродження УГКЦ, парох церкви св. Василя Великого на Москалівці, віднайшов в архівах дуже цікаве звернення до земляків, які проживали в Америці й Канаді. У зверненні говорилося, зокрема, що парафіяни Косова при малій своїй чисельності й малих зібраних коштах змогли *«вбудувати глибокі кам'яні фундаменти і мур понад фундамент на омоло метр високий»*, але на більше коштів не вистачило. І при всіх бажаннях *«без Вашої допомоги, Любі Побратимці, не вспіють докінчити розпочатої будови церкви, яка тут в Косові, з огляду нашої національної гордості, мусить бути побудованою»* [86]. Цей факт будівництва церкви підтверджують і шематизми Станіславської єпархії періоду 20-х років ХХ ст.

Як не вистачало такого ентузіазму в кінці ХІХ ст., коли церковний комітет мав на руках достатньо великі кошти, які через війну і дворазову зміну влади не збереглися. А тепер, поки знову збиралися гроші, наблизився вересень 1939 року, прийшли червоні «визволителі», засипали фундамент і там поставили пам'ятник Леніну, який у 1941 році німці зруйнували. Після ІІ світової війни радянська влада на тому місці встановила пам'ятник ще живому Сталіну, але в скорому часі та ж влада знесла його, бо «вождь усіх часів і народів» виявився негідником [87]. Поставили там погруддя ще одного комуністичного вождя – Маркса. Та освячена земля вже під час нашої Незалежності очистилася і від цього ідола.

І вже в наші дні на звільненій від всякої нечисті землі, на здавна освяченому місці, греко-католицька громада, об'єднана навколо церкви св. Василя Великого, в чудовому куточку Косова, на місці, де колись стояла церква Пресвятої Трійці, з волі Божої і під мудрим керівництвом пароха о. Романа Іванюлика втілює в життя мрію не тільки о. Саврасевича, але й свою та кількох попередніх поколінь косів'ян. Тож побажаємо їм Божого благословення і успішного завершення будівництва.

Священники:

- До 1744 р. – парох о. Андрій Іванович (Пісаренко), висв. 1724 р.;
- 1745 р. – парох о. Григорій Пісаренко, висв. 1744 р.;
- 1793 р. – парох о. Онопрій Чернецький;
- 1832 р. – парох о. М. Могильницький, 1769 р. н.;
- сотр. о. В. Лукашевич, 1775 р. н., в. 1801 р.;
- 1838 р. – адміністратор о. Сильвестр Вітошинський, 1807 р. н., висв. 1832 р.;
- 1839 – 1846 рр. – парох о. Іван Велічковський, 1790 р. н., висв. 1815 р.;
- 1845 р. – сотр. о. Йосафат Кобринський, 1818 р. н., висв. 1843 р.;
- 1846 р. – парох о. Онуфрій Павлікевич, 1801 р. н., висв. 1826 р.;
- сотр. Йосафат Робчинський, 1818 р. н., висв. 1843 р.;
- 1847 р. – адміністратор о. Михайло Яворівський, 1817 р. н., висв. 1842 р.;
- 1848 р. – декан, парох о. Степан Войнаровський, 1802 р. н., висв. 1828 р.;
- 1849 р. – сотр. о. Карл Федоровський, 1821 р. н., висв. 1845 р.;
- 1850 р. – о. М. Терлецький, 1820 р. н., висв. 1844 р.;
- 1853 р. – о. Л. Лукасевич, 1818 р. н., висв. 1846 р.;
- сотр. о. Роман Петровський, 1820 р. н., 1849 р.;
- 1854 р. – адмін. о. Лев Рудницький, 1827 р. н., висв. 1850 р.;
- 1855 р. – сотр. о. А. Ступницький, 1826 р. н., висв. 1851 р.;
- 1856 р. – адмін. о. Софрон Міхальський, 1831 р. н., висв. 1855 р.;
- 1858 р. – парох о. Олександр Апіан, 1819 р. н., висв. 1842 р.;
- 1861 р. – сотр. о. Ігнатій Яросевич, 1834 р. н., висв. 1860 р.;
- 1865 р. – адмін. о. І. Білоус, 1835 р. н., висв. 1860 р.;
- 1866 р. – сотр. о. Андрій Стотанчик, 1840 р. н., висв. 1845 р.;
- 1867 р. – парох о. Сильвестр Сіминович, 1818 р. н., висв. 1841 р.;
- 1871 р. – сотр. Й. Тахович, 1839 р. н., висв. 1866 р.;
- 1872 р. – сотр. о. Яків Сінгалевич, 1846 р. н., висв. 1871 р.;
- 1876 р. – адмін. о. Гілярій Валявський, 1838 р. н., висв. 1868 р.;
- 1878 р. – парох о. Гілярій Михалевич, 1830 р. н., висв. 1854 р.;
- 1882 р. – сотр. о. Теофіл Петровський, 1853 р. н., висв. 1879 р.;
- 1885 р. – сотр. о. Амброзій Січинський, 1852 р. н., висв. 1877 р.;
- 1888 р. – адмін. о. Дмитрій Хомин, 1859 р. н., висв. 1885 р.;
- 1888 р. – парох о. Микола Саврасевич (1825 – 1891), висв. 1853 р.;
- 1889 р. – сотр. о. Олексій Заклинський, 1834 р. н., висв. 1889 р.;
- 1892 р. – завідатель о. Микола Бачинський, 1864 р. н., висв. 1886 р.;
- 1894 р. – парох о. Олександр Гелитович (1852 – 1941), висв. 1876 р.

Церква Успіння Пречистої Діви Марії в Старому Косові

Згідно з найдавнішими переказами, за три дні перед смертю Пречистій Діві Марії явився архангел Гавриїл і звістив від Її Сина Ісуса Христа час переходу до вічності. На день смерті в чудесний спосіб зібралися в Єрусалимі апостоли. Було відчуття, що Сам Христос в супроводі ангелів і святих прийшов по душу своєї Пресвятої Матері.

Апостоли поховали тіло Божої Матері згідно з Її бажанням у Гетсиманському саду, в печері, де спочивали тіла родичів і

праведного Йосипа. Це не була смерть Святої Богородиці як така, це було Успіння, Діва Марія заснула.

Через три дні прибув в Єрусалим апостол Хома, який був відсутній на похороні. Апостоли пішли з ним, щоб дати Хомі можливість попрощатися з тілом Божої Матері. Коли відкрили печеру, то побачили, що там, де лежало тіло Богоматері, лежить лише саван.

* * * * *

Найдавніша згадка про Косів зафіксована 1318 роком. До складу цього великого села входили Москалівка, Монастирське, Вербовець, Смодна та частина Черганівки і Городу, а також теперішній Старий Косів і Косів. Тому візитатори, які приїжджали на інспектування церков, зокрема на початку XVIII ст., свої звіти подавали під одним заголовком «Косівські церкви».

Як уже згадувалося вище, церква в теперішньому Старому Косові була ще до 1318 року. Правда, першу згадку про священика знаходимо

в актах за 1530 рік [88]. Долі першої церкви та її наступниць нам не відомі, але десь у 30-х роках XVIII ст. на тому місці розпочато будівництво нової церкви, яка в 1739 році була благословлена від отця-декана Василя Никоровича і ще на той час не освячена, оскільки вона не була докінчена [89]. Освячення церкви могло відбутися трохи пізніше, коли було отримано новий антиминос і встановлено іконостас. Про ці та інші факти довідуємося із записів візитаторів, які відвідували церкву в першій половині XVIII ст. Зокрема в записі за 1741 рік читаємо: *«Церква дерев'яна, нова, хрещата, але не докінчена, накрита гонтом, побудована на ґрунті, здавна посвяченому, коштом і старанням о. Василя Никоровича, декана косівського, благословлена в 1739 році. Престіл відповідний, на ньому три обруси, під двома розміщено антиминос. Хрест на середині престолу, дерев'яний. Люстра ще не виготовлена»* [90].

Отець Василь Никорович у 1717 році був висвячений у сан священника єпископом Львівським, Галицьким та Кам'янецьким Атанасієм Шептицьким, який з 1729 по 1746 рік був Митрополитом Київським, Галицьким та всієї Русі. Запросив о. Василя на парафію володар косівських земель Георгій Дідушицький за правом презенту. До початку будівництва церкви о. Никорович вже служив понад 20 років у Старому Косові. Він був призначений деканом Косівським. Мав велике господарство, достатньо землі з лісами, садами, городами, сіножатями. Частину своїх доходів жертвував на церкву. У згаданому візитаційному звіті відмічалось: *«Двері до церкви із залізними замками, ключ від яких при велебнім отцю-декані. Дзвіниця окремо від церкви, на ній 5 дзвонів, два з них куплені отцем-деканом. Цвинтар навколо огорожений... Чаша олов'яна позолочена. Образів намісних на дерев'яних дошках мальованих – 4. Хрест процесійний, хоругви на полотні мальовані. Кивот із замком, пушка для Святих Таїн – олов'яна. Парох – превелебний о. Василь Никорович, декан Косівський, висвячений від теперішнього митрополита 1717 року за презентою пана Дідушицького... Парафіян – 100»* [91].

Нова церква, яку побудував отець в основному своїм коштом з допомогою «побожних людей», була великою, добротню збудованою. Про це свідчить не тільки те, що двері із залізними замками, але також наявність 4-х намісних образів і дорогого церковного начиння та дзвіниці, побудованої збоку церкви з п'ятьма дзвонами. Здебільшого в той час у багатьох сільських церквах дзвони розміщалися в одному з куполів церкви чи при вході, на ганку, або на стовпах збоку церкви.

У 1745 році під час візитації було відмічено, що Деїсус з апостолами різьблений, що царські двері вже встановлені і гарно змонтовані.

Згадується також про новий антимінс та ще один різьблений хрест на вівтарі і про латунну кадильницю [92]. Кілька слів про те, чому так часто у звітах цього періоду згадується про новий антимінс. Справа в тому, що після переходу церков на греко-католицький обряд, а це у нас відбувалося на початку XVIII ст., потрібно було отримати новий антимінс, освячений митрополитом УГКЦ. Тому оперативно не вдалося замінити старі антимінси.

Про деякі нові факти дізнаємося з візитаційного звіту за 1753 рік. Зокрема, що на престолі є латунний хрест, що вікна «в дерево оправлені», що є «чотири гарні, порядні пристінні вівтарі», що «Деїсус з апостолами старий, столярської роботи» [93]. І що найголовніше, церква оновлює свій інтер'єр і, зокрема, виготовляється новий Деїсус (вважаймо іконостас).

Але у 1824 році ця церква згоріла і нічого не вдалося врятувати. Згоріли церковні книги,

метрики, грамоти та все начиння. У 1836 році на тому ж місці побудовано нову дерев'яну церкву з однією банею. У 1846-1849 роках поблизу церкви побудовано дім пароха [94]. Церква понад століття послужила Богові і людям, а під час Другої світової війни вона згоріла. Збереглася резиденція, яка і сьогодні стоїть і використовується школою.

У 1889 році (16 червня) помер о. Сильвестр Сіминович, Косівський декан. Станіславська єпархія оголосила конкурс на посаду пароха Ст. Косова, Вербовця, Смодної, Черганівки [95]. Тимчасово завідателем було призначено о. Альфреда Сіминовича. Згодом на посаду пароха направлено переможця конкурсу о. Йосифа Абрисовського

Парафіяни біля старої церкви, яка згоріла в 1944 р.

з Тисмениці [96], а о. Альфред Сіминович переведений в Тисменицю за-відателем. Отець Микола Стемпурський із Жабокрук став сотрудником в Старому Косові.

Отець Йосиф Абрисовський був одним з найбільш відомих і авторитетних священиків початку ХХ ст. на Косівщині. В його домі гостили відомі діячі української культури і літератури. Вони з дружиною Юлією були серед засновників філії товариства «Просвіта» в Косові в 1908 році, офірували кошти на побудову кургану в пам'ять Т. Шевченка, читальні ім. Павлика [97]. Отець Йосип помер у серпні 1916 року. Після нього на парафії служив о. Костянтин Павлусевич, який мав обов'язок відправляти богослужіння у Вербовці, Смодній і Черганівці. З 1920 року на парафії служив Юліан Герасимович [98], батько відомої художниці Ганни Герасимович (1889 – 1974). У 1928 році частина Старого Косова приєднана до Косова. З відомостей, які подають шематизми 1930-х років, дізнаємося, що в Старому Косові була богослужбова каплиця Різдва Пречистої Діви Марії та 7 придорожніх каплиць [99].

З 1932 року на парафії служив о. Олександр Обушкевич [100]. У 1945 році він брав активну участь у підготовці «об'єднавчого Собору» 1946 року у Львові та був його безпосереднім учасником. В автобіографії, яку подав до єпархії на початку 60-х років, писав: «У 1945 році брав активну участь у возз'єднанні з Руською Православною Церквою, був членом Собору» [101]. Однак це не врятувало від закриття в 1961 році церков у Старому Косові (тут була богослужбова каплиця) та Черганівці, в яких він служив одночасно зі службою у Вербовці та Смодній.

За повідомленням виконкому Косівської районної ради в Старому Косові церква не діяла з 1961 року. Це була каплиця в резиденції. Її було заплановано передати школі, а пізніше у звітах підтверджувалось, що приміщення дійсно використовується школою [102].

У 1991 році побудовано каплицю на місці згорілої церкви і там відновлено богослужіння. Служив спочатку о. Степан Губернат, з 1993 року – о. Дмитро Близнюк, з 1996 року – о. Іван Близнюк. Одночасно о. Іван провадив будівництво нової церкви. Під його керівництвом сільська громада з великим ентузіазмом взялася за спорудження церкви. Активно трудилося церковне братство. Велику допомогу в організації всіх робіт надавали поважні у віці активісти церковної ради: Сусак Юрій, Шкурган Микола, Гордій Микола, Карп'юк Дмитро.

У 2006 році церква була освячена, у ній відправлялися богослужіння, але ще проводилися художні роботи, упорядковувалося подвір'я, вимощувалася плиткою підлога з підігрівом, проводилося і багато інших

опоряджувальних робіт. Будівництво йшло в тяжкі для всіх роки, але спільними зусиллями, з Божою допомогою спорудили храм-мрію. Ще багато заплановано зробити: побудувати дзвіницю, розбудувати катехитичний центр тощо.

Про будівництво церкви її настоятель о. Іван Близнюк згадує:

«Наша стара святиня згоріла під час Другої світової війни, 27 серпня 1944 року. Ще на початок 1990-х років було багато селяни, які

пам'ятали цю пожежу, де-хто з них ще підлітками брав участь в гасінні. І тому вони мали велике бажання відновити втрачену святиню. А коли в Україні розпочалися демократичні процеси (кінець 80-х – початок 90-х років), люди перестали боятися всяких обкомів та райкомів і почали колядою збирати гроші на церкву. Спочатку зробили центральну доріжку на цвинтарі, побудували богослужбову капличку. А потім задумали будувати церкву. Їх підтримав о. Степан Губернат, який тоді розпочав служіння у новозбудованій каплиці та одночасно служив у Вербовці і Яворові, підтримав також і мій батько, о. Дмитро, благочинний Косівський.

Отець Іван Близнюк

Поступово почали закуповувати цеглу та інші будівельні матеріали. Там, де стояла стара церква, для нової церкви місця не вистачало, бо частину площі було зайнято післявоєнними похованнями, тому з новим планом на церкву прийшлося посуватися ближче до дороги, на ту ділянку землі, що колись належала церкві.

Було зареєстровано релігійну громаду і церковна двадцятка почала виготовляти документацію. Знайшли в Коломиї архітектора Микола Шевчука, який проектував церкви в Боднаріві та Печеніжині. І за таким же проектом вирішили будувати церкву і в Старому Косові. Багато допоміг нам Микола Шкрібляк, який керував тоді будівельною фір-

мою «Промінь». Він дав техніку, викопали рови і почали заливати фундамент. Це все робилося толоками і з Божою допомогою. На толоки сходилося до 200 осіб. Люди працювали самовіддано, проблем з пошуком майстрів не було, всі роботи виконувались своїми силами.

Вже з перших років нашої незалежності, почали зростати духовні потреби людей, люди горнулися до церкви. Обсяг обов'язків священників зростає. Відновились богослужіння в Старому Косові у новозбудованій капличці. У 1992 році о. Дмитро Близнюк активно включився в цей процес.

У 1994 році я закінчив духовну семінарію і був висвячений в сан священника. Коли приїхав додому, ми з татом пішли на будівництво. Тоді якраз закінчували мурування центрального купола. Майстри доручили мені поставити останню цеглу. Я виліз на риштування, а майстер сказав: «Першу цеглу тут ставили ваш тато о. Дмитро і хресний тато о. Степан. Беріть цю цеглу і ставте останню». Парафіяни Старого Косова думали, що я після висвячення прийду на парафію, цього очікував і батько, та сталося трохи інакше. Я поступив до Київської Духовної Академії, але коли приїжджав на канікули чи на Великодні свята, то долучався до богослужінь. Богослужіння звершувалися в капличці, зведеній на місці старої церкви. А нова церква продовжувала будуватися, люди колядували, збирали пожертви, активно включалися в процес будівництва, бо коштів і праці на таку будову потрібно було багато.

Після 1-го курсу навчання на стаціонарі в Києві я перевівся на заочне відділення, оскільки з відновленням богослужінь у Старому Косові о. Дмитро і о. Степан через свою зайнятість могли звершувати тут богослужіння о 08.00 або о 12.00, а це створювало великі незручності для парафіян, не говорячи вже про перевантаження отців. А з другого боку совість не дозволяла залишити все те, що розпочато було татом і хресним татом і до того ж знехтувати такою сильною підтримкою людей. І ось у 1996 році мене призначили настоятелем храму в Старому Косові. Сюди, на роботу в Косівську ЦРЛ, перевелася з Ів-Франківської медакадемії і моя дружина після відпустки по догляду за дитиною (доньці Христині тоді було 3 роки).

Важкими були ці роки для нашої держави. Інфляція, невплата зарплат, пенсій, труднощі з придбанням будівельних матеріалів. Мляво посувалася і будова, потрібно було забезпечити елементарний порядок та звітність у надходженні і витрачання коштів. У 1999 році ми скликали схід селян. Всі відповідальні особи, що вели і опікувалися будівництвом, прозвітували про свою роботу. Викрили недоліки, завели чіткий

бухгалтерський облік, запровадили періодичну звітність. Тоді селяни вговорили мене очолити парафіяльну раду і вже на моє прохання призначили чотирьох заступників голови, які відповідали за конкретні напрямки роботи. Я прийняв будівельні справи з великими боргами. Прийшлося і борги віддавати, і безпосередньо займатися дальшим будівництвом, і думати як його здешевити. Рятували громадські толоки, на які я теж приходив, працював і підручним, і вікна малював, і їздив за крихтою в Закарпаття. І так рік за роком просувалося будівництво.

Отець Василь Павлюк

У 2003 році на Великдень ми зайшли до нової церкви, а в церкві були лиш обштукатурені стіни, на яких ще нічого не було, і бетонна підлога. Через те була надлишкова акустика і ми знову перейшли в капличку на богослужіння, а майстри розпочали розписувати стіни. Розписували храм, малювали образи для іконостасу та виконували всі інші художні роботи львівські митці сакрального і монументального живопису: Ігор Орищак, Сергій Булко, Євген Хруник та Ігор Леськів.

Далі роботи навалювались одна на одну: і церковне начиння, і опалення, і підлога, і порядок на цвинтарі, і вивіз сміття. Та з Божою допомогою все потрохи долали. У 2006 році храм було освячено. У 2012 році закінчили художні роботи і встановили іконостас, який є чудовим поєднанням творчого задуму живописців і майстра художнього дерева Степана Бзунька та його команди».

У новозбудованому храмі силами і стараннями парафіян під керівництвом настоятеля о. Івана встановлено керамічне покриття підлоги, оздоблено каменем цокольну частину фундаменту та вхідні сходи, що ще більше підкреслило величність святині.

Отець Іван приділяє значну увагу роботі з дітьми та молоддю. Він дбає, щоб з ранніх років діти приходили до церкви, відчували потребу відпочити тут духовно і фізично. На церковному подвір'ї діти можуть погратися на гойдалках, гірках, а батьки у красивій альтанці – забавляти-

Дитячий майданчик біля церкви

змаганнях у Коломиї.

28 серпня 2015 року на храмове свято Успіння Пресвятої Богородиці до храму завітав владика Юліан, єпископ Коломийський і Косівський. За своєю архітектурою відроджена мурована Старокосівська церква зараз є однією з кращих не тільки на Косівщині, але й в усій околиці.

Церква належить до УПЦ КП. Настоятель церкви – декан Косівський (УПЦ КП), митрофорний протоієрей о. Іван Близнюк.

З січня 2016 року на посаду помічника настоятеля храму заступив о. Василь Павлюк, який з 2009 по 2015 рік ніс дияконське служіння в цьому ж храмі. Його добре сприйняли парафіяни і, зокрема, молодь.

При церкві організовано хор під керівництвом дяка Михайла Цуприка.

Храмовий празник – Успіння Пресвятої Богородиці (28 серпня).

Священники:

1739 р. – парох о. Василь Никорович, висв. 1717 р.;

1832 р. – парох о. Еляс Вишневський, 1776 р. н., висв. 1803 р.;

1838 р. – сотр. о. Дмитро Валявський, 1777 р. н., висв. 1800 р.;

1842 р. – адм. о. Микола Церкевич, 1814 р. н., висв. 1832 р.;

– сотр. о. Лев Лукашевич, 1816 р. н., висв. 1814 р.;

ся з маленькими дітьми. Отець веде уроки християнської етики в Старокосівській ЗОШ І-ІІІ ст. та Гордаківській ЗОШ І ст. Проводить індивідуальну роботу з підлітками, залучаючи їх до сповіді, до прислужування під час богослужінь, організовуючи спортивні змагання, надихаючи їх власним прикладом. Футбольна команда, створена в основному з хлопців-помічників у 2013 році виборола кубок владики Юліана на

- 1843 р. – парох о. Іван Валявський, 1795 р. н., висв. 1823 р.;
 – сотр. о. Микола Косів, 1814 р. н., висв. 1836 р.;
- 1846 р. – сотр. о. Микола Терлецький, 1820 р. н., висв. 1844 р.;
- 1850 р. – сотр. о. Лев Рудницький, 1827 р. н., висв. 1850 р.;
- 1854 р. – сотр. о. Микола Сошенко, 1826 р. н., висв. 1852 р.;
- 1855 р. – сотр. о. Петро Монастирський, 1821 р., рук. 1853 р.;
- 1864 р. – сотр. о. Бенантік Дзюбановський, 1833 р. н.,
 висв. 1858 р.;
- 1865 р. – сотр. о. Айталь Кобринський, 1833 р. н., висв. 1801 р.;
- 1872 р. – сотр. о. Іларіон Валявський, 1838 р. н., висв. 1868 р.;
- 1874 р. – адмін. о. Іларіон Валявський, 1838 р. н., висв. 1868 р.;
- 1874 р. – сотр. о. Григорій Кунинський, 1841 р. н., рук. 1872 р.;
- 1875 р. – парох о. Сильвестр Сіминович, (1818 – 1889),
 висв. 1841 р.;
- 1889 р. – парох о. Йосиф Абрисовський, 1835 р. н., висв. 1862 р.;
- 1890 р. – сотр. о. Григорій Кунинський, 1841 р. н., висв. 1872 р.;
- 1892 р. – сотр. о. Николай Стемпурський, 1863 р. н., висв. 1888 р.;
- 1898 р. – сотр. о. Василій Новицький, 1863 р. н., висв. 1892 р.,
 мешкав у Смодній;
- 1900 р. – сотр. о. Микола Яросевич, 1873 р. н., висв. 1897 р.;
- 1906 р. – сотр. о. Ілярій Цибик, 1879 р. н., висв. 1903 р.;
- 1913 р. – сотр. о. Костянтин Павлусевич, 1873 р. н., висв. 1907 р.,
 мешкав у Смодній;
- 1917 р. – адмін о. Юліан Братківський;
- 1921 р. – парох о. Юліян Герасимович, 1856 р. н., висв. 1880 р.;
- 1925 р. – сотр. о. Микола Драгомирецький, 1889 р. н., висв. 1913 р.,
 мешкав у Смодній;
- 1927 р. – сотр. о. Омелян Гнатківський, 1886 р. н., висв. 1911 р.,
 мешкав у Смодній;
- 1932 р. – парох о. Олександр Обушкевич, 1904 р. н., висв. 1930 р.;
- 1989 р. – наст. о. Степан Губернат, 1943 р. н., висв. 1971 р.;
- 1994 – 1996 рр. – наст. о. Дмитро Близнюк (1944 – 2004),
 висв. 1971 р.;
- 1996 р. – наст. о. Іван Близнюк, 1972 р. н., висв. 1994 р.;
- 2016 р. – сотр. о. Василь Павлюк, 1986 р. н., висв. 2016 р.

На цвинтарі, що біля церкви, є могила, в якій поховані о. Йосип Абрисовський (1835 – 1917) і його дружина Юлія (1838 – 1921).

Церква св. Василя Великого в Косові

Святий Василій Великий – це одна з найсвітліших і найславніших постатей старовинної грецької Церкви. Великим його називали ще за життя. Він – аскет, спок, бесідник, учитель, богослов і вчений. Народився в Кесарії Кападокійській, що в Малій Азії 329 року і помер 379 року. Походив зі святої родини. Згодом він став архієпископом у Кесарії Кападокійській. Ва-

силій Великий мужньо обороняв святу віру, уклав монаші правила для монахів.

Велика заслуга Василя Великого в тому, що він здійснив реформу Літургії і богослужінь. За основу взяв Літургію св. Якова, скоротив її і склав свої молитви. Його Літургія тепер правиться в нашій Церкві в Навечір'я Христового Різдва, на св. Василя Великого, в Навечір'я Богоявлення, у перші п'ять неділей Великого Посту, у Великий Четвер і Велику Суботу.

*** **

Вперше село Москалівка згадується в архівних документах, датованих 1600 роком [103]. Однак поселення було сформоване раніше і, зрозуміло, церкву в селі могли спорудити вже з часу заснування села. Перша писемна згадка про церкву датується 1628 роком [104]. Проте повніших відомостей про той час не маємо. Знаємо лише, що там, де тепер стоїть величавий храм, була монастирська церква Василя Великого і, як записано у візитаційному звіті за 1745 рік, побудована на заклик св. Василя Великого [105]. Вона належала монастирю, який був розташований в Хоминському лісі. З часом цю стару будівлю знесли і на тому

місці побудували нову церкву. У візитаційному звіті за 1741 рік зазначається, що церква св. Василя Великого на Москалівці побудована *«коштом і старанням велебного о. Андрія Івановича, теперішнього пароха церкви св. Трійці»*. Дуже ймовірно, як зазначалося вище, що о. Андрій Іванович – це о. Андрій Іванович Писаренко.

У пізніших звітах про церкву на Москалівці записано так: *«Грунтів, окрім цвинтаря, жодних немає. Пароха власного немає. Парафіяни церкви до міського пароха належать»* [106]. Тоді громада Москалівки входила до міської парафії. Як описує візитатор у звіті за 1741 рік, у церкві є *«престіл пропорційний, на якому три обруси, хрест дерев'яний, образів на дерев'яних дошках – 4, кивот і більше нічого немає»* [107]. Нічого не згадується про антиминос, бо, очевидно, що його не було. Але, як сказано в акті, престол має три скатерті, отже розраховано на приносний антиминос. Процесійного хреста теж немає, ні патериць, ні хоругов. Тому публічні богослужіння могли проводитися на свято Василя Великого, а також відправи чину похорону із залученням церковного начиння з матірньої церкви. Та з часом парафіяни розширили церкву і домоглися регулярних відправ, на які приходив сотрудинок з міської церкви.

У 1810 році побудовано дерев'яний будинок для сотрудинок [108], який, очевидно, в 1870 році був капітально відремонтований, добудований [109]. Ці обидві дати подають шематизми за різні роки. Громада Москалівки прагнула створити окрему парафію, і в цьому можна її зрозуміти. Громада чисельно була в три рази більшою за міську, відзначалася великою активністю в громадському і культурному житті. Тут функціонувала 2-кл. українська школа, крайова ткацька школа (з 1882 року), каса позичкова «Правда», яка мала власний будинок і город [110], а також читальня «Просвіти» (заснована 1897 року). У 1900 році організовано «Січі». У 1909 року при церкві було Товариство тверезості, очолюване священником, яке нараховувало 790 членів [111]. Натомість місто мало дві 5-кл. школи з польською мовою викладання: одна для хлопців, друга для дівчат (з 1925 р. – 5-кл. для хлопців та 7-кл. для дівчат) [112], а також повітові державні установи.

Однак парафія на Москалівці не була створена, Єпархія погодилася лише на експозитуру, хоч канонічно експозитура була встановлена грамотою Єпископського ординаріату лише в лютому 1928 року [113]. До експозитури належали громади с. Город та частина с. Сморної.

У 40-х роках ХІХ ст. священником і вчителем у Москалівці був відомий громадський діяч о. Йосафат Кобринський, фундатор і засновник теперішнього Коломийського Національного музею народного мисте-

цтва Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського [114].

Короткочасно служив у церкві (1887 – 88) о. Олексій Заклинський, який помер на 55 році життя. У 1889 році на парафію призначено о. Михайла Єднакого [115], а в 1891 році – о. Маркіяна Шанковського, як зазначалося в указі, *«введений яко експозит, катехит при 5-класних школах мужьській і дівочій в Косові»* [116]. Він доклав багато зусиль для будівництва тої церкви, яка згоріла в червні 2009 року.

Поки в 80-90-х роках XIX ст. велися бесіди про будівництво міської церкви Пресвятої Трійці, громада Москалівки збирала гроші на будівництво своєї церкви. Побудувати дерев'яну церкву було значно дешевше, ніж муровану. В той час, за повідомленням «Вістника Станіславівської єпархії», в Новоселиці Снятинського повіту побудовано гарну дерев'яну церкву за 2000 зр., а в Самолусківцях, що на Тернопільщині, споруджено *«величну церкву з твердого матеріалу за 12000 зр. конкуренційними датками під благорозумним проводом пароха»* [117].

Москалівська громада була порівняно великою і спорудити дерев'яну церкву їй вдалося доволі швидко. У 1895 році церква вже була зведена, в 1896 році благословлена, хоч ще не все було докінчено, а освячена в 1900 році [118]. Вона була однобанна, крита бляхою, будував церкву майстер з с. Бабина Іван Гарасим'юк.

«Дерев'яний іконостас спорудив, імовірно, Іван Гунька. Йому, мабуть, помагав Магнич з Яворова, який учився в коломийській школі різьбярства. Малювали інтер'єр Адольф Оріховський, Т. Гладкий, Іон Горчинський з Коломиї. В оздоблювальних роботах брали участь також Михайло Федевич, Маляєв (?), Зотар Цілів (?), Кобильовський. Усі ці прізвища написані на стінці однієї з ніш вітваря. Інтер'єр виконано в 1909 році. Сумніви щодо ролі кожного з майстрів виникають тому, що в написі не вказано, що конкретно робив кожен із них» [119].

Про фінансові можливості тогочасної громади свідчить хоч би такий фінансовий звіт за друге півріччя 1897 року. Подаємо головну частину звіту повністю:

«В скарбоні братства до кінця 1897 року було 579 золотих ринських 29 крейцарів, розхід – 558 злр. 32 кр., залишок – 20 злр. 97 кр. Прибутки становили: зібрані гроші в неділі і в свята, перенос зі скарбоні сестриць до головної скарбоні – 75 злр., дар світлого виділу повітового – 300 злр. Витрачено 558 злр. 32 кр.: на встановлення амвона – 120 злр., облаштування престолу – 104 злр. 80 кр., асекурація церкви – 27 злр. 13 кр., заплачено решту за будівництво церкви – 275 злр., інші дрібніші видатки...» [120]. Цей звіт підписали церковні провізори: Юрій Дзюбей

та Дмитро Фокшей, а також отець Маркіян Шанковський.

Після о. Маркіяна Шанковського, з грудня 1905 року до березня 1909 року, на парафії служив о. Володимир Скоробогатий. Він був головою москалівської читальні «Просвіти», яка об'єднувала 54-х просвітян. Тоді у своїй бібліотеці читальня мала біля 250 книг.

За російської окупації, у 1916 році, головою громадської ради на Москалівці був Дмитро Кабин, заст. Дмитро Фокшей. Двокласна школа стала однокласною і вчителювала в ній Марія Вінницька. Як подано

у відомостях окупаційної влади, греко-католицький священник о. Генрік Рачковський був мобілізований австрійцями і разом із сімейством виїхав «в глущь страны» [121]. У 1918 році він повернувся до Косова, деякий час служив у Москалівській церкві, помер у 1920 році. Після його смерті тимчасово служив о. Олександр Гелитович, а з 1922 року – експозит о. Емільян Абрисовський.

Хоч у 1934 році Москалівку приєднано до Косова, громада залишалася на правах експозитури, а священник – експозита.

За радянських часів зусиллями державних і компартійних органів створювалися штучні ситуації відсутності священника, організовувалися «скарги від громадян» на священників, переслідувалися активісти парафіяльної громади. Це приводило до того, що в церквах припинялися богослужіння, а райвиконком міг звітувати в обласні інстанції, що «*религиозное общество распалось*», а згодом і зняти громаду з реєстрації. Так було і з Москалівською церквою. В листі Косівського райвиконкому до облвиконкому читаємо: «*Религиозное общество РПЦ распалось, поэтому снято с регистрации (реш. № 8 от 23.08.1963 г.). Бывшее культурное здание освоено под музей народного искусства*» [122].

*Стара церква Василя Великого,
яка згоріла в 2009 р.*

Богослужіння в церкві були припинені ще в 1961 р. Два роки парафіяни намагалися зареєструвати релігійну громаду, але це їм не вдалося. У 1969 році в приміщенні церкви було відкрито музей народного мистецтва і побуту Гуцульщини на основі домашньої збірки подружжя Сагайдачних. Коли церкву переобладнували на музей, косівські чиновники-атеїсти хотіли знищити іконостас. Але завдячуючи Олексію Соломченку – мистецтвознавцю, колишньому директорові Косівського технікуму народних художніх промислів, іконостас було врятовано. Можливо О. Соломченку це було б не вдалося, якби його не підтримав гість з Москви, який підтвердив, що іконостас є твором народного мистецтва.

Так тривало понад тридцять років, фактично до «горбачовської перестройки». І вже в другій половині 80-х років минулого століття люди відчували якесь полегшення на душі, можливість трохи вільніше висловлюватись. Парафіяни почали звертатися в різні державні і партійні інстанції, вимагаючи дозволу на відкриття закритих церков, ремонту зруйнованих і будівництво нових. У цих умовах парафіяни церкви Василя Великого знову звернулися до райвиконкому про реєстрацію релігійної громади і про передачу в користування церкви. Йшла друга половина 1989 року. Районна влада вже не перечила, а сприяла: *«Учитывая неоднократные ходатайства верующих города Косова, исполком районного Совета народных депутатов считает необходимым возобновить деятельность религиозного общества РПЦ в городе Косове...»* [123]. Таке відношення Косівської районної ради пішло інстанціями: Ів-Франківськ – Київ – Москва. І вже 27 листопада 1989 року в Москві відбулося засідання Ради в справах релігій при Раді Міністрів СРСР і винесено рішення: *«Зарегистрировать религиозное общество Русской православной церкви и открыть молитвенный дом в г. Косове (бывшее село Москаливка) Ивано-Франковской области Украинской ССР»* [124].

Однак громада не захотіла бути під крилом РПЦ, а перейшла в лоно УГКЦ, хоч УГКЦ ще перебувала в підпіллі. Лише 23 січня 1990 року у Львові відбувся церковний собор УГКЦ, на якому було проголошено повне відновлення діяльності Церкви і скасовано рішення «об'єднавчого» церковного собору 1946 року.

15 грудня 1989 року відбулося перше богослужіння ще на ганку Москалівської церкви. Звершували його підпільні священики УГКЦ. На богослужінні був православний священик о. Іван Бурдяк, який повернувся з Росії. Він по закінченні Літургії, після короткого, емоційного виступу оголосив про своє приєднання до УГКЦ. А 16 грудня ввечері

владика Софрон (Дмитерко) висвятив його на священника УГКЦ [125].

Отець Іван Бурдяк служив у церкві з першого дня її відродження. Приходилося відправляти Служби Божі на паперті церкви в тріску-чі морози і снігопади, але парафіяни приходили на богослужіння. А храм ремонтувався і поступово звільнявся від музейних експонатів. Про діяльність отця Івана Бурдяка І. А. Пелипейко писав, що він «здобув високий авторитет серед парафіян, надихнув їх на відновлення храму. За короткий час проведено капітальний ремонт церкви та дзвіниці, побудовано каплицю на честь св. Тадея, встановлено пам'ятний хрест на честь 2000-ліття Різдва Христового (автори – випускники ККПДМ В. Попенюк та В. Олійник, кер.

Каплиця св. Тадея

С. Стефурак), реконструйовано символічну могилу в пам'ять УСС та УГА... Багато зусиль для відродження й впорядкування церкви та цвинтаря доклали голови парафіяльних рад Юрій Лепкалюк, Роман Стринадюк, Сергій Тимчук, численні парафіяни» [126].

2 грудня 1990 року церкву відвідав канцлер Львівської архієпархії, секретар Патріарха Мирослава Івана, кардинала Любачівського о. Іван Дацько і передав антиминос з мощами св. Йосафата, підписаний рукою Патріарха Йосифа Сліпого.

У травні 1991 року Косів зустрів митрополита Мирослава Івана, кардинала Любачівського, який відправив патріаршу Службу Божу в церкві св. Василя Великого. У вересні 1995 року громада відсвяткувала 100-літній ювілей церкви. Парафіяни щиро вітали владика Коломийсько-Чернівецької єпархії кир Павла Василика.

Неподалік церкви в 1997 році споруджено пам'ятник «Борцям за волю України» за проектом скульптора Івана Андрійканича.

Зусиллями о. Івана Бурдяка була повернута церкві ділянка землі, на якій тепер будується нова церква в центрі Косова, Отець ще на початку 90-х років переймався ідеєю будівництва цієї церкви. 3 квітня 2001 року о. Іван Бурдяк відійшов у вічність. Новим парохом став його помічник, віце-декан о. Роман Іванюлик, який у свій ще молодий вік завоював

любов і повагу в парафіян і був призначений деканом Косівським.

Та сталося непередбачуване, 19 червня 2009 року церква згоріла. Пожежа була такою потужною, що до будівлі не можливо було наблизитись. Під час пожежі люди винесли з церкви все, що змогли: ікони, світильники, вишивки, врятували від вогню майже третю частину іконостасу. Перенесли кивот і антимінс на збереження в парафіяльний будинок. Та найперше потурбувалися винести образ і мощі великого ліванського святого та чудотворця Шарбеля, які були доставлені сюди 16 червня, за три дні до пожежі. Їх перенесли у каплицю. Втрата святині завдала великого болю не тільки парафіянам і парохіві о. Роману, це горе відгукнулося болем і тривогою у серцях вірян всієї околиці. Докладено було, здається, неймовірних зусиль, щоб на тому місці постала нова святиня в усій своїй сучасній красі. Про це отець Роман Іванюлик розповів так:

«На наших очах, на очах сотень людей гинула святиня, а ми не могли її врятувати навіть ціною неймовірних зусиль. В одну мить громада залишилась без нічого, на голому місці. Як бути далі? Як повернути втрачену святиню? Залишалась одна надія на Бога і ми ревно молилися. Воістину, Бог посилає випробування, щоб людина показала свою віру. Скористатися з Божої прихильності може лише той, хто має віру. Бог простягнув нам свою Руку і ми прийняли її та почали працювати. Люди на стільки тим вогнем, страшним і лютим, очистилися від всього того негативного, що прилипло до них впродовж років і лежало важким тягарем на душі, що можна було лише подивляти, як вони дружно взялися до роботи і розчищали згарище. Тут працювали навіть ті, які до цієї церкви ніколи не приходили, здавалось, далекі від церкви і від Бога. На них пожежа мала такий вплив, що вони не могли залишатися байдужими. За один день було розібрано обгорілі залишки і розчищено площу. Вціліла дзвіниця, і те маленьке приміщення на низу служило і канцелярією, і складом, і кухнею.

Яку ж церкву будувати? Мурувати з цегли, чи ставити традиційну, дерев'яну, в гуцульському стилі? Зійшлися на останньому, бо як у центрі Гуцульщини не мати того правдивного витвору гуцульських майстрів, які століттями славилися своєю школою сакрального будівництва. Однак ми не мали плану старої церкви, ми не могли нікому показати якої церкви ми хочемо, чи мати хоч щось для порівняння з іншими проектами. І тут одержую дзвінок з Польщі. Телефонував професор Лодзинської політехніки, який два роки тому практикував тут зі своїми студентами і попросив тоді у мене дозволу зняти план церкви. А тепер

чую співчутливі слова професора і ще: «Якщо вам потрібно плану згорілої церкви, то ми вам даємо безоплатно». Чи це не чудо Боже? Вони довідалися з інтернету, що у нас згоріла церква і таким чином відгукнулися. Я про них вже якось забув, а з другого боку і не уявляв, що студенти так досконало зроблять цю роботу. Тепер ми мали вже хоч щось, щоб приступати до роботи.

Виготовляти проект взявся архітектор Богдан Федірко і він в дуже короткий термін подав нам готову проектну документацію, намалював нам те, що ми сьогодні маємо. За два тижні вже стояв новий фундамент. Церковна каса на той час не мала грошей, щоб розпочинати таке велике будівництво. А люди працювали потужно, жертовно і добросовісно. Ніхто не питався про гроші. Від нас вимагалися віра, молитва і праця.

А я вже думав звідки взяти майстрів, що вміють будувати дерев'яні церкви. Та й чи є ще десь такі майстри, які знають цю роботу. Адже споруда, яку ми задумали, велика і складна. Майстрів потрібно кваліфікованих і відповідальних. Підходили одні, але переговоривши з ними, я відчув, що вони не зможуть справитися, бо не мають ні досвіду, ні добрих спеціалістів. Я вже захвилювався. Та раптом, аж не повірилося, це сталося в якийсь дивний спосіб. Мені телефонують і кажуть, що в селі Голови на Верховинщині є такі майстри, і що вони з достатнім досвідом та до того ж порядні люди. Я погодився зустрітися з ними, щоб домовитися про оплату та умови праці. Думав побачити старих сивочолих дідусів, а прийшло 12 молодих, ставних хлопців. Найстаршому – 45, а наймолодшому – 18 років. Це була у них 12-та церква. Одну побудували в своєму селі, другу в Заматурі, а решту далеко за межами Верховинщини. Я побачив в їхніх очах, в їхній поведінці доброту і по-

Отець Роман Іванюлик

божність. Було відчуття, що це ті майстри, які нам потрібні, ми обговорили вартість робіт, і хлопці взялися до праці. Вони починали день з молитви і закінчували молитвою. Будова йшла поетапно. Ми долали сходинку за сходинкою. До місяця вже були покладені перші протеси, і ми виплатили майстрам перший аванс. Звідки ті кошти бралися, щоби вкласти в таку грандіозну будову – це справді Промисел Божий. В кількох словах про це не скажеш.

Для протесів потрібно було довгостовбурного лісу, бо найдовші протеси сягали 15 метрів, а наш ліс шилуватий. Тому дерево возилося аж з-під румунського кордону, що за 100 км. від нас. Однак в усіх інших потребах ми використовували наш ліс. Нам потрібно було, окрім ділового лісу, ще велику кількість дощок, кізлів, тонкоміру для риштувань та інших цілей. Яюсь я підрахував, що лише навколо церкви на риштуваннях було 2 км. дошки. Допомогали і підприємці, і лісники, і всі ті, хто лише мав причетність до лісу. Та найбільше цим займалися Роман Баранюк і Юрко Грималюк. А взагалі, байдужих не було. Того року аж до Миколая стояла чудова погода і це сприяло нам у нашій роботі. Будова велася повних два роки. Це не мало, але вже і не так багато. Одним словом, кухня працювала кожного дня впродовж цього часу. У цю будову вкладали серце і душу всі, хто міг причинитися до неї.

Богослужіння відбувалися на повітрі і в спеку, і в дощ, і в тріскучі морози. А людей не зменшувалось, чимраз їх кількість зростала. Люди показали свою сильну віру, свій сильний дух і тому в нас йшло все добре. Як би ми так відбудовували державу, такою чесністю, такою відданістю, яка панувала на нашій будові, ми би давно збудували найкращу в світі державу.

У 2010 році освячено чотири нові дзвони. Їх офірували для церкви доброчинці, знані і шановані люди: голова райдержадміністрації Ярослав Шинкарук, начальник відділу освіти Володимир Козьменчук, підприємець Юрій Довбенчук.

Зараз виготовляємо іконостас. До його виготовлення залучено кілька майстрів. Керівник проекту наш косів'янин, заслужений художник України Степан Бзунько. Ми зберегли нижній ярус ікон старим, а ікони верхніх ярусів – сучасних художників. Хочемо зробити іконостас подібний до того, який стояв у старій церкві.

Будуємо дерев'яну дзвіницю, катехитичний центр з дитячим садочком і всім необхідним обладнанням для виховання і розвитку дітей. Хочу щиро подякувати Богові за його допомогу і любов до нас. З Божої ласки я мав надійних помічників, без яких нічого би не зумів зробити – це

секретар-касир парафії Василь Турчак, дяк та основний постачальник Михайло Баранюк, паламар Юрко Медвідчук, голова ревізійної комісії Микола Фокшей, кухарі Марія Кіщук і Анна Колобейчук. Особлива подяка братству і сестринству та всім людям доброї волі».

Рівно через два роки після страшної пожежі, 19 червня 2011 року, на свято Всіх Святих, церкву освячено за участю владики, правлячого архиєрея Коломийсько-Чернівецької єпархії Миколи Сімкайла.

Новозбудована церква сьогодні є однією з найвеличніших дерев'яних споруд, як на Гуцульщині, так і поза її межами. Парафіяни піклуються про свою святиню, офірують кошти на її потреби, а о. Роман забезпечує її естетичне та сакральне наповнення, дбає про духовні потреби парафіян, про виховання в релігійному дусі дітей та молоді.

При церкві створено церковний хор «Прокімен», яким керує регент Наталка Пасимок, а також дитячий хор під керівництвом Світлани Лозован.

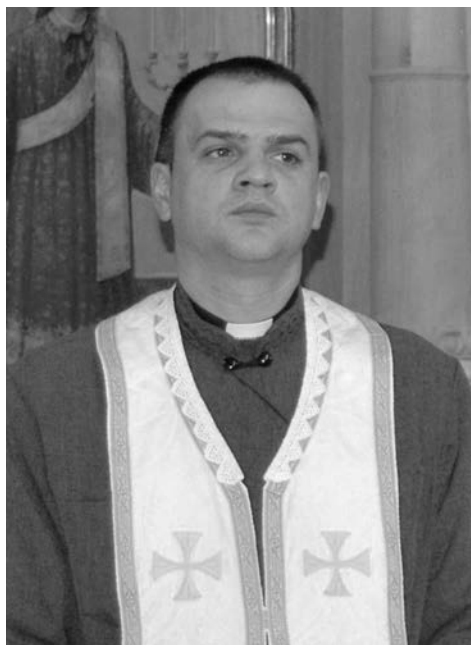
Церква належить до УГКЦ. Парох церкви – декан Косівський (УГКЦ), протоієрей о. Роман Іванюлик.

Вже кілька років в чині помічника пароха служить о. Юрій Корпанюк. Він багато працює з молоддю, а своїм ревним душпастирським служінням завоював повагу серед парафіян. Впродовж багатьох років на посаді дяка служить Михайло Баранюк.

Храмований празник – Святого Василя Великого (14 січня).

Священники:

- 1832 р. – о. Василь Лукашевич, 1775 р. н., висв. 1801 р.;
- 1845 р. – о. Йосафат Кобринський, 1818 р. н., висв. 1843 р.;
- 1847 р. – о. Йосафат Робчинський, 1818 р. н., висв. 1843 р.;
- 1849 р. – о. Карл Федоровський, 1821 р. н., висв. 1845 р.;
- 1850 р. – о. Лев Рудницький, 1827 р. н., висв. 1850 р.;
- 1853 р. – о. Роман Петровський, 1820 р. н., висв. 1849 р.;
- 1855 р. – о. А. Ступницький, 1826 р. н., висв. 1851р.;

Отець Юрій Корпанюк

1861 р. – о. Ігнатій Яросевич, 1834 р. н., висв. 1860 р.;
 1865 р. – о. Андрій Стотанчик, 1840 р. н., висв. 1865 р.;
 1871 р. – о. Йосиф Тихович, 1839 р. н., висв. 1866 р.;
 1872 р. – о. Яків Сінгалевич, 1846 р. н., висв. 1871 р.;
 1882 р. – о. Теофіл Петровський, 1853 р. н., висв. 1879р.;
 1885 р. – о. Амброзій Січинський, 1852 р. н., висв. 1877 р.;
 1886 р. – о. Ян Воєводка, 1849 р. н., висв. 1879 р.;
 1887 р. – о. Олексій Заклинський (1834 – 1889), висв. 1849 р.;
 1889 р. – о. Михайло Єднакий, 1861 р. н., висв. 1885;
 1891 р. – експозит о. Маркіян Шанковський, 1862 р. н., висв. 1888 р.;
 до1910 р. – експ. о. Володимир Скоробагатий, 1867 р. н., висв. 1891;
 з 01.03.1910 р. – експозит о. Стефан Кунанець, 1880 р. н., висв.1904 р.;
 1915 р. – експозит о. Генрік Рачковський (1885 – 1920);
 1920 р. – доїждж. завідатель о. Олександр Гелитович;
 1922 р. – експозит Омелян Абрисовський, (1864 – 1928), висв. 1888 р.;
 1928 р. – доїждж. експ. Омелян Гнатківський, 1886 р. н., висв. 1911 р.;
 1929 р. – експозит о. Михайло Могильняк (1896 – 1944), висв. 1924 р.;
 1990 р. – парох о. Іван Бурдяк (1954 – 2001), висв. 1981 р.;
 1999 р. – сотруди́ник о. Роман Іванюлик, 1972 р. н., висв. 1999 р.;
 2001 р. – парох, декан Косівського деканату (УГКЦ) о. Роман Іванюлик;
 2010 р. – сотруди́ник о. Юрій Корпанюк, 1984 р. н., висв. 2010 р.

На цвинтарі біля церкви є могила священика о. Василя Лукашевича. На хресті, на жаль, немає жодної дати. З архівних матеріалів довідуємося, що він 1775 року народження, у 1832 – 1844 роках служив у міській церкві Пресвятої Трійці на посаді сотруди́ника і відправляв богослужіння в церкві св. Василя Великого. Він був одним з перших священиків на Москалівці, який проживав у будинку, побудованому для священика в 1810 році.

Тут є також могили священиків: о. Олексія Заклинського (1834 – 1888), о. Генріка Рачковського (1885 – 1920), о. Омеляна Абрисовського (1865 – 1928), о. Івана Бурдяка (1954 – 2001), письменника, педагога, перекладача Мирослава Капія (1888 – 1949), шанованих москалівських газдів, громадських діячів.

Біля церкви висипана символічна могила Січових стрільців та вояків УГА, хрест на честь 2000-річчя Різдва Христового.

На зовнішній стіні церкви встановлено меморіальну дошку, присвячену пам'яті о. Михайла Могильняка (1896 – 1944), члена ОУН, громадського діяча, розстріляного енкаведистами в станіславській тюрмі в 1944 році.

Церква Різдва Івана Хрестителя в Косові

7 липня християни всього світу святкують великий празник – Різдво Івана Хрестителя. Це найбільший з усіх празників св. Івана Хрестителя.

Св. Іван Хреститель – велетень духу, що стоїть на грані двох заповітів: Старого й Нового. Він завершує пророків та відкриває апостолів. Він єдиний мав ласку хрестити Того, про якого інші пророки тільки пророкували і в душі бачили.

Іван Предтеча був посланцем Бога, щоб сповістити людям про прихід і живу присутність Месії на землі. За Христа і Христову науку святий відважно прийняв мученицьку смерть, яка стала свідченням його відданості Господеві.

Святий Іван Хреститель своїми вчинками навчає нас високого духу і любові до Христа. Його коротке життя спалахнуло яскравою зіркою на видноколі старозавітної темряви, щоб вказати шлях до спасіння.

* * * * *

Територію, на якій виникло село Монастирське, вперше згадано 1424 року в жалованій грамоті великого князя Литовського Свидригайла, до володінь якого належало й Покуття. Згідно з цією грамотою «село Косово з монастирем на ріці Рибниці у волості Снятинській» було подаровано «вірному слугі» Владові Драгосиновичу [127]. Монастир дав назву селу Монастирське, перша писемна згадка про яке зафіксована 1738 року [128]. Монастир функціонував тут до 1744 року. У 1744 році відповідно до рішення капітули в Дубні його було закрито і приєднано до крилоського монастиря [129]. Невеличка монастирська церква св. Миколая, дзвіничка з двома дзвонами, будинок священика, великий сад,

ставок, сіножаті та цвинтар передано до міської парафії. У звіті візитатора, який у 1745 році відвідав монастирську церкву з метою інспектування, записано: *«При тому монастирі є церква титулу святого Миколая в одній наві під трьома куполами модної структури, але в кутах вгорі під середньою копулою піддалася руйнуванню»* [130]. Візитатор також відмітив, що окрім чотирьох намісних образів був новий образ Найсвятішого Спасителя в різьбленій рамці. *«На великім віварі кивот, а в нім – олов'яна пушка для Святих Тайн... Келих олов'яний, ложечка мідна, хрестів два, один мальований, другий скитської роботи. Дзвінків до вітара два. Кадильниця бронзова... Дзвіниця на полудні церкви, невеличка нова, на якій є два невеличкі дзвони»*.

У звіті відмічено також, що на престолі є новий антиминос, а це означає, що він освячений вже єпископом УГКЦ. Особливе місце у звіті відведене церковним книгам, серед яких виділяються Апостол та два Тріоди, подаровані ротмістром його королівської величності Олександром Давиденком.

Про ґрунти подається наступне: *«Ґрунту для орання ніякого немає, тільки сад великий біля цвинтаря... і невеличка хатина для монаха, в якій в останній час о. Авксентій Старчевський мав свою резиденцію. За резиденцією є замулений ставок і сіножать при ньому»*. Згадується також про ще одну сіножать на двох косарів в іншому місці.

Богослужіння в церкві, ще коли вона належала монастирю, відправляв о. Авксентій Старчевський, після 1744 року – декан Косівський, о. Василь Никорович, а з 1753 року – о. Григорій Пісаренко [131].

Церква була малою і старою, та до того ж почала руйнуватися і не піддавалася легкому ремонту. Тому парафіяни в 1758 році побудували більшу святиню, в гуцульському стилі [132].

Церква залишилася в статусі дочірньої, хоч громада, порівняно, була достатньо великою. Матірною була міська церква Пресвятої Трійці. Богослужіння відправлялися одним священником почергово в двох церквах.

У 1894 році на посаду пароха в міську церкву Пресвятої Трійці був призначений о. Олександр Гелитович, як переможець конкурсу, проведеного єпархією на заміщення посади пароха замість покійного о. Миколи Саврасевича [133]. Спочатку він служив в обох церквах, але в 1896 році матірня церква Пресвятої Трійці згоріла і богослужіння для всіх парафіян відправлялися в церкві св. Миколая, яка з роками спорохнявіла і верх у будь-який момент міг впасти. Парафіяни почали думати про будівництво нової церкви. Ще в 1897 році монастирська громада

мала на рахунку понад 1700 зр., що дозволяло розпочинати будову [134]. В наступні роки збір коштів продовжувався, навіть далеко за межами Косова, і будівництво розпочалося. Спочатку стару церкву розібрали, а на її місці спорудили простору каплицю. В каплиці проводилися богослужіння, а навколо неї зводили новий храм. Будував майстер з села Бабин Іван Гарасим'юк. Коли будівництво храму було закінчено, каплицю знесли. У 1912 році нова церква вже була освячена.

У Косівському Святотроїцькому храмі дослідник о. Антоній Петрушевич віднайшов Трефологiон, виданий в 1639 році у Львові, з дарчим підписом ватамана з Ясенова для монастирської Миколаївської церкви в пам'ять свого брата-невільника Лукаша Пиркулаба [135]. Ця книга ще була написана київською мовою, наближеною до народної. Окрім інших книг в церкві було Євангеліє, видане в Києві 1743 року, писане вже московським діалектом, яке подарував козак Матій.

Церква мала також писане від руки «Євангеліє» та писаний Требник, а також інші церковні книги, видані у Львові та Уневі. При церкві було створено бібліотеку, в якій у 1913 році фонд складав 180 книг [136]. Бібліотечний фонд складався із власних книг, а також книг, які залишились від монастиря, і книг, перенесених з міської церкви.

У 1905 році Монастирське приєднано до Косова.

У 1936 році почали розписувати внутрішні стіни церкви. Розписував молодий на той час живописець Володимир Гудз, який згодом викладав у Косівському училищі прикладного мистецтва. Ці стінописи і сьогодні вражають своєю оригінальністю. Облаштування внутрішнього простору церкви, церковне начиння характеризуються мистецькою виразністю та високим технічним рівнем виконання. Все це є плодом праці косівських майстрів, художників, різьбярів, ткаць і вишивальниць. У церкві є старий образ Івана Хрестителя. Уже ніхто не пам'ятає ні часу його придбання, ні на чий кошти куплено. Його колись виносити під час обходу церкви на урочистостях з нагоди святкування Різдва Івана Хрестителя.

У червні 1938 року до церкви св. Миколая (Монастирське) призначено сотрудника о. Йосифа Ткачука [137], який до цього служив на Тернопіллі. Оскільки парох о. Олександр Гелитович хворів, то о. Ткачук отримав право управляти парафією. У 1939 році прийшли «визволителі» зі сходу, а потім «визволителі» із заходу, і отець без конкурсів, після смерті о. Гелитовича в 1941 році, зберіг за собою посаду пароха. Отець Йосиф Ткачук, як справжній християнин, рятував життя євреїв під час німецьких «акцій». Так само врятував від німців декількох поранених

*Біля монастирської церкви (на Івана). Зліва направо: о. Йосиф Ткачук,
о. Михайло Могильняк, о. Микола Драгомирецький (?), о. Олександр Обушкевич.
Фото 1942 – 43 років.*

ковпаківців, а косів'янку Ганну Тимків врятував від енкаведистів [138].

В 1946 році, після об'єднавчого собору у Львові, в якому брав участь добрий приятель о. Йосифа Ткачука, настоятель храму в Старому Косові і Вербовці о. Олександр Обушкевич. Вони обидва, порадившись з парафіянами, перейшли в лоно РПЦ.

30 червня 1946 року від церковної громади до уповноваженого Ради в справах релігій і культів при Раді Міністрів СРСР по Станіславській області подано заяву про передачу церкви св. Миколая з цвинтарем, мешкальним будинком з городом в безплатне і вічне користування [139]. Однак радянська влада хоч і передала все, що просили парафіяни, але це майно перебувало в їхньому тимчасовому користуванні. Тільки 20-го березня 1954 року було підписано «Умову про передачу в користування громади руської православної церкви церковного будинку і культового майна». В умові записано, що окрім церковного начиння громаді передано:

«1. Церкву дерев'яну, будовану 1912 року, мальовану 1936 року, криту бляхою. 2. Дзвіницю дерев'яну, криту гонтою. 3. Мешкальний будинок, будований 1890, сильно пошкоджений під час війни. 4. Господарський будинок, будований 1948 року» [140].

Угоду підписали:

настоятель церкви о. Йосиф Ткачук,
від церковної ради –
Джуранюк Михайло, Фокшей Михайло, Бович Микола;
від ревізійної комісії –
Кременюк Дмитро, Балагурак Дмитро, Павлик Юрко.

Косівський райком компартії та райвиконком вишукували щонайменших зачіпок, щоб заборонити богослужіння в церкві. А щоб одержати дозвіл на богослужіння, кожного разу потрібно було реєструвати церковну раду. Один з таких випадків стався у 1965 році. Подаємо заяву від церковної ради [141]:

*Голові Косівського райвиконкому
тов. Зінківському Л. М.
від членів церковної ради м. Косів
Заява*

*Просимо зареєструвати Косівську церковну раду при церкві св. Миколая та дати дозвіл священникові на відправу богослужінь.
Копії протоколу зборів членів церковної ради та список членів залучаємо в 3-х примірниках.*

*Косів 25 вересня 1965 року
Голова церковної ради Цісак
Секретар Мартинюк.*

Не легко було зібрати церковну раду (двадцятку). Ті віряни, які працювали на роботах в державних установах чи організаціях боялися попадати в списки двадцятки, бо це могло призвести до втрати робочого місця чи осуду на різноманітних зборах, засіданнях тощо. Тому не дивно, що до складу церковної ради входили в основному пенсіонери чи люди зайняті в домашньому господарстві. Так у згаданому вище списку було лише чотири працюючих: лісоруб, коваль, сторож і килимар.

18 червня 1961 року Станіславською єпархією проведено перевірку Косівських церков на предмет усунення залишків уніатства. І лише одна церква на Косівщині була відмічена позитивно, і це була Монастирська церква: «В Косові, в ц. Миколая все по-православному..., служить о. Леонтій Борса».

На Великдень 1975 року біля церкви вивішено український національний синьо-жовтий прапор. Прапор майорів кілька днів, аж поки не побачив хтось із урядовців, хоч вони до церкви не ходили, але прапор тихцем зняли. Ця подія добряче стривожила всю ідеологічну та правоохоронну системи не тільки району, але й області. До заступника голови райвиконкому викликали священника о. Євгена Карпінського та дяка Ми-

хайла Каплича, і вони там дали письмові пояснення. 13 травня, це вже було після Провідної неділі, архієпископ кир Йосиф направив в Косів для в'яснення ситуації секретаря своєї канцелярії митрофорного протоієрея Дороша [142]. Гість з єпархії зустрівся з отцем вдома, щоб довідатися про подробиці того, за словами прот. Дороша, *«кари гідного божевільного вчинку, що покрив неславою всіх...»*. Проте і отець, і імость, і парафіяни, з якими говорили, відповідали, що ніякого прапора не бачили. Та попри це все відповідні органи розшукували тих, хто вчинив цю «ідеологічну диверсію».

Церква впродовж довгого часу носила титул св. Миколая, хоч храмовий празник святкували на Різдво Івана Хрестителя. В 1963 році настоятель храму о. Леонтій Борса поміняв церковну печатку, оскільки на печатці потрібно було вказати нову назву області, бо в 1962 році Станіслав перейменовано на Івано-Франківськ. За одним заходом отець мав можливість поміняти на печатці титул церкви, але він цього не зробив через те, що в громаді ця проблема ще не обговорювалася. Тому на новій печатці написано: *«Виконавчий орган Миколаївської церкви»*. Згідно з архівними документами церкви, вперше монастирська церква, як церква Різдва Івана Хрестителя, згадується 17 вересня 1973 року [143], але і після цієї дати церкву ще дуже часто називали церквою св. Миколая. Проте незалежно від титулу церкви «на Івана» до Косова прибували з усієї околиці паломники щонайменше впродовж останніх двох століть. Теперішній настоятель храму о. Ростислав Близнюк розповідає:

«Вже здавна склалася така традиція, що на наш храмовий празник Різдва Івана Хрестителя до церкви прибувають паломники з усієї околиці. Колись пішки йшли до Косова, хоч ходять, правда, і тепер, але все ж в більшості своїй добираються автобусами чи іншим транспортом. В переддень свята, вже о 5-й – 6-й год. вечора, набирається багато людей. В той же вечір паломники сповідаються. Не вживаючи ні води, ні хліба, вони в таку жару ждуть на причастя. Тому вже о 7-й – 8-й годині ранку відправляється богослужіння, на якому причащаються і ті, хто ввечері сповідався, а також нові сповідники. У цей час мені на допомогу завжди приходять колеги-священники, але більшість священників приходять вже на основну Літургію після того, як відправлять богослужіння у своїх церквах. Основна Літургія починається об 11-й годині. У ній зазвичай бере участь владика, а також священники, в основному з Косівського деканату. Служба Божа звершується з водосвяттям, з акафистом і завжди при великій кількості людей. Коли мені було 5-6 років, я постійно приходив до церкви з татом. Мій тато, о. Дмитро,

служив, а я був між людьми. Я по сьогоднішній день зустрічаю тих стареньких жінок, які приходили з Ключева, Спаса, Мишина, зі Снятинщини. Я впізнаю їх, а вони мене – з трудом. Правда, дехто запитує чи я є той маленький Ростик, що бігав колись по церкві. Здається, що це було недавно, але це було таки давно. З того часу пройшло вже понад 30 років. Приємно, що ці люди прищеплювали своїм дітям любов до Бога, до наших звичаїв і обрядів, а паломництво передавалось від покоління до покоління.

Чому відбувається таке паломництво в Косів? Кажуть старі люди, що десь тут в церкві могла бути захована часточка моцій Івана Хрестителя. Розповідають, що сюди люди приходили з болями і тут отримували зцілення. Однак цього ми ще не дослідили.

На жаль, з кожним роком приходять все менше людей. Можливо через те, що зараз в кожному селі є свої церкви і всюди відбуваються відправи, не так, як в радянські часи, коли багато церков було закрито. Є проблеми зі святкуванням храмового свята, які виникли вже в наші дні. Це занадто велика активність підприємців, які розкладають свої лотки по всіх дорогах. Іноді трудно пройти вулицею, що веде до церкви. В церкві – Служба Божя, а вони торгують, відволікаючи і себе від богослужіння, і прочан. Ми домоглися, що вулиця від центральної дороги до храму останніми роками вже вільна від різноманітних лотків, але в інших місцях вони стоять.

Другою нашою проблемою є те, що міська влада вирішила у цей день святкувати День міста. Здавалося б, у таке величне храмове свято урядовці повинні стояти в церкві на Святій Літургії в перших рядах, так ні – замість цього вони займаються організаційними питаннями. А взагалі було б добре, якщо б святкування Дня міста починалося зі Служби Божої, проте в цей час організуються всякі розваги на площі, на стадіоні. При цьому багато молоді відволікається від церкви».

Отець Ростислав Близнюк

У 1976 році указом архієпископа на посаду настоятеля церкви було призначено о. Дмитра Близнюка. Молодий священник активно взявся за ремонт церкви, хоч в умовах радянської влади це давалося не легко. Отець був добрим і відважним душпастирем, ніколи не плазував перед районним начальством, але був стриманим і ввічливим, його очі випромінювали спокій і доброту, своєю поставою і умінням спілкуватися викликав у співбесідника добре ставлення до себе. Він ремонтував церкву на очах у тих, хто закривав церкви, і Бог допомагав йому в цьому, бо він робив богоугодну справу. За час його служби реставровано розпис інтер'єру, заклошено обидва ганки, перекрито куполи, відремонтовано дзвіницю, придбано «Хресну дорогу» (14 образів), придбано новий кивот тощо.

7 липня 1980 року відбулося освячення оновленого храму [144]. А це означало, що парафіяни остаточно визначилися з титулом церкви. І вже в подальших документах святиня іменувалася тільки церквою Різдва Івана Хрестителя.

Отець Дмитро Близнюк завжди дбав про свій храм, старався створити таке сакральне середовище в храмі і навколо нього, яке б сприяло вірянинові краще усвідомлювати Слово Боже, глибоко проймається молитвою і входити у світ святості. Обгороджено цвинтар, розпочато будівництво господарського будинку, освячено новий цвинтар, побудовано капличку на новому цвинтарі, придбано дзвони. Зроблено ще багато інших робіт та чимало придбано сакральних речей і все це з допомогою парафіян та меценатів, яких тут годі перелічити.

У 1990 році з ініціативи настоятеля о. Дмитра Близнюка церковна громада вийшла з підпорядкування Московської православної церкви і приєдналась до новоствореної УАПЦ, згодом, у 1993 році, – до УПЦ КП. Отець став першим на території Косівського і Верховинського районів деканом відродженої Церкви.

28 квітня 1990 року в храмі Різдва Івана Хрестителя о. Василя Романюка пострижено в ченці під іменем Володимира, а через три роки він став Патріархом УПЦ КП.

У жовтні 2004 року на 61 році життя о. Дмитро Близнюк відійшов у кращі світи. Він понад чверть століття служив в церкві Різдва Івана Хрестителя і одночасно очолював Косівський деканат. Користувався високим авторитетом серед віруючих і духовенства. Був невтомним трудівником у Божому винограднику, відроджуючи свою святиню і розбудовуючи українську Церкву.

У 2004 році настоятелем церкви призначено о. Ростислава Близ-

нюка, сина о. Дмитра. Про церкву о. Ростислав розповів: *«У першій половині 30-х років минулого століття проведено внутрішній художній розпис. Художниками створено кілька унікальних стінописів. Зокрема, на одній стіні в крилосі зображено з одного боку Ісуса Христа, з другого – жінку у вишитій сорочці, яка уособлює Україну, а між ними п'ятеро діточок у національних строях заходу, сходу, півдня, півночі та центру України. Сміливо можна назвати цей стінопис «Бог і Україна». Такого настінного сакрального зображення ніде немає.*

Під час Другої світової війни церква багато втратила, особливо була пошкоджена вівтарна частина. До 1977 року майже ніякого ремонту в церкві не проводилось. Дякувати Богові, що хоч церкву не закрила влада. Лише, коли в 1977 році мій батько, о. Дмитро, був призначений настоятелем церкви, розпочато ремонт. Для цього створили окремий комітет з ремонту і кожного року щось потрохи ремонтувалося.

Я став настоятелем у 2004 році. За цей час ми позолотили іконостас, поміняли двері, вставили металопластикові вікна, встановили електричне опалення, проклали пішохідні доріжки, покрили асфальтом вулицю, що веде до церкви з головної дороги, провели також і інші дрібніші ремонти. Церкві понад сто років і її потрібно підтримувати».

На зовнішній стіні церкви, при вході, встановлено дві меморіальні дошки, присвячені пам'яті двох Патріархів. Зліва – Патріарху Мстиславу (Скрипнику), який 06.11.1990 року провів тут урочисте богослужіння, а справа – Патріарху Володимиру (Романюку), який тут у квітні 1990 року прийняв постриг в чернецтво з іменем Володимир. Обидва Патріархи в різні роки проживали в Косові.

Біля церкви є найстаріше кладовище Косова. Тут збереглося чимало хрестів та пам'ятників інших форм з XIX–XX століть, а погрузлі в землю кам'яні надмогильні плити походять, очевидно, з XVIII або й давніших століть.

На цвинтарі встановлено камінний хрест до 1000-ліття хрещення України – Руси та дерев'яний хрест з розп'яттям з нагоди 2000-ліття від народження Христового.

Церква належить до УПЦ КП. Настоятель храму протоієрей о. Ростислав Близнюк. На посаді дьяка впродовж багатьох років служить Дмитро Федорчук.

Храмовий празник – Різдво Івана Хрестителя (7 липня).

Священники:

До 1744 р. – о. Авксентій Старчевський;

1745 р. – парох о. Василь Никорович, висв. 1717 р.;

1753 р. – парох о. Григорій Пісаренко, висв. 1744 р.;
 1832 р. – парох о. М. Могильницький, 1769 р. н.;
 1838 р. – адмін. о. Сильвестр Вітошинський, 1807 р. н., висв. 1832 р.;
 1839 – 1846 рр. – парох о. Іван Велічковський, 1790 р. н.,
 висв. 1815 р.;
 1846 р. – парох о. Онуфрій Павлікевич, 1801 р. н., висв. 1826 р.;
 1847 р. – адмін. о. Михайло Яворівський, 1817 р. н., висв. 1842 р.;
 1848 р. – декан, парох о. Степан Войнаровський, 1802 р. н., висв. 1828 р.;
 1850 р. – о. М. Терлецький, 1820 р. н., висв. 1844 р.
 1853 р. – о. Л. Лукасевич, 1818 р. н., висв. 1846 р.;
 1854 р. – адмін. о. Лев Рудницький, 1827 р. н., висв. 1850 р.;
 1856 р. – адмін. о. Софрон Міхальський, 1831 р. н., висв. 1855 р.;
 1858 р. – парох о. Олександр Апіан, 1819 р. н., висв. 1842 р.;
 1865 р. – адмін. о. І. Білоус, 1835 р. н., висв. 1860 р.;
 1867 р. – парох о. Сильвестр Сіминович, 1818 р. н., висв. 1841 р.;
 1876 р. – адмін. о. Гілярій Валявський, 1838 р. н., висв. 1868 р.;
 1878 р. – парох о. Гілярій Михалевич, 1830 р. н., висв. 1854 р.;
 1888 р. – адмін. о. Дмитрій Хомин, 1859 р. н., висв. 1885 р.;
 1888 р. – парох о. Микола Саврасевич (1825 – 1891), висв. 1853 р.;
 1892 р. – завідатель о. Микола Бачинський, 1864 р. н., висв. 1886 р.;
 1894 р. – 1915 р. – парох о. Олександр Гелитович (1852 – 1941),
 висв. 1876 р.;
 1915 – 1918 рр. – завідатель о. Северин Стрельбицький ;
 1915 – 1941 рр. – парох о. Олександр Гелитович;
 1941 – 1958 рр. – наст. о. Йосип Ткачук, 1903 р. н., висв. 1930 р.;
 1958 – 1967 рр. – наст. о. Леонтій Борса (1913 – 1967), висв. 1943 р.;
 1967 р. (впродовж 1 місяця) – о. Олександр Обушкевич, 1904 р. н.,
 висв. 1930 р.;
 1967 р. – наст. о. Євген Карпінський, 1902 р. н., рук. 1927 р.;
 1976 – 2004 рр. – наст. о. Дмитро Близнюк (1944 – 2004), висв. 1971 р.;
 2004 р. – наст. о. Ростислав Близнюк, 1979 р. н., висв. 2002 р.

На цвинтарі, біля церкви, поховані священники: о. Микола Саврасевич (1825 – 1891), о. Олександр Гелитович (1852 – 1941), о. Йосиф Ткачук (1903 – 1958), о. Леонтій Борса (1913 – 1967), о. Олександр Обушкевич (1904 – 1979), о. Дмитро Близнюк (1944 – 2004). Мабуть, на цьому цвинтарі серед старих могил є могили ще інших священників, бо цвинтар був спільним для двох церков (міської і монастирської) впродовж останніх трьох століть.

Церква Благовіщення Пречистої Діви Марії у Вербовці

7 квітня святкуємо Благовіщення Пречистої Діви Марії.

В основі свята – повідомлення архангела Гавриїла Діві Марії «благої вісті». Після того, як Марію заручили з Йосифом, з'явився до неї архангел Гавриїл і сказав: «Радуйся, благодатна, Господь з тобою. Зачнеш у лоні, породити сина і назвеш

його Ісус. Він буде великий і Сином Всевишнього назветься, і дасть йому Господь Бог престол Давида, батька його, і царюватиме над домом Якова повіки та й царству його не буде кінця». Марія ж сказала: «Як же це станеться, коли я мужа не знаю». Відповів архангел: «Дух Святий найде на тебе й сила Всевишнього окрес тебе, – тимто й Святе, що народиться, назветься – Син Божий. У Бога нема неможливого». І сказала Марія: «Я раба Господня, нехай буде мені по твоєму слові».

* * * * *

Перша писемна згадка про село Вербовець – 1685 рік [145]. Однак поселення було у складі села Косова ще до цієї дати, тому і церква могла бути до часу першої писемної згадки. Є припущення, що її могли закласти ще в кінці XVI ст., але не раніше 1579 року [146]. Можливо так і було, бо у візитаційному звіті за 1741 рік згадується про будівництво церкви «на давно посвяченому ґрунті». Подаємо цей запис:

«Церква Благовіщення Діви Марії дерев'яна, добра, тонтом покрита, на ґрунті здавна посвяченому коштом небіжчика отця Никорака, попереднього пароха, зведена 1699 року і благословлена від нього самого. У церкві вівтар – 1, престіл пропорційний, на ньому обрусів – 3, між двома з них антимінс належно розкладений, посередині хрест дерев'яний. З книг церковних є: Євангеліє (львівське), Служебник (львів-

ський), Требник, Епістоли, Октоїх, Трифолой, Тріоди обидва, Псалтир, Часословець. Метрики ведуться. Двері до церкви з замком залізним. Дзвіниця збоку церкви недобудована, на ній 4 дзвони. Цвинтар огорожено. Чаша олов'яна. Ризи з простої матерії по одній штуці. Деїсус весь роботи столярської і малярської. Хрест процесійний, є кілька хоругвів на полотні мальованих. Пушка позолочена. Парох – превелебний отець Олександр Никорович, висвячений теперішнім митрополитом 1726 року, з презенту пана Єжи Дідушицького, конюшого великого коронного. Парох має площу при церкві, на якій стоїть резиденція з двома садами і городами, біля будинку на один день орання, другий, за церквою, на 6 днів орання, сіножаті в царинці під горою та ще кілька сіножатей. Парохіян – 80» [147].

У 1745 році візитатор відмітив, що в церкві є «Деїсус з апостолами та з намісними образами... На великім віттарю розміщено образ Благовіщення з кивотом. Пушка для Святих Тайн – олов'яна. Антимінс – новий... Цвинтар огорожено» [148]. Однак у звіті записано, що «обрусів на престолі великого віттаря немає і келих дріявий, фелон і епітрахиль пошарпані». Очевидно, що церковні речі могли бути ще зі старої церкви. У зв'язку з цим візитатор заборонив священникові відправляти богослужіння допоки не будуть придбані келих (чаша) та фелон з епітрахілем. А щодо церковної будівлі візитатор зазначив, що церква хоч і стара, але в доброму стані. Правда, дах потребує ремонту і на цей ремонт вже «є вісім тисяч тонтів, закуплених на Волощині, але їх ще не спроваджено».

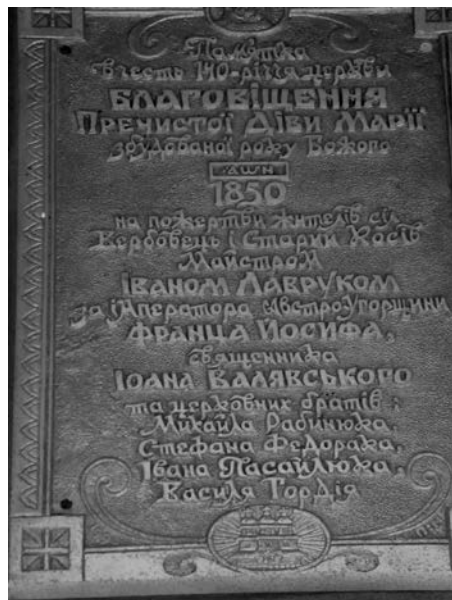
Про ґрунти і резиденцію візитатор записав так: «Резиденція капланська біля цвинтаря з двома садами, один на північ від цвинтаря, за яким є левада на три косарі. Другий сад перед резиденцією з городом на захід від церкви кінцями до дороги, а боком до межі Григора Пасайлюка, також сад навколо цвинтаря. В царині є дві сіножаті...» [149].

Під час візитації 1753 року ще раз було відмічено, що дзвіниця розташована окремо від церкви і на ній було чотири дзвони. У багатьох селах у той час дзвіниця розміщалася над церковним ганком, тому візитаторові було так важливо відмітити, що дзвіниця розташована окремо, збоку.

У 1809 році церкву приєднано до парафії Старого Косова, хоч у Вербовці була велика парафія, що налічувала 2084 осіб. У 1850 році побудовано, а в 1853 році освячено нову церкву з п'ятьма банями [150].

Розповідають, що жителі двох сіл Вербовця і Старого Косова найняли на зібрані громадами гроші майстра І. Лаврука, який за допомогою

жителів і під керівництвом священика побудував цей храм протягом року. Відповідний напис церковнослов'янською мовою було вирізьблено на одвірках вхідних дверей. Але після ремонту в 1990 році цей напис було закрито дошками і використано в тексті на новій, вилитій з металу, плиті. Тепер на плиті можна прочитати: *«Пам'ятка в честь 140-річчя церкви Благовіщення Пречистої Діви Марії, збудованої року Божого 1850 на пожертви жителів с. Вербовець і Старий Косів майстром Іваном Лавруком за імператора Австро-Угорщини Франца Йосифа, священика Івана Валявського та церковних братів: Михайла Рабинюка, Стефана Федорака, Івана Пасайлюка, Василя Гордія».*

Металічна пам'ятна плита

У с. Вербовці у 1916 році, під час російської окупації, за довідкою, поданою начальником громади Миколою Гринюком, 23 сім'ї євреїв залишили домівки [151]. У 1928 році частину Вербовця приєднано до Косова. Тоді в селі була 2-класна українська школа.

20 березня 1954 року церковний уряд на чолі зі священиком о. Олександром Обушкевичем прийняв від Косівської районної ради в безстрокове та безкоштовне користування *«церкву (дерев'яну, покриту бляхою, стару, понищену), мешкальний дім для священика у Старому Косові (дерев'яний, старий), стайню та стодолау дерев'яні».* Передано також всі церковні речі [152].

У 1961 році всі церковні речі з недіючої Старокосівської церкви були передані до діючої Вербовецької церкви [153].

З 1976 року на парафії служить отець Степан Губернат. Багато зроблено ним тут за ці 40 років. Він пережив різноманітні заборони і приниження зі сторони радянської влади. Іноді приходилося підпільно вінчати і хрестити дітей, були обмеження і на похоронах, і на Водосвятті, і взагалі священик тоді не відчував себе господарем на парафії. Були часті перевірки з єпархії, з обласної ради *«щодо дотримання законодавства про культури»* тощо. Одною з таких перевірок була перевірка 24 листопада 1986 року [154]. Тоді церкву відвідав уповноважений в справах релігій

Отець Степан Губернат

в Івано-Франківській області і знайшов листівку із зображенням серця, яка служила закладкою в Службнику. Це називалося, що виявлено речі з уніатською атрибутикою, за що о. Степан Губернат був строго попереджений. Це була лише прелюдія до дальшого можливого розгортання подій: відсторонення отця від богослужінь, закриття на деякий час церкви, а потім визнання, що церква аварійна чи знайти якусь іншу причину. Але в другій половині 1980-х років наступила горбачовська «перестройка» і активність атеїстів почала зменшуватися.

Отець Степан Губернат згадує: *«На початку 70-х років минулого століття я служив на Бого-*

родчаницині, звідки родом о. Дмитро Близнюк, який в той час служив у Соколівці і тимчасово заступав хворого настоятеля церкви Різдва Івана Хрестителя в м. Косові. Якось ми зустрілися і він запропонував мені звернутися до владики, щоб мене направив на Косівщину, де відчувався брак священнослужителів. Я так і зробив і усе склалося добре, бо у Вербовці до мене служив о. Братик Володимир, який доїжджав з Тисмениці і просився, щоб його перевели десь ближче до місця проживання. У 1976 році указом архієпископа Івано-Франківського і Коломийського Йосифа я був направлений у с. Вербовець і с. Яворів з правом полагодження релігійних потреб в Старому Косові і Смодному. Але ще останню крапку в моєму призначенні мав поставити уповноважений у справах релігій по Ів-Франківській області. Коли я з'явився до нього, він до мене претензій не мав, зареєстрував і я поїхав на Гуцульщину. Прибув у Вербовець у другій половині жовтня якраз перед храмовим святом Параскеви Сербської. До Яворова доїжджав на богослужіння кожної другої неділі. У 1977 році о. Дмитра Близнюка призначили благочинним на Косівський і Верховинський райони, і я часто заступав його, якщо йому потрібно було відлучатися у справах.

Пригадую як одного разу в приміщенні сільської ради я мав бесіду з представником райкому партії. «Ви знаєте, – говорив він, – що йдуть

свята і що діти будуть йти в церкву, і добре, щоб ви сказали, аби вони не йшли до церкви». Я йому відповів, що якби я це дозволив собі сказати, то після завтра вже міг би йти геть з цього села. Далі я йому сказав, що згідно із законодавством у нас є свобода совісті і дитина до 12 років може йти з батьками до церкви, а після 12 – має право вибрати сама.

Ще пам'ятаю, як мене викликали до сільської ради з ініціативи представника КГБ, який спитався чи знаю я скільки в селі є сектантів. Я сказав, що є три родини баптистів. Далі питався, чи вони не проповідують серед людей. Я сказав, що не знаю, бо вони до церкви не ходять. «Дивіться, – каже він, – щоб вони у вас хліб не відібрали». Я йому відповів, що їх всього три родини, а у мене все село і вони хліб у мене не заберуть.

Вербовецька церква, на щастя, не закривалася. Було таке негласне розпорядження, що на території сільської ради дозволялося мати одну церкву, а наша сільська рада об'єднувала три села. У Старому Косові церкви не було, бо згоріла, а в Смодній давно закрили. Але влада робила, що хотіла. Так, в Яворові, де я теж мав обов'язок служити, церква була закрита впродовж 10-ти років, хоч вона була одною на сільську раду. Казав мені один яворівський чоловік, що він 18 разів їхав до уповноваженого в Ів-Франківськ, щоб дав згоду на богослужіння. Мету поїздки цього чоловіка до області добре знали водії автобусів і тому вже навіть не брали з нього грошей за проїзд.

Наші парафіяни беруть активну участь в усіх господарських роботах. В громаді є багато жертводавців. Так Павлюк Микола Михайлович разом з родиною придбав тетрапод і престол, Крицкалюк Іван Михайлович – чашу, а Волощук Йосип Йосипович офірував кивот, який був освячений на храмовому святі св. Параскеви Сербської в 2015 році».

Сьогодні церква добре відремонтована, біля храму побудова-

Статуя Матері Божої біля церкви

но дитячий майданчик зі спорудами для дитячих розваг. Встановлено статую Матері Божої на кам'яному постаменті з куполом на чотирьох колонах. Біля статуї з художнім смаком обставлений майданчик, який обнесено ажурною металеву огорожею. Тут здійснюється обряд малого водосвяття. Тут є великий, захищений від атмосферних впливів, свічник, на якому можна покласти свічки за здоров'я чи за упокій душі.

Церква належить до УПЦ КП. Настоятель храму – митрофорний протоієрей о. Степан Губернат. Дяк – Андрій Ситник.

Храмові празники: Благовіщення (7 квітня) та Святої Параскеви Сербської (27 жовтня).

Священники:

- 1838 р. – сотр. о. Дмитро Валявський, 1777 р. н., висв. 1800 р.;
- 1842 р. – сотр. о. Лев Лукашевич, 1816 р. н., висв. 1814 р.;
- 1843 р. – парох о. Іван Валявський, 1795 р. н., висв. 1823 р.;
- 1843 р. – сотр. о. Микола Косів, 1814 р. н., висв. 1836 р.;
- 1846 р. – сотр. о. Микола Терлецький, 1820 р. н., висв. 1844 р.;
- 1850 р. – сотр. о. Лев Рудницький, 1827 р. н., висв. 1850 р.;
- 1854 р. – сотр. о. Микола Сошенко, 1826 р. н., висв. 1852 р.;
- 1855 р. – сотр. о. Петро Монастирський, 1821 р., рук. 1853 р.;
- 1864 р. – сотр. о. Бенантік Дзюбановський, 1833 р. н., висв. 1858 р.;
- 1865 р. – сотр. о. Айталь Кобринський, 1833 р. н., висв. 1801 р.;
- 1872 р. – сотр. о. Іларіон Валявський, 1838 р. н., висв. 1868 р.;
- 1874 р. – сотр. о. Григорій Кунинський, 1841 р. н., рук. 1872 р.;
- 1892 р. – сотр. о. Николай Стемпурський, 1863 р. н., висв. 1888 р.;
- 1898 р. – сотр. о. Василій Новицький, 1863 р. н., висв. 1892 р., мешкав у Сподній;
- 1900 р. – сотр. о. Микола Яросевич, 1873 р. н., висв. 1897 р.;
- 1906 р. – сотр. о. Ілярій Цибик, 1879 р. н., висв. 1903 р.;
- 1913 р. – сотр. о. Костянтин Павлусевич, 1873 р. н., висв. 1907 р., мешкав у Сподній;
- 1925 р. – сотр. о. Микола Драгомирецький, 1889 р. н., висв. 1913 р., мешкав у Сподній;
- 1927 р. – сотр. о. Омелян Гнатківський, 1886 р. н., висв. 1911 р., мешкав у Сподній;
- 1946 – 1969 рр. – наст. о. Олександр Обушкевич, 1904 р. н., висв. 1930 р.;
- 1969 р. – наст. о. Степан Сірак;
- 1974 р. – наст. о. Володимир Братик;
- 1976 р. – наст. о. Степан Губернат, 1943 р. н., висв. 1971 р.

Церква свв. Якима й Анни в Смодній

Хоча в Святому Письмі нічого не сказано про батьків Пресвятої Богородиці – Якима й Анну, все ж протоєвангеліє Якова подає нам деякі відомості. Згідно з цим переказом, Анна походила з роду царя Давида і була донькою священика Матана з покоління Юди і тіткою св. Єлисавети, матері св. Івана Хрестителя.

Анна відзначалася побожністю і милосердям до вбогих. Вона була бездітною, Разом зі своїм побожним чоловіком Якимом вона наполегливо просила Бога в молитвах про потомство. У протоєвангелії мовиться, що одного дня явився їй ангел Господній, який приніс радісну вістку від Бога: її молитва вислухана. Таку ж вістку отримав і її чоловік.

Щасливий для подружжя день сповнення Божої обітниці настав 21 вересня.

* * * * *

Перша писемна згадка про село Смодна за літературними джерелами – 1692 рік [155]. Правдоподібно, що воно входило до складу косівських маєтків, що пізніше належали землевласникам Язловецьким і Чурилам. При зникненні роду Чурилів, в результаті поділу їх маєтку в 1692 році село опинилося у власності Станіслава Дідушицького (1662 – 1724), а пізніше його спадкоємців. Останнім з роду Дідушицьких був Тадеуш (1724 – 1777). Після поділу Смодної з огляду на поклади солі, село в 1787 році опинилося разом з Косовом під адміністрацією австрійського уряду. У міжвоєнний період приєднано до Косова [156].

Цілком ймовірно, що до 1740 року церкви в селі не було. На таку думку наводить запис, зроблений у візитаційному звіті за 1741 рік, з якого дізнаємося, що церква «дерев'яна, нова, відповідна, під тонтою, побудована на новому місці зі згоди уряду коштом і старанням пароха

о. Григорія Золнірчука в 1740 році, ще не освячена. Вівтар – 1, престол пропорційний, на ньому обрусів – 3, під двома з них розміщений антимінс, належно розстелений. Хрест на середині престолу, дерев'яний. Образ намісний на дерев'яній дошці – 1, хрест процесійний, хоругви на полотні мальовані – 2, пушка для Святих Таїн – олов'яна. Один фелон і той, як і всі інші ризи, з простої матерії. Вікна оправлені в дерево. Двері до церкви із засувом. Один малий дзвін на стовпах. Цвинтар навколо огорожений» [157].

Як бачимо, серед перелічених церковних речей нічого немає зі старої церкви. Всього-на-всього в церкві один намісний образ, один фелон, який як і всі інші ризи, з простої матерії, а також один дзвін на стовпах свідчать, що все придбано вперше і до того ж за наявності дуже мізерних коштів. Однак є відомості про існування церкви в Смодній у 1718 році [158]. Можливо це була богослужбова каплиця, розташована десь на іншому місці в селі і в той час село мало священика.

У Шематизмах Станіславівської єпархії за 1890 рік подається, що в Смоднянській церкві на той час було Євангеліє, на першому листі якого записано: *«Матій, повернувши через град Старий Косів з неволі стамбульської, родом за Дніпра, жертвував сію книгу, глаголету св. Євангелія, на вічний час до новозсозданої церкви в Смодной за отпущение грехов, года 1740, міс. Декабря 25 за час превелебного о. Григорія Савлюня, пароха»* [159]. Окрім Євангелія в церкві були ще такі церковні книги: Служебник, Тестамент, Требник, Октоїх, Тріод квітна, Псалтир, Часословець. При церкві велися метричні книги.

З візитаційного звіту за 1741 рік довідуємося, що парох, велебний отець Григорій Золнірчук, висвячений митрополитом (Атанасієм Шептицьким – В. К.) 1735 року і призначений за презентою пані Маріанни Дідушицької.

Зі звіту дізнаємося також, що парох мав площу, яку виділив Олекса Мицкан на церкву і на цій площі стояла резиденція, друга частина площі *«від Теодора Гініча, жителя косівського, дарована»*. Сіножать на горі на 15 косарів. Парохіян – 70 [160]. Ці факти ще раз підтверджують припущення, що церква була першою в селі.

У 1820 році громаду прилучили до старокосівської парафії [161]. На жаль, у 1821 році церква згоріла разом з книгами, документами та іншими церковними речами. У 1841 році побудовано нову дерев'яну трибанну церкву [162]. Метричні книги та вся парохіяльна документація велися при матірній церкві в Старому Косові. Нова церква була добре обладнана. Вона мала аж шість бронзових висячих ліхтарів, сріб-

ну кадильницю, мідний келих, дві Євангелії, Псалтир та інші книги і речі. У 1876 році реставровано дім сотруди́ника.

Оплата священика з релігійного фонду становила 260 зр. 80 кр., дяк отримував 40 зр [163].

В селі була однокласна школа з українською мовою навчання, читальня «Просвіти», заснована в 1904 році. Одним з організаторів «Просвіти» був о. Андрій Стрільчик. Велику просвітницьку роботу в селі проводили о. Андрій Цибик, а також о. Омелян Гнатківський, його дружина Олександра – голова Союзу українок та їхня дочка Дарія (1912 – 1988), зго-

дом відома діячка ОУН. Сьогодні резиденція, яка була побудована для сотруди́ників і в якій проживала також сім'я о. Омеляна Гнатківського, є одним з корпусів дитячого садочка. На зовнішній стіні цього будинку висить меморіальна дошка з барельєфом Дарії Гнатківської та згадкою про її батьків.

У 1907 році при церкві засновано «Братство тверезості», у 1925 році – братство «Апостольство молитви». З 1925 року на парафії служив о. Микола Драгомирецький. Він проживав у Смодній, матеріально підтримував «Рідну школу». У січні 1928 року громада села одержала статус експозитури. Священик, який там служив вже називався експозитом, а не сотруди́ником. Він не залежав від матірньої церкви, але не мав тих прав, що парох.

У 1962 році радянська влада закрила церкву, а через 10 років рішенням райвиконкому № 297 від 29 вересня 1972 року церкву було знято з реєстрації і порушено клопотання перед облвиконкомом про затвердження цього рішення. Мотивацією зняття церкви з реєстрації було те, що село належало до Вербовецької сільської ради, де була церква, а смоднянську церкву перетворили в ритуальний будинок.

Релігійна громада неодноразово зверталася в райвиконком, щоб

Двіниця, побудована 1773 р.

отримати дозвіл на реєстрацію, та кожен раз їм відмовляли. Подаємо заяву, датовану 10-м травнем 1988 року, від релігійної громади села. Очевидно, що для більшого переконання керівництва і з надією, що заяву побачать у Москві, громада вирішила писати російською мовою:

*В Косовский райисполком
народных депутатов*

Заявление

Для совместного удовлетворения религиозных потребностей мы граждане в числе 20 человек, принадлежащие к православной вере, желаем образовать религиозное общество. Район деятельности религиозного общества будет распространяться на село Смодна Косовского района. Просим зарегистрировать наше общество в селе Смодна Косовского района Ивано-Франковской области.

*Бойчук Василий Васильевич – инвалид
Стефурак Василий Дмитриевич – межрайбаза
Ходан Дмитрий Онуфриевич – рынок, рабочий
Семеген Онуфрий Данилович – пенсионер
Ходан Василий Юрьевич – инвалид
Люльчук Василий Васильевич – пенсионер
Якимюк Николай Иванович – кочегар
Лукашка Петр Васильевич – сельхозхимия
Павлюк Василий Степанович – инвалид
Павлюк Василий Григорьевич – пенсинер
Павлюк Михаил Васильевич – ВХО «Гуцульщина»
Павлюк Василий Васильевич – ВХО «Гуцульщина»
Биченюк Алексей Васильевич – пенсионер
Федорак Петр Петрович – сельхозтехника
Атаманюк Николай Михайлович – пенсионер
Балан Андрей Дмитриевич – пенсионер
Павлюк Николай Николаевич – пенсионер
Данко Иван Николаевич – газконтора
Никифорул Николай Степанович – к-з Ленина
Крицкалюк Иван Семенович – инвалид [164].*

Це були ті сміливі люди, які не побоялися поставити свої підписи під заявою і взяти на себе відповідальність. Як бачимо, в цьому списку немає таких працівників, на які б можна було чинити якийсь адміністративний тиск. У списку є 4 інваліди, 7 пенсіонерів, 9 робітників. І жодного службовця, вчителя, лікаря. Однак ніщо не могло переконати місцеве керівництво і воно вперто відмовляло селянам. Тоді житель села Бойчук

Василь організував людей і гуртом поїхали до Москви. В Раді Міністрів СРСР пообіцяли задовольнити їхню просьбу і відправили селян додому ждати відповідних документів. В скорому часі рішення з Москви надійшло в область, а потім і в район. Рішення засідання ради в справах релігій при Раді Міністрів СРСР від 27.02.1989 р., було таким:

Слушали: Представление исполкома Ивано-Франковського областного совета народных депутатов от 01.07.1988 г. и предложение совета по делам религий при Совете Министров Украинской ССР от 27.07.88 г. об отказе в регистрации Русской православной церкви в с. Смодна Косовского района Ив-Франковской области Украинской ССР.

Постановили: 1. Считать необоснованным отказ в регистрации религиозного православного общества в с. Смодна.

2. Зарегистрировать религиозное общество Русской православной церкви в с. Смодна Косовского района Ив-Франковской области.

3. Исполкому Косовского районного совета народных депутатов решить вопрос о молитвенном помещении для зарегистрированного религиозного общества [165].

Цей документ цікавий тим, що в Москві винесено рішення відносно реєстрації громади всупереч поданням, які поступили від районних, обласних і республіканських органів влади.

Хоч дозвіл з Москви на відкриття церкви прийшов у район, але районні владоможці не спішили віддавати ключі. Прийшлося знову збирати людей, йти до районних і партійних органів з вимогою віддати громаді ключі. При цьому було заявлено, що в разі дальших зволікань з відкриттям церкви, село бойкотуватиме вибори до Верховної Ради, підготовка до яких якраз розгорталася. На другий день голова сільської ради приніс ключі. Церкву відчинили, однак без догляду церква зазнала руйнації. Прогнів дах і три кути під середньою банею.

Громада обрала Бойчука Василя головою парафіяльної ради, заступником – Атаманюка Миколу, скарбником – Павлюка Михайла, паламарем – Беченюка Олексія. За короткий час з спільними зусиллями дещо вдалося відремонтувати і на Квітну неділю 1989 року в церкві вже відправлялася Служба Божа. Освячення церкви відбулося через тиждень, у Великодній понеділок. З Божою допомогою і силами сільської громади до Дмитрія церква була перекрита і відремонтована. Першим священиком після перерви, яка тривала з 1962 до 1989 року був о. Дмитро Коцаба. За літо зроблено весь ремонт у церкві, а Бойчук Василь з допомогою Атаманюка Миколи добудували ганок. Ремонти та реставрація проводилася на пожертви громади. Великі офіри зробив Ковалюк Петро,

який придбав великий центральний ліхтар, а також за власні кошти покрит стару дзвіницю, побудував в центрі села каплицю. Бойчук Василь поофірував інкрустований хрест на престіл. Кошти на всі столярні роботи в церкві поофірували Павлюк Василь, Павлюк Михайло М., Павлюк Михайло В. У 1991 році повністю реставровано іконостас, який наполовину складався з ікон зі старої церкви, написаних кілька століть тому. Біля церкви з ініціативи Ковалюка Юрія побудовано дзвіницю на п'ять дзвонів (будівельники Олесів Василь, Петрів Василь). Залізну браму поофірував Павлюк Василь Г.

Отець Михайло Ганущак

церкви та готовність принести в офіру свою працю й кошти, про що отець розповів: *«Я закінчив духовну семінарію в 1993 році і відразу був направлений митрополитом Андрієм (Абрамчуком) на парафію в с. Бабин. У 1996 році отримав ще одну парафію в с. Сподній. Тут і сьогодні обіймаю посаду настоятеля храму УАПЦ свв. Якима й Анни.*

У 1962 році комуністична влада закрила смоднянську церкву. При цьому, як розповідали мені люди, було забрано з церкви деякі цінні речі. Правда, старший брат Павлюк Василь зумів винести чаші і церковні книги та зберегти їх. Зберігся також іконостас і кивот. Хочеться висловити вдячність тим смоднянцям, які доклали багато зусиль до відкриття храму в 1989 році. Заслужує найвищої похвали ставлення наших вірян до храму. Вони ініціативні, дбайливі, хочуть, щоб їхній храм був в прекрасному стані. Лише за часів моєї служби придбано Євангеліє (1999р., Павлюк В. М.); закуплено: Голгофу, запрестольний хрест, семи-свічник (2005р., Биченюк П.), великий дзвін (2015 р., Пітеляк В. Д., Пітеляк О. В.); встановлено Горнє місце та придбано чашу (2015-2016 рр.,

Дзвіниця зі східними воротами, церква і дитячий майданчик

Лівак М. М., Лівак М. П.); побудовано капличку з водосвятною чашею (2016 р., Мартищук В., Мартищук Г.). Багато коштів зібрано громадою на виготовлення і встановлення престолу, тетраподу, аналоїв та паркету (2015 р.). Чимало праці вкладають жінки, щоб наш храм мав неповторний естетичний вигляд. В організації робіт багато допомагає старший брат Стефурак Василь.

Стараємося тісніше співпрацювати зі школою, прагнемо якомога більше дітей залучити до церкви. Директор Будинку культури Галина Крицкалюк пошила стихарі для хлопчиків-помічників, залучаємо їх до обслуговування богослужінь. Цього року школа організувала на Великдень гайки. Діти дуже гарно співали. Думаю, що це буде добрим початком і ми зможемо в майбутньому відродити давні звичаї і обряди.

9 листопада 2015 року ми зустрічали митрополита Галицького кир Андрія, який очолив Службу Божу, перед якою освятив новий престіл, Горнє місце, а після Служби Божої – новий дзвін. Дуже відрадно, що в архиєрейській Службі Божій взяли участь священики всіх трьох конфесій (УАПЦ, УПЦ КП, УГКЦ) із сусідніх церков».

Тепер церква добре відремонтована, побудовано з білої цегли надбрамну триярусну дзвіницю у формі стіни з п'ятьма провітами для дзвонів, в яких є три дзвони. Церква милує око не тільки парафіянам, але й гостям, які приходять сюди помолитися.

На території церкви є стара дзвіниця, розташована збоку церкви і прилягає до цвинтаря. Вона побудована в 1773 році і зберігається як

пам'ятка архітектури. На дзвіниці є один великий дзвін, який, на жаль, має тріщину. У церкві збереглися старі церковні речі: сповідальниця, кивот, церковні книги тощо. Цвинтар розташований біля церкви. На ньому є могила пароха о. Омеляна Гнатківського (1885 – 1943).

Церква належить до УАПЦ. Настоятель храму – митрофорний протоієрей о. Михайло Ганущак. Дяк – Віталій Кабин.

Храмові свята: Святих Якима і Анни (22 вересня) та Святого Дмитрія (8 листопада).

Священники:

- 1819 р. – сотр. о. Терлецький;
- 1838 р. – сотр. о. Дмитро Валавський, 1777 р. н., висв. 1800 р.;
- 1842 р. – сотр. о. Лев Лукашевич, 1816 р. н., висв. 1814 р.;
- 1843 р. – сотр. о. Микола Косів, 1814 р. н., висв. 1836 р.;
- 1846 р. – сотр. о. Микола Терлецький, 1820 р. н., висв. 1844 р.;
- 1850 р. – сотр. о. Лев Рудницький, 1827 р. н., висв. 1850 р.;
- 1854 р. – сотр. о. Микола Сошенко, 1826 р. н., висв. 1852 р.;
- 1855 р. – сотр. о. Петро Монастирський, 1821 р., рук. 1853 р.;
- 1864 р. – сотр. о. Бенантік Дзюбановський, 1833 р. н., висв. 1858 р.;
- 1865 р. – сотр. о. Айталь Кобринський, 1833 р. н., висв. 1801 р.;
- 1872 р. – сотр. о. Іларіон Валавський, 1838 р. н., висв. 1868 р.;
- 1874 р. – сотр. о. Григорій Кунинський, 1841 р. н., рук. 1872 р.;
- 1892 р. – сотр. о. Николай Стемпурський, 1863 р. н., висв. 1888 р.;
- 1898 р. – сотр. о. Василій Новицький, 1863 р. н., висв. 1892 р., мешкав у Сподній;
- 1900 р. – сотр. о. Микола Яросевич, 1873 р. н., висв. 1897 р.;
- 1904 р. – сотр. о. Андрій Стрільчик;
- 1906 р. – сотр. о. Ілярій Цирик, 1879 р. н., висв. 1903 р.;
- 1913 р. – сотр. о. Костянтин Павлусевич, 1873 р. н., висв. 1907 р., мешкав у Сподній;
- 1925 р. – сотр. о. Микола Драгомирецький, 1889 р. н., висв. 1913 р., мешкав у Сподній;
- 1925 – 1943 рр. – сотр. о. Омелян Гнатківський, 1885 р. н., висв. 1911 р., мешкав у Сподній;
- 1945 р. – наст. о. Франц Крушельницький;
- 1946 – 1962 рр. – наст. о. Олександр Обушкевич, 1904 р. н., висв. 1930 р.;
- 1990 р. – наст. о. Михайло Гуменяк, 1960 р. н., висв. 1985 р.;
- 1991 р. – наст. о. Михайло Голомеджук, 1963 р. н., висв. 1986 р.;
- 1995 р. – наст. о. Михайло Сметанюк;
- 1996 р. – наст. о. Михайло Ганущак, 1960 р. н., висв. 1993 р.

Церква св. Первомученика Стефана в Городі

Празник св. Стефана Церква святкує у третій день Різдва. Св. Стефан своєю святістю, мужністю і ревністю у вірі за поширення Христової науки заслужив на звання апостола. Він належить до 70 апостолів, пам'ять яких Церква святкує 17 січня. Св. Стефан не тільки ревний апостол, але й був першим мучеником за віру Христову.

Оскаржений перед Синодіоном фальшивими свідками, він мужньо захищав свою віру. За те його виводять за місто і каменують. Він перший по Христовому Вознесінні пролив кров і віддав життя за свого Господа.

*** **

Перша писемна згадка про с. Город датується 1408 роком [166]. Ймовірно, що в селі могла бути богослужбова капличка ще від часу заснування поселення. А на богослужіння міг приходити ігумен з Косівського монастиря. Такі міркування виникають на підставі того, що в старій церкві, яка стояла тут до 1868 року, знайдено рукописні (**саме рукописні!**) богослужбові книги: Октоїх, придбаний для «дерев'яної церкви в Городі», а також Постний Тріод, датований 1604 роком. Ширша інформація відсутня.

Однак про будівництво теперішньої церкви подано достатньо повні відомості, які знаходимо на двох останніх сторінках старого церковного Євангелія. Автором цієї історичної довідки був о. Яків Сінгалевич, який служив у той час у с. Москалівці і Городі. Отець пише, що «гадка будувати нову церкву постала 1868 року за вч. о. Андрея Стотанчика, тогочасного священика у Москалівці і Городі, коли сприяло обстоятельство, що з лісу камерального при доброті злісного Обста за мірну ціну добрий будовляний матеріал получитьи можна було».

А до цього у селі була невеличка старенька церква. Як розповідали старожили, парафіяни з с. Річки, які будували для себе нову церкву, стару подарували громаді с. Города. Це могло статися в другій половині XVIII століття. Церква була хрещатою, але маленькою: 10 кроків в довжину і 6 кроків в перехрестю. Вона, зрозуміло, була достатньо старою, бо не відомо скільки постояла в Річці та ще понад 100 років – в Городі. Очевидно, що церква вже нікому ремонту не піддавалася, тому потрібно було будувати нову, але ресурсів не було. В Городі в той час проживало 64 сім'ї, і, як писав о. Яків, з кожних 9-ти сімей було 8 бідних.

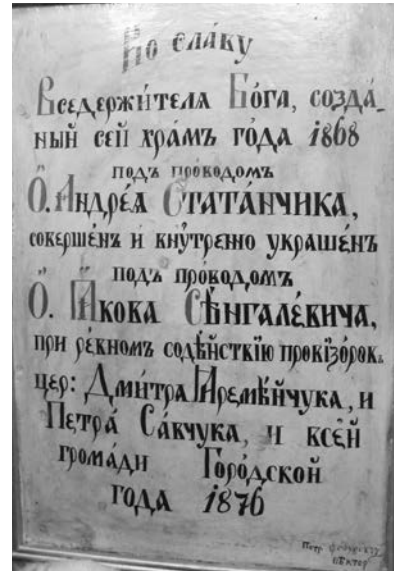
У цій історичній довідці говориться, що дякуючи Богові, о. Андрій назбирав 300 золотих ринських і 4 жовтня 1870 року склав контракт з майстром Герасимом Ковбчуком з Бабиного на будівництво, яке мало коштувати 400 зр. Зі сторони громади будівництвом займалися Петро Савчук і Дмитро Яремійчук. У 1871 році о. Андрій Стотанчик став переможцем конкурсу на заміщення посади капелана в с. Пацикові Станіславського деканату, куди й був переведений [167], а будівництвом короткочасно опікувався о. Йосиф Тихович, а потім о. Яків Сінгалевич. У березні 1872 року церкву вже накрили, а в квітні вона була освячена Косівським деканом о. Сильвестром Сіминовичем за участю пароха з Соколівки о. Дем'яна Зварича та отця-експозита Якова Сінгалевича.

Під час освячення було зібрано 26 зр. на дальше впорядкування церкви. Церковні браття з Монастирська подарували старий кивот, а потім образ процесійний. Внутрішня оздоба церкви була дуже бідною. Іконостас зі старої церкви був замалий, але стояв і ждав своєї заміни. Потрохи збирали гроші на придбання церковного начиння. А о. Яків, як деканальний місіонер з питань запровадження тверезості, виголошував місійні проповіді в селах Косівського деканату з умовою, що йому дозволялося збирати датки на прикрашання церкви в Городі. І так поволі церкву обладнували і прикрашали. До 1871 року Служби Божі відправлялися лише три рази в рік: на Великдень, св. Юрія, св. Стефана. У 1872 році введено відправу Літургії що третьої неділі.

Церква мала багато жертводавців, які придбали необхідні речі та прикрасили церкву. *«Щедрість людська не уставала»* – висловився о. Яків про добродійців і подав кілька прізвищ з конкретними відомостями про їхні офіри: Дмитро Яремійчук, Василина Яремійчук, Параска Савчук, Петро Савчук, Федір Сав'юк. До цих добродійних справ долучилися дружина священника Валерія та його сини: Ярослав, Володимир, Олександр. До речі, син Володимир був священником, арештований австрійською владою і помер в Талергофі 31 березня 1915 року [168].

У 1876 році вперше в Городі створено Товариство сестриць. У 1878 році побудовано придорожню капличку біля помешкання лісного і того ж року заведено відправу сорокоустів. У 1880 році о. Сінгалеви́ча перевели на іншу парафію. Він не мав статусу пароха і тому його могли перекидати з одного місця на інше.

Зі старих видань у церкві є згадане вище Євангеліє, видане в 1875 році в Києво-Печерській лаврі, Служебник, виданий у Львові в 1866 році, Ірмологій. У святині на запрестольній стіні вмонтовано таблицю, на якій є такий запис: *«Во славу Вседержителя Бога созданий сей храм года 1868 под проводом о. Андрея*

Стотанчика, совершен і внутренно украшен под проводом о. Якова Сингалеви́ча при ревном содействію провизоров церковних: Дмитра Яремійчука і Петра Савчука, і всей громади Городской года 1776». Виготовив цю таблицю піктор (графік) Петро Федусевич.

Великою подією в селі став приїзд на парафію владики Андрея Шептицького 9 жовтня 1900 року. Якраз в тому часі архиерей об'їжджав всі парафії Косівського деканату, здійснюючи «осмотр канонічний». Як і в кожному селі, куди Андрей Шептицький прибував на візитацію, у Городі він теж перебував цілий день. Це був вівторок, звичайний будній день, а люди сходилися до церкви як на велике урочисте свято. Спочатку влади́ка сповідав усіх бажаючих, відправляв богослужіння, проповідував. Після обіду проводив зустріч зі священниками, робив огляд церкви, вирішував якісь складні питання церкви і парафії, а ввечері знову звертався до парафіян.

Як подають шематизми за 1913 рік, число душ греко-католиків у Городі – 342. В селі була тоді однокласна українська школа та позичкова каса «Власна поміч», голова якої священник-експозит. При церкві створено Братство тверезості, яке налічувало 130 членів [169].

Під час Другої світової війни церква була дуже знищена. Розповідають, що стіни мали 219 пробоїн від осколків і куль. Церкву потрібно було ремонтувати, а влада не дозволяла. Потім церкву закрили. В листі виконкому Косівської районної ради до виконкому обласної ради зазначалося, що *«религиозное общество РПЦ, действовавшее до 1960*

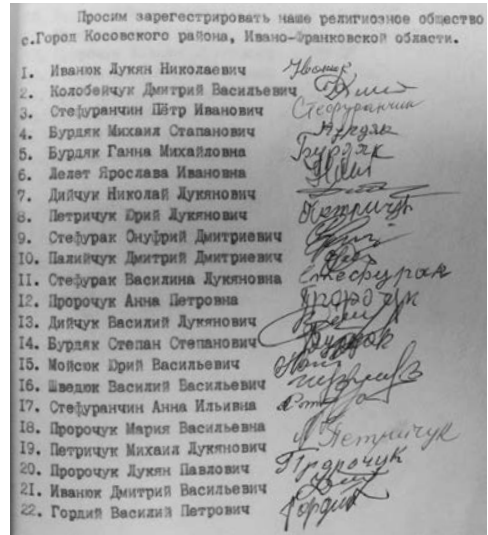
года распалось, поэтому было снято с регистрации (решение № 617 от 09.03.61 г.). Бывшее культовое здание не освоено» [170]. Та згодом рішенням виконкому районної ради від 1973 року церкву було передано Городянській ВШ під спортзал. Однак ніхто не наважувався освоювати будівлю. Церква стояла пустою і занепадала. З ініціативи о. Дмитра Близнака у 1988 році розпочато ремонт. Отець Дмитро якось зустрів місцевого бляхаря Лук'яна Іванюка і умовив його взятися за перекриття церкви. Іванюк дав свою бляху і перекрив дах. Райвиконком його лякав, штрафував, вживав інших заходів, але Іванюк не здався і справу свою довів до кінця. Завдячуючи йому храм вдалося зберегти від повної руйнації [171].

У другій половині 80-х років активізувалась релігійна громада і згодом почала домагатися реєстрації і відкриття церкви. Останню свою просьбу громада подала в перших числах червня 1989 року. У цей час реєстрація церковної громади відбувалась простіше, ніж навіть на початку 1989 року. Це пояснювалося новою радянською політикою в ставленні до релігії. А з другого боку, виконком районної ради вже мав досвід Черганівки і Сморної, громади яких домоглися реєстрації через Київ і Москву, тому погодився на реєстрацію і 23 червня 1989 року вирішив:

«Учитывая неоднократные ходатайства верующих с. Город, исполком районного Совета народных депутатов считает необходимым возобновить деятельность религиозного общества РПЦ в с. Городе и просит исполком Ивано-Франковского областного Совета по делам религии при Совете Министров СССР, Советом по делам религии при Совете Министров УССР о регистрации религиозного общества РПЦ в селе Город и предоставлении культового здания, которое находится в данном селе» [172].

30 вересня 1989 року в Москві на засіданні Ради в справах релігій при Раді Міністрів СРСР винесено рішення такого змісту: *«Зарегистрировать религиозное общество Русской православной церкви и открыть молитовное здание в селе Город» [173].*

8 жовтня 1989 року відбулися загальні збори церковної двадцят-

Перша церковна двадцятка

ки, на яких обрано виконавчий орган релігійної громади і його голову Іванюка Лук'яна Миколайовича та заступника Колобейчука Дмитра Васильовича. Головою ревізійної комісії – Стефуранчина Петра Івановича, а його заступником – Петричука Михайла Лук'яновича. Касиром обрано Палійчука Дмитра Дмитровича. Після цього церковна громада була зареєстрована [174].

У 1990 році на парафію направлено о. Дмитра Близнюка, який одночасно був настоятелем церкви Різдва Івана Хрестителя в м. Косові. Він доклав багато організаційних зусиль до ремонту церкви. У 1993 році церкву капітально відремонтували, а в 1994 році освятили.

У даний час у храмі служить протоієрей о. Ростислав Близнюк. Дяк – Дмитро Федорчук.

Храмові свята: Святого Первомученика Стефана (9 січня) та Святого Великомученика Дмитрія (8 листопада).

Священники:

1832 р. – сотр. о. Василь Лукашевич, 1775 р. н., висв. 1801 р.;
1845 р. – сотр. о. Йосафат Кобринський, 1818 р. н., висв. 1843 р.;
1847 р. – сотр. о. Йосафат Робчинський, 1818 р. н., висв. 1843 р.;
1849 р. – сотр. о. Карл Федоровський, 1821 р. н., висв. 1845 р.;
1850 р. – сотр. о. Лев Рудницький, 1827 р. н., висв. 1850 р.;
1853 р. – сотр. о. Роман Петровський, 1820 р. н., висв. 1849 р.;
1855 р. – сотр. о. А. Ступницький, 1826 р. н., висв. 1851р.;
1861 р. – сотр. о. Ігнатій Яросевич, 1834 р. н., висв. 1860 р.;
1866 р. – сотр. о. Андрій Стотаньчик, 1840 р. н., висв. 1865 р.;
1871 р. – сотр. о. Йосиф Тихович, 1839 р. н., висв. 1866 р.;
1872 р. – сотр. о. Яків Сінгалевич, 1846 р. н., висв. 1871 р.;
1882 р. – сотр. о. Теофіл Петровський, 1853 р. н., висв. 1879р.;
1885 р. – сотр. о. Амброзій Січинський, 1852 р. н., висв. 1877 р.;
1886 р. – сотр. о. Ян Воеводка, 1849 р. н., висв. 1879 р.;
1887 р. – сотр. о. Олексій Заклинський (1834 – 1889), висв. 1849 р.;
1889 р. – сотр. о. Михайло Єднакий, 1861 р. н., висв. 1885 р.;
1891 р. – експозит о. Маркіян Шанковський, 1862 р. н., висв. 1888 р.;
до 1910 р. – експ. о. Володимир Скоробагатий, 1867 р. н., висв. 1891 р.;
з 01.03.1910 р. – експозит о. Стефан Кунанець, 1880 р. н., висв. 1904 р.;
1915 р. – експозит о. Генрік Рачковський (1885 – 1920);
1922 р. – експозит Ємілян Абрисовський, (1864 – 1928), висв. 1888 р.;
1929 р. – експозит о. Михаїл Могильняк (1896 – 1944);
1990 р. – наст. о. Дмитро Близнюк (1944 – 2004), висв. 1971 р.;
2004 р. – наст. о. Ростислав Близнюк, 1979 р. н., висв. 2002 р.

Церква Зачаття св. Івана Хрестителя в Черганівці

Священик Захарія і його дружина Єлизавета жили за заповідями Господніми, проте були нещасливі, бо не мали дітей. Одного дня Захарія, увійшовши у вівтар, побачив Архангела Гавриїла, який йому сказав: «Твоя молитва почута і твоя дружина Єлизавета народить сина, а назвеш його Іваном. Він

буде великий перед Господом». Однак праведний Захарія не повірив, оскільки вони з дружиною були вже похилого віку. Проте пророкування Архангела здійснилося, і праведна Єлизавета народила світу Предтечу і Хрестителя Господнього Івана.

Багато матерів зачинають дітей, однак світ здивували зачаття лише трьох матерів: святої праведної Анни, святої Єлизавети і Пресвятої Діви Марії. Праведна Анна зачала Богородицю, Єлизавета – Івана Предтечу, а Діва Марія – Христа – Спаса нашого.

* * * * *

Перша писемна згадка про село датується 1644 роком [175]. Впродовж багатьох років церкви в селі не було і селяни відвідували церкву в с. Смодній. Громади обох сіл належали до старокосівської парафії. Згодом віряни напители в с. Красноїля стару церкву, побудовану ще у 1757 році [176], яка розбиралася в зв'язку з будівництвом нової, і домовилися про передачу святині черганівській громаді. Церква була перевезена і складена на новому місці.

Існує легенда, що перенесення церкви відбулося в 1821 році. Цю легенду оповів Станіслав Вінценз у своїй книжці «На високій полонині» (оповідання «Голови, гніздо легінське»). Однак в основі легенди беззаперечним є факт перенесення церкви, а щодо часу, то виникають сумніви. В шематизмах Львівської єпархії Черганівська церква вперше згадується

ся лише в 1844 році як філія Старокосівської церкви [177], а в наступних роках подаються більш конкретніші відомості і зазначається, що церкву побудовано в 1842 році [178]. Ця дата найбільш прийнятна, оскільки нова церква в Красноїлі, за даними шематизмів, побудована в 1843 році. Зрозуміло, що селяни Красноїлі не могли віддати свою церкву в 1821 році і понад 20 років залишатися без церкви. Проте, як пише Станіслав Вінценз, *«над критим танком видніється напис – частково латиною, частково староцерковною мовою, – що мовляв, для потреб громади перенесено цю церкву 1821 року з Красноїлі»*. Володимир Стеф'юк, який бачив цей напис у 1981 році, ще перед ремонтом церкви, на вицвілій тьмяній дошці зміг прочитати лише окремі фрагменти (дату: «1821» і фразу: «общества парафіанъ красноільскихъ») [179]. Однак напис могли зробити красноїльці тоді, коли згідно з цією ж легендою церкву перенесли на нове місце в Красноїлі, *«зване Дубове, розташоване вгорі Дідушкової Річки, ближче до Голов»*. А коли громада почала там будувати нову церкву, тоді стару передали в Черганівку з вирізаним написом на дошці чи на якомусь іншому елементі дерев'яної конструкції церковної будівлі. Так що цей напис міг мати красноїльське походження, а не черганівське.

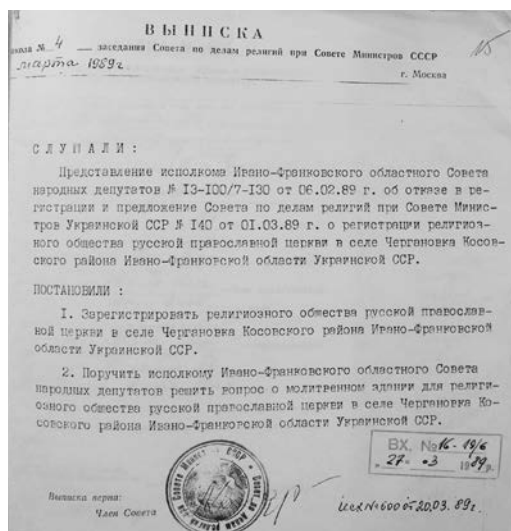
У шематизмах Станіславської єпархії за 1889 рік зазначено, що в Черганівці стояла каплиця Зачатія св. Івана Хрестителя. А це означало, що церква була маленькою і в ній відправи відбувалися не більше 3-х разів на рік. На богослужіння приїжджав священник з матірної церкви зі Старого Косова чи експозит зі Смодної.

Під кінець XIX ст. в селі помітно зросла кількість жителів, австрійською владою засновано однокласну державну школу з українською мовою навчання. Сільська церква виявилася затісною і селяни добудували бабинець, видовживши його вдвоє. Згодом побудували дзвіницю у вигляді двоярусної брами. Внизу – ворота з хвірткою, а над ними – вежа з просвітами для дзвонів.

У Смодній в цей час громада одержала статус експозитури, побудували резиденцію для сотрудника і там поселився священник, який почергово служив у Смодній і Черганівці що другої неділі. Після цього богослужіння стали більш регулярними.

У 1936 році житель села Василь Яремин продав трохи своєї землі і купив великий дзвін, який виконував своє призначення разом із давнім малим дзвоном навіть і в час Другої світової війни. Але в мирний час, у 1964 році, парафіянам прийшлося ховати дзвони від радянських воєнничих атеїстів, щоб не забрали на металобрухт, бо церква в 1961 році

була закрита, хоч і громада не була знята з реєстрації. Так дуже часто поступали районні владоможці, щоб заявити, що релігійна громада розпалась і її потрібно зняти з реєстрації.

Витяг з постанови про реєстрацію релігійної громади

ної громади, але влада згоди не давала. Та наступив 1989 рік, до розпаду Радянського Союзу залишалось ще не так багато, верхи вже йшли на певні поступки у ставленні до релігії, але цього ще не зрозуміли місцеві чиновники, і коли релігійна громада черговий раз звернулася до райвиконкому про реєстрацію громади, їй відмовили та ще й звернулися до виконкому обласної ради з проською *«ходатайствовать перед советом по делам религий при Совете Министров СССР и совете по делам религий при Совете Министров УССР об отказе регистрации религиозного общества РПЦ в указанном селе»* [181].

Представники громади їхали в Київ, Москву і домоглися реєстрації. 27 березня 1989 року на засіданні ради в справах релігій при Раді Міністрів СРСР була прийнята така постанова:

Слушали:

Представление исполкома Ивано-Франковского областного совета народных депутатов №13-100/7-130 от 06.02.89 г. об отказе в регистрации и предложении Совета по делам религий при Совете Министров Украинской ССР №140 от 01.03.89 г. о регистрации религиозного общества русской православной церкви в селе Чергановка Косовского Ивано-Франковской области Украинской ССР.

Постановили:

В середині 60-х років Кутський лісокомбінат відкрив тут музей тваринного світу Карпат, який офіційно був названий Музеєм природи Карпат. Через 10 років після закриття церкви влада вирішила зняти громаду з реєстрації. Для цього кілька років райвиконком не давав згоди на реєстрацію, а потім зробив висновок, що громада розпалась, і в 1971 році її знято з реєстрації [180].

Після цього селяни багаторазово зверталися до владних структур про реєстрацію релігій-

1. «Зарегіструвати релігійне об'єднання РПЦ в с. Чергановка Косовського району Ів-Франківської області. Поручити виконанню Ів-Франківського ради народних депутатів вирішити питання про молитвенний будинок для релігійного об'єднання РПЦ в селі Чергановка Косовського району Ів-Франківської області».

2. Поручити виконанню Івано-Франківського обласного Ради народних депутатів вирішити питання про молитвенний будинок для релігійного об'єднання російської православної церкви в селі Чергановка Косовського району Івано-Франківської області Української ССР [182].

Однак ще до винесення цієї постанови в Москві, люди взялися за ремонт своєї церкви. А на честь 1000-ліття хрещення Руси-України в 1988 році парафіяни за свої кошти виготовили кам'яний хрест і встановили його на церковному подвір'ї (Мицкан Д. І., Гаврилюк Ф. В., Бойчук В. М., Мицкан М. Г.). З участю багатьох вірян хрест було освячено. Згодом, після багаторічної перерви, в церкві відновилися богослужіння.

Подаємо склад церковної двадцятки – активістів відродження церкви, які не побоялися поставити підписи під заявою про одержання дозволу на реєстрацію громади і відкриття церкви. Тут, правда, ми бачимо людей, яким не загрожували заходи адміністративного впливу:

*Палійчук Михайло Васильович – пенсіонер,
Яремін Петро Семенович – колгоспник,
Мицкан Дмитро Григорович – колгоспник,
Яремін Василь Дмитрович – пенсіонер,
Артимчук Федір Іванович – пенсіонер,
Бойчук Михайло Прокопович – колгоспник,
Кабін Микола Михайлович – пенсіонер,
Яремін Михайло Миколайович – робітник,
Палійчук Іван Юрійович – пенсіонер,
Риптик Петро Іванович – пенсіонер,
Яремін Петро Юрійович – колгоспник,
Боєчко Микола Іванович – колгоспник,
Яремін Юрій Юрійович – колгоспник,
Яремін Ганна Петрівна – пенсіонер,
Дуцук Михайло Іванович – робітник,
Рабинюк Володимир Миколайович – робітник,
Кабін Михайло Юрійович – робітник,
Риптик Марія Михайлівна – пенсіонер,
Павлюк Дмитро Михайлович – пенсіонер,
Крутофіст Юрій Михайлович – робітник [183].*

Впродовж багатьох років на парафії служить о. Михайло Будзан. Отець Михайло згадує: «Навчався я в Санкт-Петербурзькій духовній се-

*Отець Михайло Будзан зі своїм помічником
о. Миколою Будзаном*

мінарії, рукопокладений в сан священика єпископом Галицьким кир Андрієм в 1992 році і направлений на парафію в село Черганівку. В селі довгий час не проводилось богослужіння, бо церква була закрита і в ній був влаштований музей. У 1989 році громада домоглася відкриття церкви. З того часу змінилося 4 священики, я був п'ятим і по сьогодні обіймаю посаду настоятеля. Моїм помічником є мій син о. Микола.

Багато зусиль доклали мої попередники, щоби довести храм до належного виду, але основні роботи припали на час мого служіння. За цей час були проведені ремонтні роботи, розпис храму, вигото-

вили новий іконостас, а також престіл і тетрапод.

В мене склалися добрі враження про громаду. Парафіяни достатньо організовані, готові один одному прийти на допомогу, добре відгукуються на потреби церкви. Коли робили розпис церкви, потрібно було довгий час годувати майстрів. З цим дуже добре впорались церковне братство і парафіяни.

У 2012 році на парафію в Черганівку приїжджав митрополит Галицький кир Андрій, щоби освятити храм після оновлення, оскільки він був заново розписаний. Освячувався також іконостас і престіл.

Я щасливий, що у сані священика не застав тих важких для віруючих часів радянської влади, коли були уповноважені у справах релігії, коли закривали церкви. У моєму рідному селі церква також була закрита. Громада багаторазово зверталась до влади, відправляли делегації до Москви, але все було даремно. На звернення до єпископа Івано-Франківського кир Йосипа надати парафіяльного священика отримали від-

повідь, що він не може цього зробити без дозволу уповноваженого, а той категорично проти. І тоді єпископ негласно дозволив громаді самим проводити молитовні зібрання, вказавши, що і як вони можуть чинити. Ці відправи очолював мій батько Олексій. За це він був переслідуваний радянською владою, багато разів був оштрафований, так, що отримував частину зарплати і квитанції про стягнення штрафу. Про ті складні для священиків і віруючих часи розповідав мій старший брат о. Ігор, який в священничому сані уже понад тридцять років. Священиком також є мій молодший брат Микола».

11 листопада 2012 року парафію відвідав Галицький митрополит Андрій (Абрамчук). Відбулося освячення нового іконостасу та престолу, а також висвячення на диякона випускника Київської православної богословської академії Миколи Будзана.

Іконостас створив відомий митець Василь Василюк. У композицію з рослинних орнаментів, виконану в техніці пластичної різьби по дереві, органічно вплетено горельєфні скульптури голів ангелів, скульптурку голуба та барельєфні постаті євангелістів на царських воротах.

Столярні роботи для іконостасу виконав житель Черганівки Роман Кабин. Микола Яремін виготовив престіл, художнє різьблення до якого зробили Іван Рабинюк з сином Сергієм.

Зараз церква добре відремонтована і доглянута парафіянами, відремонтовано і надбрамну двоярусну дзвіницю з п'ятьма просвітами для дзвонів і трьома дзвонами. Дерев'яна церква є пам'яткою гуцульської архітектури XIX ст.

Церква належить до УАПЦ. Настоятель храму – митрофорний протоієрей о. Михайло Будзан, помічник – о. Микола Будзан.

*Хрест на честь 1000-ліття хрещення
Руси-України*

Храмові свята: Зачаття св. Івана Хрестителя (6 жовтня) та Святого Великомученика Юрія (6 травня).

Священники:

- 1838 р. – сотр. о. Дмитро Валавський, 1777 р. н., висв. 1800 р.;
- 1842 р. – сотр. о. Лев Лукашевич, 1816 р. н., висв. 1814 р.;
- 1843 р. – сотр. о. Микола Косів, 1814 р. н., висв. 1836 р.;
- 1846 р. – сотр. о. Микола Терлецький, 1820 р. н., висв. 1844 р.;
- 1850 р. – сотр. о. Лев Рудницький, 1827 р. н., висв. 1850 р.;
- 1854 р. – сотр. о. Микола Сошенко, 1826 р. н., висв. 1852 р.;
- 1855 р. – сотр. о. Петро Монастирський, 1821 р., рук. 1853 р.;
- 1864 р. – сотр. о. Бенантік Дзюбановський, 1833 р. н., висв. 1858 р.;
- 1865 р. – сотр. о. Айталь Кобринський, 1833 р. н., висв. 1801 р.;
- 1872 р. – сотр. о. Іларіон Валавський, 1838 р. н., висв. 1868 р.;
- 1874 р. – сотр. о. Григорій Кунинський, 1841 р. н., рук. 1872 р.;
- 1890 р. – сотр. о. Григорій Кунинський, 1841 р. н., висв. 1872 р.;
- 1892 р. – сотр. о. Николай Стемпурський, 1863 р. н., висв. 1888 р.;
- 1898 р. – сотр. о. Василій Новицький, 1863 р. н., висв. 1892 р., мешкав у Смодній;
- 1900 р. – сотр. о. Микола Яросевич, 1873 р. н., висв. 1897 р.;
- 1906 р. – сотр. о. Ілярій Цирик, 1879 р. н., висв. 1903 р.;
- 1913 р. – сотр. о. Костянтин Павлусевич, 1873 р. н., висв. 1907 р., мешкав у Смодній;
- 1925 р. – сотр. о. Микола Драгомирецький, 1889 р. н., висв. 1913 р., мешкав у Смодній;
- 1927 р. – сотр. о. Омелян Гнатківський, 1885 р. н., висв. 1911 р., мешкав у Смодній;
- 1945 р. – наст. Франц Крушельницький;
- 1946 – 1961 рр. – наст. о. Олександр Обушкевич, 1904 р. н., висв. 1930 р.;
- 1989 р. – наст. о. Дмитро Коцаба;
- 1990 р. – наст. о. Михайло Гуменяк, 1960 р. н., висв. 1985 р.;
- 1991 р. – наст. о. Михайло Голомеджук, 1963 р. н., висв. 1986 р.;
- 1992 р. – наст. о. Михайло Матіішин, 1960 р. н., висв. 1985 р.;
- 1995 р. – наст. о. Михайло Будзан, 1965 р. н., висв. 1992 р.;
- 2012 р. – помічник о. Микола Будзан, 1989 р. н., висв. 2012 р.

Богослужбова каплиця Різдва Пресвятої Богородиці на Волійці

Різдво Пресвятої Богородиці і Непорочної Діви Марії святкується Церквою, як день всесвітньої радості. Пресвята Діва Марія народилася в невеликому галілейському місті Назареті. Батьками Її були праведні Яким і Анна. Чоловік і жінка були бездітні. Досягши похилого віку, вони не втрачали надії на милість Божу. Святі Яким і Анна дали обітницю присвятити Богові для служіння в храмі дитя, що їм пошле Господь.

Господь виконав їхнє прохання, коли святий чоловік і жінка приготували себе добродієм життям до високого звання – бути батьками Пресвятої Діви Марії, майбутньої Матері Господа Ісуса Христа. Архангел Гавриїл приніс Яким і Анні радісну звістку: молитви їхні почуті Богом, і в них народиться Преблагословенна Дочка Марія, через Котру буде дароване спасіння усьому світу.

* * * * *

У далекому присілку Черганівки Волійці побудовано богослужбову каплицю Різдва Пресвятої Богородиці. Ми маємо на сьогоднішній день достатньо повну історію цієї каплички. Її написав уродженець Волійки, художник за фахом Волошук Михайло Петрович. Всі подробиці цієї історії оповів йому в 1990 році 96-літній волійський старожил Душук Михайло Онуфрович.

За цією історією, присілок Волійця названий так тому, що тут ще до приходу Австро-Угорщини випасали волів. Першими поселенцями були багаті газди зі Старого Косова Лепкалюки, які мали багато худоби і тут на гірських схилах випасали її. Потім цей присілок належав до Старого Косова.

Через Волійку пролягав контрабандний шлях на Румунію, звідки гуцули приносили тютюн. Австрійський уряд переслідував контрабандистів. На цьому місці гуцули вбили австрійського жовніра, який вів їх

до управи. Спочатку місцеві жителі поставили на цьому місці хрест, а згодом вирішили побудувати тут капличку з каменю. Возили возами каміння з волійського потоку. А коли закінчили будівництво, то запросили соколівських майстрів, щоб накрили гонтами. Церковний дзвін, який служить і по сьогодні, привезли возом з Калуша. У 1911 році будівництво каплички було завершено. На Богородицю вона була освячена і відбулася перша Служба Божа.

Під час Другої світової війни капличка опинилася на лінії фронту, але великі бої тут не проходили і Господь оберіг її. Найбільшого сплюндрування церковця зазнала у радянські часи. Комуністична влада масово закривала церкви, але волійські віряни поховали по хатах церковні речі та образи. Войовничі атеїсти побили вікна, пописали побілені стіни.

І. А. Пелипейко згадував, що Зоя Сагайдачна, дружина викладача Косівського технікуму Євгена Сагайдачного ще в далекі 60-ті роки *"взялася рятувати від руйнування церковку в романтичній Волійці. І, що дивно, домоглася, що і перший секретар райкому, і голова райвиконкому дали вказівку відремонтувати покрівлю церкви, завдяки чому вона дочекалася кращих часів"* [184].

У кінці 80-х років минулого століття селяни вирішили відновити святиню. Вони зібрали гроші і на ці кошти зробили капітальний ремонт. Дах і куполи покрили алюмінієвою бляхою, зробили нові ворота, новий засклений ганок. Побудували підсобне приміщення, підвели електрику, вимостили доріжку плиткою. Велику ініціативу на відновленні святині проявив нащадок Лепкалюків – Лепкалюк Дмитро, а також уродженець села Яворова, а тепер житель Волійці, побожний і совісний чоловік Рипчук Дмитро. Коштами допомагали і жителі навколишніх сіл, а також поважний єврей з Америки, якого під час Другої світової війни ще маленьким хлопчиком на ім'я Шайк врятувала від німців родина Дрищуків і який перебув найважчі часи у Волійці.

Біля каплички є упорядкований і обгороджений цвинтар.

Богослужіння в капличці відбуваються чотири рази на рік в такі свята: Собор Богородиці (8 січня, другий день Різдва Христового), Світлий понеділок, Святого Духа (понеділок Зелених свят), Різдво Пресвятої Богородиці (21 вересня). Богослужіння звершують настоятель черганівської церкви о. Михайло Будзан та його помічник о. Микола Будзан.

Костьол Матері Божої Цариці св. Розарію в Косові

Турецький султан Селім II планував підкорити всю Європу і запровадити в ній іслам. Але християнські держави зуміли захистити Європу. Вони відсунули вбік власні інтереси, міжусобиці та небажання спільних справ, і створили об'єднаний флот, який завдав мусульманському

війську нищівної поразки. Це сталося 7 жовтня 1571 року в морській битві під Лепанто. Тодішній Папа Пій V молився про врятування Європи до Матері Божої Розарієвої. Усвідомлюючи кому християни завдячують порятунком цивілізації, Папа проголосив день 7 жовтня святом Матері Божої Розарію.

Папа Климент XI, дякуючи Матері Божій за перемогу над турками 1716 року під Белградом, поширив це свято на всю Церкву. Папа Лев XIII 1883 року додав до Лоретанської літанії заклик «Царице Святого Розарію – молися за нас». Через два роки він розпорядився, щоби Розарій молилися в усіх храмах упродовж цілого місяця жовтня.

* * * * *

Заселення Косова польськими родинами почалося, ймовірно, у XVI ст. Але поляків було порівняно небагато. Лише на початку XVIII ст. почали створюватися релігійні громади і будуватися костьоли чи богослужбові каплиці. З довідника "Kościoły i klasztory..." [185] дізнаємося, що найдавнішою згадкою про костьол у Косові є протокол візитації архієпископа Яна Скарбка від 1721 року. За цим протоколом, на той час в Косові був убогий дерев'яний костьол, носив титул св. Миколая. У ньому був головний вівтар з образом Пресвятої Богородиці грецького живопису та два бічні, які вимагали ремонту: св. Миколая і св. Анто-

нія. З начинь і літургійного обладнання візитатор відмітив тільки срібну позолочену чашу, олов'яний посуд на оливу, бляшану пушку, яка зберігалася в незамкнутому кивоті, а також три фелони (білий, червоний і фіолетовий). В костьолі не було хрестильниці, ані монстранції. Дзвони висіли просто на деревах на цвинтарі.

Костьол обслуговувався кс. Кросінським з чернечого ордена кармелітів взутих, капелана тодішнього власника маєтку, Георгія Дідушицького, конюшого коронного.

Інші дані дозволяють стверджувати, що парафія вже в той час існувала і можна гіпотетично визначити дату її заснування – це 1704 рік. Як стверджують архидієцезіальні шематизми, Георгій Дідушицький разом зі своєю дружиною Маріанною пожертвував землю над річкою Рибницею під будову костьолу [186], а в 1705 році звільнив чотирьох своїх підданих і їх землі від всяких податків та інших повинностей в замін за виконання послуг при косівським костьолі. За свої кошти він утримував ксьондзів. Так, наприклад, кс. Кросінський отримував 400 фл. річно.

У 1734 році після смерті чоловіка Маріанна Дідушицька спроварила до Косова францісканців, спочатку одного, а в 1740 році – двох отців і одного брата. Отці окрім своїх душпастирських обов'язків мали обов'язок чотири рази на тиждень відправляти Служби Божі за душі померлих фундаторів, а брат мав обов'язок співця і гри на органі.

На терені парафії були три богослужбові каплиці: дві муровані – одна на цвинтарі в Косові, а друга в Жаб'ю та дерев'яна у селі Смодній.

Після 1772 року громада зробила нове огороження цвинтаря з воротами, які увінчувала фігура св. Яна Непомуцена (з Непомук).

Незабаром старий костьол перестав відповідати потребам парафії і в 1777 році за кошти зі спадщини Георгія, Маріанни та Тадеуша Дідушицьких франціскани звели нову дерев'яну будівлю костьолу Успіння Найсвятішої Панни Марії. Освячення відбулося в 1781 році. Церковні документи велися з 1776 року. У згаданих вище шематизмах подається дата будівництва 1771 рік. Однак архівні документи за 1777 рік, що стосуються будівництва костелу, звітів про доходи і витрати за 1778 рік, акти візитації за 1820 і 1833 роки та інші документи подають час будівництва костьолу 1777 рік. Отже, можна зробити висновок, що дата в шематизмах вказана помилково.

Костьол був прикрашений мистецьки виконаними стінописними роботами Благовіщення на стелі вітваря і Вознесіння Діви Марії на стелі нави. Великий вітвар, кивот і амвон – різьблені, помальовані і позолочені. Старий орган на хорах замінено новим у 1831 році.

У 1788 році побудовано дерев'яну дзвіницю з трьома дзвонами, яка у 1820 році була замінена новою.

У 1821 – 1837 роках парафією володіли єзуїти, які після вигнання з Росії в 1820 році осіли в Галичині і уряд через недостачу ксьондзів заповнив ними багато вільних душпастирських посад. У 1833 році на плебанії була невелика бібліотека, складена з 48 книжок.

Костьол, побудований 1892 р. і зруйнований 1968 р.

У 1881 році костьол згорів з усім начинням. Богослужіння понад 10 років проводилися в каплиці на цвинтарі. Її скромне обладнання складалося з вітваря, старої фісгармонії, дерев'яної хрещільниці, образу Матері Божої Ченстоховської в позолоченій сукні і 18 образів, оправлених в позолочені рами.

2 липня 1890 року кс. Зигмунт Павловський, декан коломиїський посвятив наріжний камінь під будову нового мурованого парафіяльного костьолу, який був докінчений в 1892 році, а освячений 13.07.1897 року на честь Найсвятішої Панни Марії Ружанцової. Дзвіниця мурована, арочна з п'ятьма провітами для дзвонів, покрита гонтовим дахом. У ній було лише три дзвони. На території було 2 каплички зі скульптурними фігурами Матері Божої і св. Яна з Непомук. Після 1934 року плебанію розбудували.

У 1938 році парафія знову перейшла під адміністрацію францісканців. Вона спочатку належала до Устецько-Галицького деканату, а від 1765 року і до початку ХХ ст. – до Коломиїського. Під кінець ХІХ ст. до складу парафії входили: Бабин, Хімчин, Черганівка, Дземброня, Город, Ясенів Горішний, Яворів, Косів, Старий Косів, Криворівня, Москалівка, Монастирське, Новоселиця, Річка, Сморна, Соколівка, Вербовець і Жаб'є. У міжвоєнний час уже не фігурували Новоселиця, де виникла окрема парафія, а також Монастирське, Москалівка і Сморна, які втратили статус окремих поселень. При костьолі діяло Братство Ружанцове, яке утримувалося з датків. Братство зафіксоване в архівних документах

Ксьондз Антон Козак

за 1774, 1828, 1829 роки.

Неподалік костьолу стояла плебанія, яку реконструювали після 1934 року. Вона вийшла муровано-дерев'яною і складалася з 4-х мурованих кімнат і сіней, а також 2-х дерев'яних кімнат з сінями, в яких розміщалися кухня і комора. При вході був ганок на чотирьох дубових опорах.

Після Другої світової війни будинок ксьондза відразу було переобладнано на комунальні помешкання, а пізніше розміщено дитячий садок. У цьому ж часі закрили костьол і перетворили його на склад солі, яку тримали там насипом, від чого стіни змокрили і образи попсувалися, лише

трималася позолота на різьбі вітваря. Хрести на костьолі залишилися і це довго муляло очі комуністам. Про долю хрестів І. А. Пелипейко описує так: *«Однієї ночі КДБ найняло якихось людей, аби хрести спиляли. Робилось це таємно. Ті полізли на дах. А в будинку навпроти костьолу був тоді дитячий садок. Нічний сторож садка почув, що хтось ходить на костьолі, і зателефонував міліції. Ті швидко приїхали, бо ж хтось хоче склад обікрасти! Почали гукати на тих невідомих, аби злазили. А ті люди гадали, що то збіглися поляки хрести боронити! І ніяк не хочуть злізти. Міліція почала стріляти. Це почули катебісти і примчалися сюди також. Аж тепер вияснилося, в чому права. Стрілянина припинилася, найняті хрестоломи злізли з даху. Через деякий час хрести таки спиляли, а потому й костьол розвалили і на його місці збудували училище. Казав секретар райкому Петрик, що то він дав таку раду» [187].*

У 1968 році костьол розвалили і на його місці збудували училище народних художніх промислів (згодом – технікум, інститут прикладного та декоративного мистецтва).

У 1999 році громаді повернуто будинок, де колись мешкали ксьондзи.

«Новий костьол – розповідає ксьондз Антон Козак – почав будуватися в жовтні 2004 року, наріжний камінь для костьолу освятив

у Ватикані Папа Бенедикт XVI. А в жовтні 2008 року новозбудовану споруду освячено кардиналом Мар'яном Яворським. В храмових урочистостях взяли участь представники духовенства УГКЦ та УПЦ КП. До цього Служби Божі відправлялися в капличці, що на цвинтарі.

Ми доклали багато зусиль, щоб костьол гарно обладнати. Потрібно сказати, що в костьолі збережено старі скульптури: св. Августина, Найсвітліше Серце Ісуса, Матері Божої, св. Григорія Освітителя, св. Миколая. Скульптури поміщені в окремі гарно оздоблені ніші, а над статуєю Матері Божої вирізьблено на дереві напис «Цариця святого Розарія». В костьолі збережено також образ Матері Божої Ченстоховської. Кожній з цих реліквій понад 170 років.

Служби Божі в костьолі відправляються в неділю о 9-й годині польською мовою, об 11-й – українською. У будні – українською».

Біля костьолу побудовано капличку Матері Божої Фатімської.

При костьолі, в окремому будинку з 2009 року діє дошкільний заклад «Світлиця св. Франциска». Нею опікуються сестри Феліціанки. Тут виховується дві групи дітей-дошкільнят з Косова і навколишніх сіл. Діти мають усі умови для проживання, виховання і відпочинку.

У різні роки в костьолі служили:

кс. Н. Кросінський,

кс. Річард Гвядзовський, помер у 1866 р.,

кс. Кароль Бурковський,

кс. Едвард Максимільян Маєвський, служив у Косові 45 років, помер у 1940 р.,

кс. Ян Ізидор Круковський, 1896 р. н.,

кс. Леон Антоні Болеславський, 1900 р. н.,

кс. Стефан Гонсьорек, 1894 р. н.,

кс. Болеслав Віт Новаковський, 1912 р. н.,

кс. Ян Єугеніуш Венгжин, 1908 р. н.,

кс. Антоні Беньямін Кожушек,

кс. Юліан Фришкевич,

кс. Францішек Бенедикт Пожицький, 1910 р. н.,

кс. Броніслав Боровський, 1917 р. н.,

кс. Петро Бук,

кс. Збігнев Луц,

кс. Петро Белювка.

Із жовтня 2008 року кс. Антон Козак (1967 р. н., рук. 1994 р).

Римо-католицька капличка на цвинтарі в Косові

Богослужбова каплиця, яка стоїть і сьогодні на території цвинтаря, мурована з каменю і на кам'яному фундаменті, в плані прямокутна з напівкруглою апсидою. На фронтоні в напівкруглій ніші встановлено статую Матері Божої. На бічній внутрішній стіні вмонтовано епітафійну таблицю з написом: *"Д. О. М. Тут спочивають останки с. п. кс. Річарда Гвяздовського на 61 році життя дня 3. серпня 1866 на холеру померлого. Покійному –*

побожні католики. Помолімся за душу його – кс. Канти".

Капличка побудована орієнтовно в 1860 році. Після того, як у 1881 році костюл згорів, у капличці понад 10 років проводилися богослужіння.

Після Другої світової війни радянська влада закрила костюл і каплицю. І лише за незалежної України, у 1991 році, римо-католицькій громаді повернуто каплицю, а згодом влада надала грошову і матеріальну допомогу для його ремонту. Першого листопада 1991 року капличку освятив єпископ Маркіян Трофім'як.

В капличці звершувалися богослужіння аж до освячення новозбудованого костелу в 2008 році.

29 червня 2006 року в цій капличці кс. Антон Козак відправляв похоронну літургію за душу покійного Ігоря Аполлоновича Пелипейка, якого поховано тут на римо-католицькому цвинтарі.

Статуя Божої Матері на фронтоні капличці

Богослужбова каплиця в Смодній

Теперішня капличка, побудована на місці зруйнованої римо-католицької каплиці

Під кінець XIX ст. с. Смодна стало курортною місцевістю, особливо відомою з 1893 року відколи доктор Аполлінарій Тарнавський заложив там санаторно-оздоровчий заклад (сьогодні санаторій «Косів»), в якому лікував мінеральними водами, повітряними і сонячними ваннами, а також гімнастикою. Курортники прибували з Галичини, а також і з інших регіонів краю.

Для вигоди курортників на терені закладу була побудована каплиця, освячена в 1910 році. Її обслуговували ксьондзи з косівської парафії.

Каплиця була розміщена далеко від вілл і павільйонів, розміщених на території парку, на захід від забудувань при границі закладу, на закінченні алеї, що перетинала комплекс вздовж осі схід – захід. Опис каплиці подаємо за довідником "Kościoły i klasztory..." [188]. Отже, каплицю було зведено з дерева на кам'яному підмурівку. Пресбітерій скерований на захід, нава прямокутна. Всередині стіни були гладкими, але покриті мальованими орнаментами, виконаними малярами-курортниками. Всередині над входом розміщався образ. З фронтальної сторони прибудовано ганок, опертий на стовпах. В ганку по обидві сторони до входу розміщалися лавки. Балюстрада дощана, ажурна. Дахи покриті гонтами із широкими окапами. Архітектура збагачена мотивами гуцульського дерев'яного будівництва з неоготичними елементами.

За часів радянської влади каплицю ніхто не підтримував, вона руйнувалася і цьому процесові ще й сприяли, а потім розібрали. Лише після того, як Україна здобула незалежність, з ініціативи головного лікаря санаторію "Косів" Юрія Плав'юка, на тому місці вимуровано нову каплицю, освячену косівськими священиками о. Іваном Близнюком та о. Романом Іванюликом. Сюди приходять курортники на молитви, тут відправляються молебні до Матері Божої.

Біографічні відомості про окремих священників

Отець Микола Саврасевич народився 2 травня 1825 року, закінчив духовну семінарію, ієрейське свячення одержав 1853 року. З цього часу впродовж 14 років служив сотрудником на парафії у містечку Печеніжині Пістинського деканату [189] в дочірній церкві Воскресіння Христового. Відзначався працелюбністю, користувався повагою серед селян. Мав приятні стосунки з парохом і був йому добрим помічником. Правда, він у 1866 році подавав просьбу до Єпископської консисторії про призначення його завідателем в Уторопи [190]. Та все ж у 1867 році його призначено на посаду капелана в церкву приватного надання с. Ценяви Коломийського деканату. Невеличка ценявська церква Воздвиження Чесного Хреста, побудована ще в 1808 році, стараннями о. Миколи Саврасевича була добудована і добре доглянута.

Після того, як у березні 1887 року парох косівської міської церкви Пресвятої Трійці о. Іляріон Михалевич відповідно до рішенням конкурсної комісії одержав «канонічну інституцію» на таку ж посаду в Ланчин, Станіславівська єпархія оголосила конкурс на заміщення посади пароха в місті Косові з прилученими дочірніми церквами Монастирська, Москалівки і Города з терміном подачі документів до 31 травня 1887 року [191]. За результатами конкурсу на цю посаду в кінці березня 1888 року «інституйовано» о. Миколу Саврасевича.

З перших днів служби в Косові отця М. Саврасевича вражав жалюгідний стан міської церкви, яка простояла тут понад 150 років і вже спорохнявіла, просіла, мала прогнилий гонтовий дах і, зрозуміло, не підлягала ніякому ремонту. Зваживши усі можливості, отець вирішив будувати нову церкву. В його уяві вимальовувалась гарна мурована святиня, оздоблена і прикрашена руками талановитих майстрів-гуцулів. Це стало його мрією і він все робив для її здійснення. За короткий час виготовлено проект і складено кошторис будови.

Але поки йшло погодження і уточнення проекту о. Микола Саврасевич захворів, а 16 грудня 1891 року помер. Близької родини отець не мав, але вдячні парафіяни достойно його похоронили біля церкви св. Миколая (тепер Різдва Івана Хрестителя) в Косові, і побудували величний надмогильний пам'ятник з епітафією:

*«Сь Святими упокой Господи душу усопшого Священно-Єрея
Николая Саврасьевича упокойшиагося дня 16 Декабря 1891 на 66 –*

мь году своей многострадальной и трудолюбивой жизни. Мирь праху сему».

По смерті отця залишилася спадщина, третя частина якої, а це 2573 зол. ринських 83 крейцери (без нарахування процентів), була передана його наступникові о. Олександру Гелитовичу на будівництво нової церкви, про яку мріяв покійний. Але через неприпустиме зволікання діждалися війни, а потім польської окупації, і ці гроші, як і зібрані кошти з інших джерел були втрачені. Тільки тепер, у наш час, розпочалося будівництво церкви нащадками, але вже на інші кошти і в інших умовах.

Отець Теодор Лісевич (1829 – 1906) походив з сім'ї міщанина Отинії (тепер смт. Отинія Коломийського району). Навчався у Львівській та Віденській духовних семінаріях і висвячений у сан священника 1856 року. Свою священничу службу розпочав сотрудником в Березові Пістинського деканату, де служив з 1857 по 1860 рік. Отець був не тільки добрим душпастирем, але й активним в громадському житті. Про це свідчить отримана ним подяка від Печеніжинського повітового уряду *«за труди около побудування школи в Березові»*. Короткочасно, впродовж 1860 року, служив завідателем на парафії в Залуччю над Прутом Коломийського деканату, а потім два роки – капеланом в с. Лісках Жуківського деканату на Тернопільщині. У 1862 році призначений на посаду пароха в Заліщики на Тернопільщині, обраний деканом Заліщицького деканату, членом Окружної шкільної ради в Чорткові, послом до Крайового сейму (1870 – 1874) від Заліщицького повіту. Одержав подяку за будівництво мурованої церкви в Заліщиках [192].

За наслідками конкурсу на заміщення пароха, який проводила Станіславська єпархія о. Теодор Лісевич у 1873 році був призначений на посаду пароха в Старі Кути і цього ж року був призначений на посаду декана Косівського. Він дуже відповідально, зі знанням справи, керував деканатом, був одним з найбільш титулованих священників краю. Під його опікою і керівництвом у Старих Кутах побудовано муровану церкву (1882), за що теж одержав подяку [193]. Він обраний почесним крилошанином (каноніком) Львівської митрополичої капітули, дійсним радником Станіславської єпископської консисторії, членом Окружної шкільної ради в Коломії. Як ревний душпастир рішуче підтримував тверезий спосіб життя в громаді. Коли вінчав молодят, брав у них присягу, що вони відречуться від пиятики хоч би на один рік, бо вірив, що якщо людина утримається від алкоголю хоч один рік, то покине цей дурман назавше. Він заохочував молодь до садіння плодовоовочевих дерев і до-

мігся того, що село потопало в садах, а люди одержували з них чималі доходи. Цікавився станом косівських церков, допомагав громадам не тільки добрим словом, але й опікою, використовуючи свій авторитет як у церковній, так і державній владах.

Отець Олександр Гелитович (1852 – 1941), висвячений в грудні 1876 року. До священничої служби в Косові перебував на посаді сотруди-ника в кількох парафіях Самбірської єпархії, капеланом в'язнів при окружному суді, катехитом в школі та гімназії, майже 10 років служив на посаді пароха в с. Коровниках тієї ж єпархії [194]. У 1894 році переміг у конкурсі на заміщення посади пароха, в якому взяло участь 11 кандидатів і став парохом міської церкви Пресвятої Трійці в Косові. Отець був діяльним членом москвофільського «Общества Качковского» та Ставропігійського інституту. Конфліктував з косівськими українськими радикалами та «Просвітою» [195].

На жаль невдалими були його спроби побудувати церкву на місці згорілої у 1896 році, парохом якої він вважався навіть тоді, коли відправляв богослужіння в Монастирській церкві. Вже й кошти були для початку будівництва, але чомусь справа зволікалася і так дотрималися до війни і гроші були втрачені. Однак його стараннями у 1912 році в Монастирському побудовано нову церкву на місці попередньої, що прийшла до непридатного стану.

З початком Першої світової війни австрійська влада в агонії мстилася над всіма, хто був їй неугодним. Особливо карали за москвофільство. В Уторопах, наприклад, арештували священника-москвофіла о. Івана Кобринського та повісили на вербах попри дорогу 12 селян, спалили багато селянських хат. В Косові теж були проведені арешти. А в серпні 1914 року за москвофільство арештували і о. Олександра Гелитовича, його двох синів, які навчалися у Львові та зятя. Всі вони були ув'язнені в австрійському концтаборі Талергоф. Після звільнення з в'язниці отцю не можна було повертатись додому і він деякий час проживав в Австрії. Під час російської окупації в 1916-17 роках в одному з документів косівської влади, в якому подавалися відомості про церкви і священників «уезда», в графі навпроти о. Гелитовича було записано: *«Выслан из сел-мейством вглубь страны австрийскими властями»* [196]. Повернувся в Косів лише в 1918 році.

Отець Олександр Гелитович був радником Єпископської конси-сторії, мав відзначення крилошанина.

Отець Йосафат Кобринський народився в Коломиї 28 вересня 1818 року в учительській родині. Навчався в Коломийській народній школі, а потім у Станіславській та Чернівецькій гімназіях. Вищу освіту здобував у Віденському університеті та Львівській духовній семінарії. Душпастирську діяльність розпочав співробітником у Москалівці в церкві св. Василя Великого, служив там з 1845 по 1853 рік, і одночасно вчителював. Згодом був призначений парохом у Мишинську церкву під Коломиєю, де служив до кінця своїх днів.

Автор «Букваря, новим способом зложеного для домашньої науки» (1842), посібника «Способ борзо виучити читати», в яких вперше в Галичині застосував «цивільний» шрифт. Він уклав перший в Галичині агрономічний посібник для селян українською мовою (1848). У 1848–1849 роках – активний член Коломийської руської Ради, один з організаторів аматорського театру та читальні в Коломиї, учасник Собору руських учених в 1848 році у Львові.

Отець Йосафат Кобринський знав сім мов, листувався з відомими людьми, і не тільки Галичини. Він був в окрузі єдиним священиком, який робив записи у церковних книгах лише українською мовою, хоча його за це постійно переслідували. Його парафіяни відреклися від алкоголю, почали застосовувати передові технології у рільництві, садівництві, бджільництві, розведенні кіз та овець.

Останні роки життя о. Кобринський цілковито віддав спорудженню в Коломиї Народного дому з театральною залою, бібліотекою, музеєм та промисловою школою для вбогих дітей. Ще в 1880 році на кошти, одержані від етнографічної виставки (650 золотих ринських), ініціатори небувалого почину викупили майданчик в найкращій частині міста під забудову і завзято взялися збирати кошти.

За його ініціативою ентузіасти зробили 400 металевих скриньок і ходили з ними від села до села, збираючи пожертви на будівництво. Сам о. Йосафат вів аскетичне життя, харчувався дуже скромно, казав, що їжа – не основне, а людина, яка поставила перед собою мету, повинна йти до її досягнення, долаючи всілякі труднощі. Українське селянство повірило в священикову мрію. 10 вересня 1892 року селяни власними фірами привезли до Коломиї першу партію каменю і лісу. Люди віддавали останні крейцери і самі тижнями працювали на будові. З 1898 року отець Йосафат щомісяця віддавав 400 корон зі своєї пенсії. Він подарував на будову 60 дубів, 50 тонн вапна та інші будівельні матеріали. В останні хвилини життя він передав 1247 корон та 57 сотих власної землі.

Але отець Кобринський не дочекався свята. Знесилений робота-

ми, він помер 27 березня 1901 року на 83 році життя. У похоронній процесії за його домовиною йшло понад чотири тисячі коломиян та гуцулів і 27 священників. А Народний дім відкрився наступного 1902 року [197].

У 1926 році силами української громади й сподвижників з родини отця Йосафата у цій величній будівлі відкрито Музей народного мистецтва Покуття та Гуцульщини імені Й. Кобринського (з 2009 – Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського).

Отець Йосип Абрисовський народився в 1835 році в с. Вербиця на Львівщині. У 1890 році разом із сім'єю переїхав у Старий Косів, куди він був направлений на посаду пароха. Отець Йосип та його дружина Юлія були відомі в Косівському повіті як освічені й ерудовані особи. Отець Йосип Абрисовський був одним із членів-засновників філії товариства «Просвіта» в Косові в 1908 році, а його дружина – членом товариства. Абрисовські офірували кошти на побудову в Косові читальні ім. Павлика, кургану в пам'ять Т. Шевченка. На ці роботи, крім коштів, отець давав потрібні матеріали, робітників і транспорт.

У старому Косові в Абрисовських часто перебували художник Іван Труш з дружиною, Леся Українка, Михайло Павлик, Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Ольга Кобилянська.

Помер отець у 1917 році. О. Йосип Абрисовський і його дружина Юлія поховані на цвинтарі в Старому Косові в родинному гробівці.

В сім'ї Абрисовських було десятеро дітей, шестеро померли в ранньому віці на scarlatину впродовж одного тижня.

Син Омелян (1864 – 1928) закінчив греко-католицьку духовну семінарію, в 1888 році працював вчителем, інспектором крайової шкільної ради в Надвірній, шкільним інспектором у Станіславові. Після виходу на пенсію був призначений експозитом у Москалівську церкву. Похований біля Москалівської церкви.

Син Савин (1874 – 1900) – український композитор-аматор, художник. Навчався у Краківській академії мистецтв. У 1898 році брав участь у художній виставці у Львові. Через хворобу перервав навчання в академії, повернувся до батьків у м. Косів, де і помер

Дочка Іванна працювала вчителькою у початковій школі в Старому Косові Друга дочка Олена вийшла заміж за Костянтина Гукевича, який помер у віці 39 років, але їхній син Костянтин гідно продовжив традиції роду Гукевичів і Абрисовських своєю освіченістю, інтелектом і працею в ім'я української ідеї [198].

Отець Михайло Могильняк народився 30 вересня 1996 в Жукотині на Тернопільщині. Здав матуру 23 вересня 1918 року в Коломийській гімназії. Брав участь у визвольних змаганнях 1918 – 1920 років у чині поручника УГА. Закінчив Станіславську духовну семінарію. Рукопокладений в сан священника в травні 1924 році кир Григорієм Хомишиним. Після закінчення семінарії служив на посаді сотрудника в катедральному соборі в Станіславі (1924 – 1926), сотрудником в Тисмениці (1926 – 1928) і одночасно знову сотрудником в катедральному соборі (1927 – 1928) [199].

З 1 січня 1929 року служив на посаді експозита в церкві Василя Великого в м. Косові, де своїм ревним служінням здобув високий авторитет у вірян. Приділяв велику увагу християнському вихованню молоді. Відомий як український патріот, член ОУН з 1937 року. Мав велику бібліотеку. Знайдено писаний ним у роки Другої світової щоденник, який свідчить про глибоке розуміння подій того часу [200].

Після проголошення акту Відновлення державності 30 червня 1941 року в Косові було створено повітову управу, головою якої обрано о. Михайла Могильняка. У нього збиралася інтелігенція м. Косова і радилися, як удержати спокій і порядок у місті, щоб запобігти грабункам. Отець Могильняк говорив: «Люди добрі, одні вороги пішли від нас – другі скоро прийдуть. Дивіться, щоби не страждав наш народ. Не нищмо одні одних, і так вороги нас нищать. Ви тут разом вирости, разом живете, робіть так, щоби не було ненависті між вами». Невдовзі мадяри, які воювали на стороні Німеччини, розпустили українську повітову управу і поставили своїх урядовців. Отець Михайло Могильняк став головою делегатури Українського комітету.

З приходом у квітні 1944 році радянської влади вже у травні о. Михайло Могильняк був заарештований, а через кілька місяців, у вересні 1944 року, розстріляний у станіславській тюрмі.

Отець Йосиф Ткачук народився 5 вересня 1903 року в Снятині. Гімназію закінчив у 1924 році. Іерейське свячення отримав від Преосвященного Кир Григорія Хомишина 15.06.1930 року. Після закінчення Станіславської духовної семінарії, з 11 липня 1930 року, служив завідателем у с. Хмелевій Заліщицького деканату, а з 17 жовтня 1932 року – на посаді завідателя в Бережанах цього ж деканату [201].

Оскільки парох Святомиколаївської церкви в Косові о. Олександр Гелитович захворів і не міг в повному обсязі виконувати свої душпастрські обов'язки, 7 червня 1938 року в Косів на посаду завідателя з правом

управи було направлено о. Йосифа Ткачука. У 1941 році о. Олександр Гелитович помер і о. Йосиф Ткачук став парохом.

Священикові прийшлося пережити складні часи Другої світової війни, мати стосунки з представниками польського, радянського, німецького режимів. Особливо дошкульними були дії радянської влади щодо української церкви після закінчення війни.

У 1946 році у Львові відбувся «об'єднавчий» собор при відсутності на ньому єпископів УГКЦ, оскільки вони були арештовані радянською владою. Рішенням собору було ліквідовано УГКЦ. Духовенству краю прийшлося вибирати між московським православ'ям і тюрмою. Отець Йосиф Ткачук порадившись з парафіянами, прийняв православ'я і парафія перейшла в лоно РПЦ Московського патріархату. Цей хід отця дав можливість відносно спокійно молитись парафіянам і оберекти церкву від закриття.

Потрібно зауважити, що отець як справжній християнин рятував життя євреїв під час німецької окупації. Так само врятував від німців декількох поранених ковпаківців, а косів'янку Ганну Тимків – від енкаведистів [202].

Помер о. Йосиф Ткачук 19 березня 1958 року, похований в Косові біля Монастирської церкви.

Отець Іван Бурдяк народився 9 липня 1954 року в с. Город на Косівщині. Закінчив восьмирічку в Городі, фармацевтичний технікум в Коломиї, навчався на історичному факультеті Івано-Франківського педінституту, закінчив духовну семінарію в м. Загорську [203]. На дякона висвячений у 1979 році, на священника – у 1981 році. Десять років служив далеко від рідних місць: в Архангельській області, Комі АРСР, Литві, Смоленську, у Підмосков'ї. У зв'язку з переслідуваннями комуністичної влади за цей час вимушений був змінити 9 парафій. Лише в 1989 році повернувся в рідний край, а 16 грудня того ж року отримав досвяту з рук владики Софрона Дмитерка і став греко-католицьким священником. 10 жовтня 1992 року після екзаменувань папський професор о. Єронім Тимчук власноручно підписує о. Івану диплом за повний курс Католицької семінарії, виставляючи з усіх предметів «дуже добре». Перші богослужіння проводив на ганку храму св. Василя Великого, бо храм ще був зайнятий під музей. 26 січня 1994 року вчена рада Івано-Франківського теологічно-катехітичного духовного інституту присвоює йому звання «релігієзнавець». У червні того ж року він обирається членом Пресвітерської ради при Коломийсько-Чернівецькому ординаріаті, а та-

кож стає членом Спілки католицьких журналістів. З 1999 року викладав історію релігії в училищі народних художніх промислів ім. Касіяна. Окрім косівської церкви Василя Великого він мав обов'язок служити на парафії у Великому Ріжні.

Отець здобув високий авторитет серед парафіян, надихнув їх на відродження храму. За короткий час проведено капітальний ремонт церкви та дзвіниці, побудовано каплицю на честь св. Тадея, встановлено пам'ятний хрест на честь 2000-ліття Різдва Христового. Біля церкви споруджено пам'ятник борцям за волю України, реконструйовано символічну могилу в пам'ять УСС та УГА. У 1999 році в церкві створено молодіжний хор «Прокімен» [204].

27 квітня 1995 року отця Івана Бурдяка назначено Косівським деканом. У 1996 році владика Павло Василик нагородив його Хрестом з прикрасами. 20 липня 1999 року Голова УГКЦ Мирослав Іван Любачівський підписав Грамоту Всесвітлішому о. Іванові Бурдяку такого змісту: *«Доцінюючи Вашу ревність для Божої слави і для добра Української Греко-Католицької церкви і народу, виказуємо Вам наше повне признання і похвалу та оцею грамотою іменуємо Вас Митрофорним протопросвітером, даючи Вам право носити Мітру, нагрудний хрест і набедреник»* [205].

Відійшов о. Іван Бурдяк у вічність 3 квітня 2001 року, похований на цвинтарі біля церкви св. Василя Великого в Косові.

Отець Дмитро Близнюк народився 29 вересня 1944 року в с. Раковець Богородчанського району. Закінчив Солотвинську середню школу в 1961 році, працював будівельником, служив в армії. У 1968 році вступив до Одеської духовної семінарії, яку закінчив у 1972 році. У 1971 році рукопокладений у сан священника. Служив на парафіях на Калушчині. Однак, зважаючи на велику активність священника, яка не вкладалася в рамки атеїстичного компартійного режиму, його перевели на Городенківщину. Опіраючись на підтримку активних парафіян, організовує капітальний ремонт занедбаного храму, завойовує авторитет у молоді, чого влада зовсім не бажала, і його в 1975 році знову переводять. Цього разу вже на Косівщину, де призначають настоятелем церкви Святого Духа в с. Соколівці з правом служіння в церкві Пресвятої Трійці в с. Яворові. У 1976 році стає настоятелем косівської церкви Різдва Івана Хрестителя і одночасно проводить богослужіння в церкві с. Соколівки. У 1977 році його призначають благочинним Косівським. У 1990 році був перепризначений настоятелем церкви Різдва Івана Хрестителя з правом

служити в церкві Святого Первомученика Стефана в с. Городі.

Завдячуючи ревному пастирському служінню та організаторським здібностям, користувався високим авторитетом серед парафіян та духовенства. У час розгулу войовничого атеїзму йому приходилось не раз проводити хрещення і вінчання під покровом ночі у своєму домі. Ще за радянських часів він звершував богослужіння українською мовою. Все це було небезпечно, але о. Дмитро це робив і в цьому допомагав йому Господь.

Він піклувався про виховання молоді в душі християнської моралі, неодноразово заходив до відділу освіти і радився з відповідальними працівниками щодо запровадження в навчальний процес вивчення Слова Божого та Християнської етики. Відвідував церкви Косівського деканату, цікавився станом храмів, стежив за служінням духовенства, реагував на конфліктні ситуації в окремих парафіях.

Нагороджений церковними відзнаками: скуфією (1972), камилавою (1973), нагрудним золотим хрестом (1978), протоієрейством (1980), «палицею» (1983), золотим наперсним хрестом з прикрасами (1984), митрою (1987), орденом Святого Володимира Великого III ступеня (1988), правом носіння другого хреста з оздобами [206].

20 жовтня 2004 року отець закінчив свій земний шлях, похований на цвинтарі біля церкви Різдва Івана Хрестителя в Косові.

Отець Володимир Балагурак (в чернецтві о. Григорій) народився 5 липня 1909 року в Косові. Навчався в духовних навчальних закладах Станіслава, Бучача, Рави Руської. Склав монашеські обіти в 1927 році в Крехові. Висвячений у сан священника в 1936 році. Першу Службу Божу відправив у Москалівській церкві. Далі о. Григорій служив у Станіславі в церкві «На Майзлях», був вікарієм монастиря в Кристонополі. З приходом більшовиків ченців виселили, а в будинку відкрили кінотеатр. З 1945 року – ігумен монастиря в Станіславі, тоді й заарештований за відмову відректися від Греко-католицької Церкви, засуджений на 10 років. У 1956 році був звільнений. Але знову відкинув вимогу КГБ перейти в московське православ'я, через що йому заборонено проживати не лише в Косові, а й в Україні взагалі. Був висланий на Урал, у Челябінск, де працював до смерті електрослюсарем у шахтах. Помер у жовтні 1965 року. Після смерті родина перевезла його тіло до Івано-Франківська, де його поховано при великому здвизі народу [207].

Додатки

Чи канонічно створювався Московський патріархат?

Духовенство Московського Патріархату в нашій державі – це п'ята колона, яка прикрито і підступно виконує волю Кремля, служить інтересам Росії. Доцільно тут навести слова вчительки з Донеччини Світлани Тертичної: *«Сьогодні батюшка на проповіді повідомили, що хто читатиме Тараса Шевченка, не допускати до причастя. А на тих матерів, чії діти декламуватимуть в школі Шевченка, накладатимуть епітимію. Заборонятимуть причащати до того часу, поки дитина не забуде віри» [208]*. Це сказано священником у Михайлівському храмі в Авдіївці на Донеччині ще до російсько-української війни.

Беручи участь в богослужіннях, православні українці МП, за свідчують підтримку Путіна і патріарха Кирила, урочисто молячись за них, звичайно, російською мовою. А нам ієрархи МП докоряють, що українська мова, як і Православна Церква (Автокефальна і Київського Патріархату) – не канонічні, бо не узаконені Вселенським патріархом, а тому і молитва українською мовою до Бога не дійде.

У цьому зв'язку виникає просте запитання : «А як же московити одержали канонічність?» Пригадаймо дещо з історії. Відомо, що Київ був охрещений 988 року, коли Москви ще взагалі не існувало на світі, навіть у вигляді простого поселення. У 1037 році Ярослав Мудрий установив у Києві митрополію, залежну від Константинополя. Московське князівство виникло аж 1276 року, через три століття після хрещення Русі-України. Перша кам'яна церква була закладена в Москві 1326 року, через три з половиною століття після величних київських соборів. У 1302-1303 роках створено Галицьку митрополію. До неї входили Галицька, Володимирська, Перемишльська, Луцька, Турівська та Холмська єпархії. В 1390 році Галицьку митрополію об'єднано в одну Київську. Церкви Московського князівства теж належали до Київської митрополії.

У 1448 році Константинопольський патріарх прислав на Київський митрополичий престол свого кандидата, який поїхав не в Київ, а відразу в Москву. А тут місцевий князь вирішив не виконувати вимогу візантійського первосвященника. Він скликав собор своїх єпископів, які незважаючи на волю патріарха, митрополитом на всю Русь вибрали рязанського єпископа Іону, а константинопольського кандидата прогнали.

Після смерті єпископа Іони з ініціативи московського князя, не питаючи благословення в Царгородського патріарха, собор єпископів окремо від Києва самочинно створив Московську митрополію і обрав митрополитом свого кандидата. Однак Московську митрополію не визнавав Константинопольський патріарх, і митрополія впродовж 141 року залишалася не канонічною. Та Москва на це не звертала уваги. Більше того вона зажадала мати патріархат. І така нагода трапилась.

У XV – XVI ст. збіднілі під владою ісламу східні патріархи приїжджали в підлеглі митрополії просити милостиню. У 1587 році Константинопольський первосвященик Єремія прибув до Москви. Цар Федір і Борис Годунов його урочисто зустріли, щедро обдарували і попросили оформити їхню державу патріархатом. Єремія довго відмовлявся. Борис Годунов зі свитою два роки не випускали його з Москви і таки схилили до згоди. У 1589 році первосвященик Єремія під великим тиском висвятив Іова патріархом Московської держави. Відтоді Іову почали поминати після єрусалимського патріарха, тобто на п'ятому місці. Але Москві цього було замало, вона наполягала скликати новий Патріарший собор, на якому розглянути її претензію на третю сходинку. У 1593 році в Константинополі відбувся церковний з'їзд, який порядок патріарших кафедр залишив без змін. Але цар Борис Годунов та вищі ієрархи самі виконували свою забаганку і ставили свого патріарха на третє місце [209].

Через понад 400 років повторюється таке ж возвеличення РПЦ: на зустрічі Папи Римського з главою РПЦ Кирилом Гундяєвим на Кубі (2016 рік) путінські пропагандисти назвали Московського патріарха вже першим православним патріархом світу, хоч цього ніхто не визнає.

Як теперішня путінсько-гундяєвська Москва може видавати бажане за дійсне засвідчує і такий факт. Ще в 1948 році за існування Радянського Союзу Російська церква святкувала своє 500-річчя (згадаймо 1448 рік), а вже коли в 2009 році патріарх Кирило приїхав в Україну, то заявив, що російській церкві тисяча літ. Всього за якихось 60 років російська церква «постаріла» на півтисячоліття! [210]. Ось як «канонічно» поступала Москва і створювала Московський патріархат.

Посягання Москви на незалежність Української Церкви

Ще з часів Ярослава Мудрого Українська Церква була незалежною, хоч і перебувала під омофором Константинопольського патріарха. Залишалася вона такою за гетьманства Петра Сагайдачного і Богдана

Хмельницького. А після прийняття Україною протекторату Москви 1654 року, цар Олексій і патріарх Никон вимагали від Богдана Хмельницького покірності і в церковній сфері. Москва не могла погодитися на незалежне становище Української Церкви і до того ще й домінуюче на Сході. Але гетьман і Київський митрополит Сильвестр Косів вперто відстоювали незалежність своєї церкви. 31 рік не здавалися київські митрополити і церковні ієрархи. Проте після смерті Київського митрополита Йосифа Тукальського, ревного захисника незалежності Церкви, цар і його уряд інтригами та привабливими обіцянками переконали гетьмана Самойловича. Гетьман знайшов претендента, який погодився прийняти посвячення Московського патріарха в особі свого родича єпископа Луцького Гедеона, князя Святополка Четвертинського.

1684 року до Константинопольського патріарха прибуло посольство з проханням, щоб Константинополь зрікся опіки над Київською митрополією. Царгород рішуче відмовився визнати незаконне приєднання Української Церкви до Москви. Тоді московська царівна Софія звернулася до турецького великого візира (в той час Візантія була завойована турками), який наказав найвищому православному ієрарху поступитися на користь Москви. На рішення патріарха вплинули й щедрі подарунки.

8 листопада 1685 року в Успенському соборі патріарх Йоаким урочисто висвятив Гедеона Четвертинського на митрополита Київського і прийняв від нього присягу. З порушенням священних канонів Православної Церкви у 1686 році ухвалено акт, за яким Москва вивела Київську митрополію з-під юрисдикції Константинополя і приєднала до свого патріархату. З цього розпочалося нищення Української Церкви. В Україні запанувала Російська православна церква [211].

І сьогодні в духовних семінаріях МП на українській землі вчать молодих українців, тримати Україну в пазурах кремлівського двоголового орла. Як справедливо відмітив Левко Лук'яненко, що «православ'я московське переполовинило нас і покалічило наші душі» [212].

16 червня 2016 року, в день початку роботи Всеправославного Собору, Верховна Рада України прийняла Звернення до Вселенського Патріарха Варфоломія, в якому є чітко виражені такі три просьби:

- визнати нечинним акт 1686 р. як такий, що був прийнятий з порушенням священних канонів Православної церкви
- взяти активну участь у подоланні наслідків церковного розділення шляхом скликання під егідою Вселенського Патріархату Всеукраїнського об'єднавчого Собору, який би вирішив усі суперечливі питання та об'єднав Українське православ'я;

- заради блага Православної церкви в Україні та цілісності українського народу видати Томос про автокефалію Православної церкви в Україні, на основі якого вона могла посісти належне місце в родині Помісних Православних церков.

Безперечно, цей процес буде тривалим, але зроблено перший правильний і дуже сильний крок. В усіх православних країнах є своя помісна церква, богослужіння – мовою нації, на чолі церкви – патріарх, син свого народу. Українці теж достойні такої святині. І, зрозуміло, що шлях до цього єдиний – створення Помісної Української Церкви.

Українське духовенство в Галицькому крайовому сеймі

Якось коломийський краєзнавець Іван Урдейчук показав мені фотографію послів Галицького крайового сейму першого скликання (1861 – 1866), яка мене дуже зацікавила. Зацікавила не тільки тим, що на ній можна було побачити посланця від Косівщини, заможного селянина Костина Лепкалюка, але й тим, що серед послів було багато представників духовенства. Тож розширимо рамки фотографії і дізнаємося більше про Галицький парламент та його окремих депутатів.

Статутом від 26 лютого 1861 року цісар узаконив крайовий сейм «Королівства Галичини і Володимирії з великим князівством Краківським». Галицький крайовий сейм розміщався у Львові і був парламентом провінції, яка входила до Австро-Угорської імперії. До крайового сейму входив 151 посол (депутат) на чолі з крайовим маршалком, якого призначав монарх із депутатів. Сеймова каденція тривала 6 років, і виборці не могли відкликати своїх депутатів. До сейму входили владики – три львівські архієпископи (греко-католицький, латинський та вірменський), два перемиські, один тарнівський, один краківський, а потім і станіславівський єпископи та ще два ректори університетів – Львівського і Краківського. Цих десятих послів не обирали – вони входили до сейму за посадою. Згідно з виборчим законом українці в Галицькому сеймі могли мати лише 33% послів, хоча греко-католицьке населення становило 45% людності краю. Насправді ж кількість українських послів була значно меншою. Лише у першій каденції «Руський клуб» (фракція) налічував 50 послів, а потім з кожною каденцією зменшувався і вже в 1901 році було обрано лише 13 українців. Підкупом та фальсифікаціями перемагали поляки. Серед тих перших 50 послів-українців був митрополит і 21 священник.

Участь у виборах мали право брати австрійські піддані у віці від двадцяти чотирьох років, які сплачували з власного майна податок певної величини. Послами могли бути австрійські піддані, мешканці Галичини, які досягли тридцяти років і не були обмежені у політичних правах. До участі у виборах не допускалися банкрути, особи, що на день виборів перебували під слідством, а також особи, в минулому засуджені за кримінальні злочини. Жінки могли брати участь у голосуванні тільки через довірених осіб чоловічої статі – батька, чоловіка або брата.

Голосування в день виборів було усним та відкритим: прийшовши на виборчу дільницю, виборець мав уголос, не користуючись жодними записами, назвати виборчій комісії ім'я та прізвище обраного ним кандидата. Перемагав кандидат, який отримав більшість голосів.

В різні роки послами обиралися і священники Гуцульщини. Серед них о. Софрон Витвицький – парох Жаб'я, о. Теодор Лісевич – парох Старих Кутів та о. Микола Січинський – парох Стопчатова.

Відомості про о. Софрона Витвицького подаються нижче, про о. Теодора Лісевича – на стор. 127 цього видання. А тут подаємо відомості про о. Миколу Січинського – пароха с. Стопчатова (1891 – 1894), громадського діяча, публіциста.

Отець Микола Січинський (1849 – 1894). У 1883 – 1894 роках був послом до Галицького сейму, фундатором стипендії при товаристві «Просвіта». Член Народної ради, підтримував дружні стосунки з Іваном Франком, один з діячів «Нової ери». «Нова ера» – організація, яка робила спробу налагодити українсько-польські стосунки в Галичині в 1890-х роках у зв'язку з політичним напруженням між Австро-Угощиною і Росією. Його син Мирослав, який на той час був студентом 3-го курсу філософського факультету, у квітні 1908 р. на знак протесту проти виборчих зловживань убив намісника Королівства Галичини і Володимирії (Лодомерії) Анджея Потоцького, який тривалий час виступав проти задоволення національних прав українського населення в Галичині, підтримував москвофільську течію в громадсько-політичному житті краю. А під час виборів до Галицького сейму в 1908 р. намагався шляхом виборчих порушень та політичного терору не допустити обрання до крайового парламенту представників українських партій національно-демократичного спрямування [213].

Помер о. Микола Січинський у Стопчатові. Похований на стопчатівському цвинтарі. З причини його смерті Крайова управа ухвалила вивісити прапор жалоби на сеймовому палаці – єдиний відомий такий випадок за всю історію Сейму [214].

Короткі відомості про священників-послів до Галицького сейму (1861 – 1866)

1. Петрушевич Антоній Степанович (1821 – 1913) – священник, церковний і політичний діяч. Посол Галицького сейму (861 – 1876) та до Райхсрату (1873 – 1879). Історик, археолог, етнограф; член «Галицько-руської матиці», «Руської ради», « Народного дому», Общества ім. Качковського та ін.

2. Куземський Михайло (1809 – 1879) – священник, посол Галицького сейму (1861 – 1867). Галицький церковний і громадський діяч. Очолював «Головну Руську Раду» (1848 – 1851); перший голова «Народного дому» (1848 – 1868).

3. Литвинович Спиридон (1810 – 1869) – єпископ з 1857, митрополит з 1864 року; член Галицького сейму (1861 – 1869); посол і віце-президент Райхсрату (1861 – 1864). З 1851 року – почесний крилошанин Львівської єпархії.

4. Малиновський Михайло (1812 – 1894) – священник і церковний діяч, автор праць з історії церкви. Посол Галицького сейму 1861 – 1866, 1869 рр. Крилошанин-прелат митрополичої капітули з 1857 року, член-засновник і довголітній голова «Галицько-руської матиці» і «Народного дому», член Ставропігійського інституту.

5. Фортуна Василь (1817 – 1893) – священник, посол до Галицького сейму (1861 – 1866, 1870 – 1876), служив у Тернополі, почесний крилошанин Львівської капітули.

6. Могильницький Антін (1811 – 1873) – священник, поет-романтик, громадський діяч, посол Галицького сейму і Райхсрату (1861 – 1866).

7. Трещаківський Лев (1810 – 1874) – священник, громадський діяч, публіцист. Посол Галицького сейму 1889 – 1895 рр. (у 1863 і 1865 рр. його мандат не був підтверджений). Член «Головної Руської ради», член-засновник «Галицько-руської матиці».

8. Гушалевич Іван Миколайович (1823 – 1903) – священник, посол до сейму і Райхсрату у 1861 – 1869 рр.; письменник і громадський діяч московфільського напрямку.

9. Лозинський Йосип Іванович (1807 – 1889) – священник, посол Галицького сейму (1861 – 1889); етнограф і філолог, один із перших в Галичині обстоював вживання народної української мови в літературі; автор проекту латинської абетки української мови (1834) та граматики руської мови.

10. Добрянський Антін (1810 – 1877) – священик, посол Райхсрату (1848 – 1849) і посол Галицького сейму у 1861 – 1866 рр., історик церкви і публіцист, автор «Граматики старослов'янського язика».

11. Павликів Теофіл (1821 – 1905) – священик Успенської (Волоської) церкви у Львові, з 1869 року крилошанин митрополичої капітули. Посол Галицького сейму (1861 – 1869, 1873 – 1876) та Райхсрату (1861 – 1869). Перший голова «Руської ради» 1880 – 1884 рр. Очолював Общество ім. Качковського, москвофіл.

12. Качала Стефан (1815 – 1888) – священик; історик і публіцист, один з провідних діячів народовського руху. Засідав у Сеймі (1861 – 1866, 1870 – 1888), Райхсраті (1861 – 1866, 1873 – 1879).

13. Наумович Іван (1826 – 1891) – священик, згодом православний. Громадський діяч і письменник. Посол Галицького сейму (1861 – 1866, 1869), Рейхсрату (1873 – 1879). Організатор Общества ім. Качковського, видавець «Науки» (1871 – 1876), «Руської Ради» (1870 – 1880), москвофіл.

14. Устиянович Микола Леонтійович (1811 – 1885) – священик, посол Галицького сейму (1861 – 1866), літератор, редактор урядового «Галицько-руського вісника» (Відень 1849 – 1850).

15. Юзичинський Антін (1815 – 1886) – церковний і політичний діяч, священик. Професор Львівського університету (1846 – 1854), за дорученням митрополита М. Левицького викладав українською мовою, не зважаючи на опір керівників університету, з 1857 року ректор Духовної семінарії в Перемишлі, посол Галицького сейму (1861 – 1866) і сейму Віденського парламенту (1873).

16. Гинилевич Григорій (1809 – 1871) – галицький церковний і громадський діяч, священик, член Слов'янського конгресу в Празі 1848 році. Посол Галицького сейму (1861 – 1866).

17. Витвицький Софрон (1819 – 1879) – священик, галицький письменник на Гуцульщині, посол до сейму (1861 – 1866), етнограф, написав книжку «Про гуцулів (1863). Похований в Жаб'ю.

18. Курилович Михайло (1821 – 1884) – священик, парох Бучача, громадський діяч, москвофіл, меценат. Посол Галицького сейму (1861 – 1866). Викупив будинок колишнього православного монастиря, в якому потім було влаштовано навчальний заклад (бурсу) для дівчат, а згодом для хлопців.

19. Негребецький Юліян (1819 – 1878) – священик, громадський діяч, посол Галицького сейму (1861 – 1866). Депутат Рудківської повітової ради (Львівщина), член рудківської повітової управи.

У 1848 – 1878 роках – парох с. Купновичі, декан Комаринський (УГКЦ).

20. Полевий Лев (1823 –1883) – священник, громадський діяч. Член-засновник Галицько-руської матиці, діяч «Народного Дому», «Руської Ради», москвофільського Общества ім. М. Качковського, «Провіситу», Господарсько-промислового товариства та інших. Посол до Райхсрату Австро-Угорщини у 1861–1866 роках. Посол Галицького сейму в 1861–1866 роках.

21. Шведицький Яків (1816 –1886) – священник, релігійний, громадсько-політичний діяч. Діяч Головної Руської ради, учасник Собору Руських вчених 1848 року. Член Народного Дому, Общества ім. Качковського, член-засновник Галицько-руської матиці, очільник Руської ради. Кавалер ордену Золотого Хреста Заслуги з Коронаю. Посол Галицького сейму (1861 – 1866), Райхсрату Австро-Угорщини у 1873–1879 роках.

22. Дзерович Іполит – священник, громадсько-політичний діяч. Парох містечка Бібрка (Львівщина). Посол Галицького сейму в 1861–1869 роках. Посол двох каденцій (1861—1866, 1867—1869) Райхсрату Австро-Угорщини. Депутат Бібрської повітової ради (з 1867). Згодом був парохом Рогатина.

Посли Галицького сейму 1861 року:

Сидять зліва направо: о. Антін Петрушевич, Я. Кульчицький, Амросій Яновський, о. Михайло Куземський, митр. Спірідон Литвинович, Юліан Лаврівський, Михайло Качковський, о. Михайло Малиновський, о. Антін Юзичинський.

За ними стоять у першому ряді, зліва направо: о. Яків Шведицький, о. Юліан Негребецький, М.Демків, о. Григорій Гинилевич, Олекса Корольок, Ілько Загоройко, о. Василь Фортуна, Степан Долинський, о. Антін Могильницький, о. Лев Полевий, І.Борискевич, Адам Стоцький, о. Лев Трещаківський, о. Іван Гушалевиц, М.Грицак, С.Трохановський, о. Йосиф Лозинський, Антін Павенцький, о. Антін Добрянський, о. Теофіл Павликів, Т.Білоус.

Над ними в 3-му ряді: о. Степан Качала, о. Іван Наумович, о. Михайло Курилович, Йосип.Кравців, о. Іполит Дзерович, Микола Ковбасюк, о. Микола Устиянович.

4-й ряд: Гриць.Процак, Іван Латичак, Костин Лепкалюк, Михайло Старух, Микола Лавринович, І. Карпинець.

Не фотографувалися: Федір Андрейчук, о. Софрон Витвицький, Антін Рогальський, Іван Рутецький, Василь Сеньків, Йоаким Хоминський.

фото на стор. 143

Посли Галицького сейму 1861 р. (див. на стор. 142)

Типи календарів

Труднощі, які виникали під час розробки календарів, зумовлені тим, що астрономічні прообрази календарних одиниць лічби часу (зміна фаз Місяця, прихід весняного та осіннього рівнодення тощо) містять дробову кількість діб, тоді як календарні одиниці (місяць і рік) – цілу. Найбільш відомі календарі: місячний, місячно-сонячний та сонячний.

1. Місячний календар

За цим календарем рік триває 12 місяців. Тривалість кожного місяця зіставляється зі зміною фаз Місяця. Тому такий рік триває 354,367 доби. А це на 10,875 доби (майже на 11 діб) менше від тривалості тропічного (астрономічного) року. Непарні місяці мають по 30 діб, парні – 29 діб, а рік при цьому має 354 доби. Залишок 0,367 доби спричинює набігання за кожні три роки в середньому одну добу. У зв'язку з цим кожного третього року вводиться одна доба до його тривалості і рік тоді має 355 діб. Місячний календар використовують у країнах, де сповідується іслам. Як бачимо, за цим календарем початок місячного року – 1-ше Мухарама – зміщується на 11 діб назад щодо нашого календаря. У місячному календарі не беруться до уваги зміни пір року. Через кожних три роки день Нового року наступає все в новому місяці.

2. Місячно-сонячний календар

У цьому календарі, як і в попередньому, тривалість календарного місяця узгоджують зі зміною фаз Місяця. А щоб узгодити середню тривалість календарного року з тривалістю тропічного року, кількість місяців у календарному році беруть 12 або 13. 13-й місяць вставляють 7 разів за кожних 19 років. Короткий рік, в якому є 12 місяців, має 353 чи 354 дні. Продовжений рік (13 місяців) має 383 або 384 дні. Середня тривалість року за 19 років дещо більша від тропічного (астрономічного). Тому за кожні 231,5 року початок року зміщується вперед на одну добу щодо дат григоріанського календаря.

Такий календар офіційно використовують лише в Ізраїлі. У наш час день Нового року єврейського календаря випадає між 5 вересня і 4 жовтня, а Пасха – між 26 березня і 25 квітня за новим стилем.

3. Сонячний календар

Майже всі народи світу користуються сонячним календарем, успадкованим від давніх римлян. Цей календар ввів у 45-му році до н. е. Юлій Цезар, тому згодом календар назвали юліанським. В календарі вдало підібрано середню тривалість року. Це дозволило у трьох з кожних чотирьох років лічити по 365 діб, у четвертому ж – 366. Цей 366-й

день вставляють в лютому, а рік прийнято називати високосним. Проте тривалість року дещо більша від тропічного року, і за кожні 128 років весняне рівнодення та інші явища тропічного року зміщуються на більш ранні календарні дати на одну добу. Якщо, скажемо, весняне рівнодення у 325 році випало на 21 березня, то у 1582 році – на 11 березня юліанського календаря. Зміщення відбулося на 10 діб!

У 1582 році, щоб ліквідувати таку невідповідність календаря явищам тропічного року, папа Григорій XIII провів реформу юліанського календаря. Він спеціальною буллою наказав вилучити з лічби днів 10 діб. Так весняне рівнодення було повернуте у календарі на 21 березня.

А щоб ця помилка не нагромаджувалася, було прийнято викидати три доби з кожних 400 років: вважати простими роками (365 діб) роки, що завершують століття, число сотень яких не ділиться без остачі на 4. Тому 1700-й, 1800-й, 1900-й в юліанському календарі були високосними, у григоріанському – простими. Відповідно різниця між датами у цих календарях з 1582 до 1699 рр. становила 10 діб, з 1700 до 1799 рр. – 11 діб, з 1800 до 1899 рр. – 12 діб, з 1900 до 2099 рр. – 13 діб. Тому не дивно, наприклад, що у 1900 році Різдво Христове святкували 6 січня, а в 1901 році і до 2100 року – 7 січня.

Григоріанський календар найточніше відображає «астрономічні події». Похибка на одну добу нагромаджується за 3300 років [215].

Чому Різдво святкуємо тепер 7-го січня, а Великдень не має сталої дати?

Не завжди Різдво Христове святкувалося і буде святкуватися 7-го січня (див. вище «Типи календарів», п. 3). У 2101 році його святкуватимуть вже 8-го січня, а в 1900 році святкували 6 січня.

Воскресіння Ісуса Христа один з небагатьох біблійних фактів, який точно зафіксовано в просторі і часі. За євангелистом Йоаном впливає чітко й однозначно: у рік розп'яття Ісуса Христа єврейська Пасха припадала на суботу. Напередодні, у п'ятницю, Христос був розп'ятий, а воскрес на світанку в неділю.

Як і тоді, так і тепер святкування Пасхи євреї пов'язують з астрономічними явищами. Вони святкують її в день весняної повні (повного місяця), тобто повні, яка настає після весняного рівнодення. Але не так просто можна точно передбачити і час весняного рівнодення, і час повні, а отже і скласти наперед календар, який би відповідав цим природним явищам. Реальна повня може наступити на кілька діб швидше, або запізнитися. Вона може наступити напередодні весняного рівноден-

ня, тоді євреї не вважають її весняною і ждуть наступної, яка наступить аж через 29,53 доби. І на цей період відсувається святкування Пасхи. А якщо повня наступить на наступний день після рівнодення, то святкують цього ж дня. Але за біблійними законами євреї відзначають Пасху лише у вівторок, четвер, суботу і неділю. Якщо повня випадає на понеділок, середу чи п'ятницю, Пасха пересувається на наступний день.

Християни всіх конфесій теж намагаються якомога точніше розмістити Воскресіння Христове в календарях. Коли говорити про час події, то, здавалося б, час мав би бути один і для євреїв, і для католиків, і для православних. Так могло б статися, якби не було відхилень у часі приходу рівнодення та появи повні, якби можна було узгодити календар з астрономічними явищами, якби були єдині підходи до визначення часу святкування Воскресіння Христового. Однак це далеко не так. Православні, наприклад, керуються такими умовами:

1. Щоб Пасха була після весняного рівнодення.
2. Після повні, що за ним.
3. В першу за нею неділю.
4. Щоб не співпадало це свято з єврейською Пасхою.

Ці умови були прийняті на Вселенському соборі в Нікеї (325 р.). Разом з цим було вирішено вважати 21 березня за старим стилем першим днем весни. Тобто, 21 березня за юліанським календарем зафіксовано в календарі як час весняного рівнодення [216].

Чому в одні роки у православних і католиків Пасха співпадає, а в інші – ні?

У наш час реальна астрономічна повня настає в середньому на чотири доби швидше, ніж «таблична» православної Пасхалії. Тому виникає два варіанти [217]:

- Реальна повня у неділю – вівторок, таблична у четвер – суботу. Але в обох випадках неділя та ж. На неї випадає як православна, так і католицька Пасха.

- Реальна повня у середу – суботу, відповідно таблична (православної Пасхалії) в неділю – середу наступного тижня, тож католики святкують Пасху в першу, православні – в наступну, тижнем пізніше.

В яких календарних межах можлива Пасха?

За юліанським календарем (старим стилем) у православних і католиків календарні межі однакові – від 22 березня до 25 квітня. Але

оскільки католики святкують за новим стилем, то у них ця межа «4 квітня – 8 травня». Отже, числа місяця, спільні для обох Пасхалій, є лише у квітні з 4-го до 25 квітня. Саме у цьому проміжку реалізується оте «Пасха співпадає» або православна тижнем пізніше», залежно від тижня, на який випаде повня.

На скільки ж можливе відтворення євангельської ситуації у християнських Пасхаліях: «єврейська Пасха в суботу, напередодні, у п'ятницю – Розп'яття і в неділю після неї – Воскресіння Ісуса Христа»?

Якщо вести мову про Пасху православну, то повторення євангельської ситуації тут взагалі неможливе. Настанова, що «Пасха святкується в першу неділю після єврейської» означає, що православні відзначають усі події Великого Четверга і П'ятниці не до Пасхи єврейської, як це описано в Євангеліях, а після неї.

А ось у католицькій Пасхалії євангельська ситуація відтворилася в 1601 – 1700 рр. – 25 разів, у 1701 – 1800 рр. – 20 разів, у 1801 – 1900 рр. – 27 разів, у 1901 – 2000 рр. – 23 рази [218].

Дати Пасхи єврейської і християнської на 2016 – 2100 роки (за н. ст.) [219]

Число року	Єврейська Пасха	Римо-катол. Пасха	Православна Пасха	Вознесіння	Трійця	Тривалість Петрівки	
						тижні	дні
2016	23.04. Сб	27.03.	01.05.	09.06.	19.06.	2	1
2017	11.04. Вт	16.04.	16.04.	25.05.	04.06.	4	2
2018	31.03. Сб	01.04.	08.04.	17.05.	27.05.	5	3
2019	20.04. Сб	21.04.	28.04.	06.06.	16.06.	2	4
2020	09.04. Чт	12.04.	19.04.	28.05.	07.06.	3	6
2021	28.03. Нд	04.04.	02.05.	10.06.	20.06.	2	-
2022	16.04. Сб	17.04.	24.04.	02.06.	12.06.	3	1
2023	06.04. Чт	09.04.	16.04.	25.05.	04.06.	4	2
2024	23.04. Вт	31.03.	05.05.	13.06.	23.06.	1	4
2025	13.04. Нд	20.04.	20.04.	29.05.	08.06.	3	5

2026	02.04. ЧТ	05.04.	12.04.	21.05.	31.05.	4	6
2027	22.04. ЧТ	28.03.	02.05.	10.06.	20.06.	2	-
2028	09.04. Нд	16.04.	16.04.	25.05.	04.06.	4	2
2029	31.03. Сб	01.04.	08.04.	17.05.	27.05.	5	3
2030	18.04. ЧТ	21.04.	28.04.	06.06.	16.06.	2	4
2031	08.04. ВТ	13.04.	13.04.	22.05.	01.06.	4	5
2032	27.03. Сб	28.03.	02.05.	10.06.	20.06.	2	-
2033	14.04. ЧТ	17.04.	24.04.	02.06.	12.06.	3	1
2034	04.04. ВТ	09.04.	09.04.	18.05.	28.05.	5	2
2035	24.04. ВТ	25.03.	29.04.	07.06.	17.06.	2	3
2036	12.04. Сб	13.04.	20.04.	29.05.	08.06.	3	5
2037	31.03. ВТ	05.04.	05.04.	14.05.	24.05.	5	6
2038	20.04. ВТ	25.04.	25.04.	03.06.	13.06.	3	-
2039	09.04. Сб	10.04.	17.04.	26.05.	05.06.	4	1
2040	29.03. ЧТ	01.04.	06.05.	14.06.	24.06.	1	3
2041	16.04. ВТ	21.04.	21.04	30.05.	09.06.	3	4
2042	05.04. Сб	06.04.	13.04.	22.05.	01.06.	4	5
2043	25.04. Сб	29.03.	03.05.	11.06.	21.06.	1	6
2044	12.04. ВТ	17.04.	24.04.	02.06.	12.06.	3	1
2045	02.04. Нд	09.04.	09.04.	18.05.	28.05.	5	2
2046	21.04. Сб	25.03.	29.04.	07.06.	17.06.	2	3
2047	11.04. ЧТ	14.04.	21.04.	30.05.	09.06.	3	4
2048	31.03. ВТ	05.04.	05.04.	14.05.	24.05.	5	6
2049	17.04. Сб	18.04.	25.04.	03.06.	13.06.	3	-
2050	07.04. ЧТ	10.04.	17.04.	26.05.	05.06.	4	1
2051	28.03. ВТ	02.04.	07.05.	15.06.	25.06.	1	2
2052	14.04. Нд	21.04.	21.04.	30.05.	09.06.	3	4
2053	03.04. ЧТ	06.04.	13.04.	22.05.	01.06.	4	5
2054	23.04. ЧТ	29.03.	03.05.	11.06.	21.06.	1	6
2055	13.04. ВТ	18.04.	18.04.	27.05.	06.06.	4	-
2056	01.04. Сб	02.04.	09.04.	18.05.	28.05.	5	2
2057	19.04. ЧТ	22.04.	29.04.	07.06.	17.06.	2	3
2058	09.04. ВТ	14.04.	14.04.	23.05.	02.06.	4	4
2059	29.03. Сб	30.03.	04.05.	12.06.	22.06.	1	5

2060	15.04. ЧТ	18.04.	25.04.	03.06.	13.06.	3	-
2061	05.04. ВТ	10.04.	10.04.	19.05.	29.05.	5	1
2062	25.04. ВТ	26.03.	30.04.	08.06.	18.06.	2	2
2063	14.04. Сб	15.04.	22.04.	31.05.	10.06.	3	3
2064	01.04. ВТ	06.04.	13.04.	22.05.	01.06.	4	5
2065	21.04. ВТ	29.03.	26.04.	04.06.	14.06.	2	6
2066	10.04. Сб	11.04.	18.04.	27.05.	06.06.	4	-
2067	31.03. ЧТ	03.04.	10.04.	19.05.	29.05.	5	1
2068	17.04. ВТ	22.04.	29.04.	07.06.	17.06.	2	3
2069	06.04. Сб	14.04.	14.04.	23.05.	02.06.	4	4
2070	27.03. ЧТ	30.03.	04.05.	12.06.	22.06.	1	5
2071	14.04. ВТ	19.04.	19.04.	28.05.	07.06.	3	6
2072	03.04. Нд	10.04.	10.04.	19.05.	29.05.	5	1
2073	22.04. Сб	26.03.	30.04.	08.06.	18.06.	2	2
2074	12.04. ЧТ	15.04.	22.04.	31.05.	10.06.	3	3
2075	31.03. Нд	07.04.	07.04.	16.05.	26.05.	5	4
2076	18.04. Сб	19.04.	26.04.	04.06.	14.06.	2	6
2077	08.04. ЧТ	11.04.	18.04.	27.05.	06.06.	4	-
2078	29.03. ВТ	03.04.	08.05.	16.06.	26.06.	1	1
2079	16.04. Нд	23.04.	23.04.	01.06.	11.06.	3	2
2080	04.04. ЧТ	07.04.	14.04.	23.05.	02.06.	4	4
2081	24.04. ЧТ	30.03.	04.05.	12.06.	22.06.	1	5
2082	14.04. ВТ	19.04.	19.04.	28.05.	07.06.	3	6
2083	03.04. Сб	04.04.	11.04.	20.05.	30.05.	5	-
2084	20.04. ЧТ	26.03.	30.04.	08.06.	18.06.	2	2
2085	10.04. ВТ	15.04.	15.04.	24.05.	03.06.	4	3
2086	30.03. Сб	31.03.	07.04.	16.05.	26.05.	5	4
2087	17.04. ЧТ	20.04.	27.04.	05.06.	15.06.	2	5
2088	06.04. ВТ	11.04.	18.04.	27.05.	06.06.	4	-
2089	26.03. Сб	03.04.	01.05.	09.06.	19.06.	2	1
2090	15.04. Сб	16.04.	23.04.	01.06.	11.06.	3	2
2091	03.04. ВТ	08.04.	08.04.	17.05.	27.05.	5	3
2092	22.04. ВТ	30.03.	27.04.	05.06.	15.06.	2	5
2093	11.04. Сб	12.04.	19.04.	28.05.	07.06.	3	6

2094	01.04. Чт	04.04.	11.04.	20.05.	30.05.	5	-
2095	19.04. Вт	24.04.	24.04.	02.06.	12.06.	3	1
2096	07.04. Сб	15.04.	15.04.	24.05.	03.06.	4	3
2097	28.03. Чт	31.03.	05.05.	13.06.	23.06.	1	4
2098	17.04. Чт	20.04.	27.04.	05.06.	15.06.	2	5
2099	05.04. Нд	12.04.	12.04.	21.05.	31.05.	4	6
2100	24.04. Сб	28.03.	02.05.	10.06.	20.06.	2	-

* * *

За Євангелієм (зокр. Мт. 27:45) Христа розіп'яли в п'ятницю о шостій годині за тодішнім відліком годин від сходу Сонця, тобто близько 12 год дня, помер Він через три години, тобто о третій годині після полудня, за три години до заходу Сонця, після чого – в місячну повню – розпочалося свято єврейської Пасхи.

Отже, перша християнська Пасха – Воскресіння Христове – сталося відразу після повні, тобто коли Місяць обернений до Землі своїм освітленим боком і має вигляд повного круга.

* * *

Християни у своєму щоденному побуті використовують календар сонячний, але Церква визначає дату Пасхи (а тим самим весь річний цикл недільних богослужінь) за календарем місячно-сонячним.

* * *

Православні Церкви не приймають римо-католицьку Пасхалію, бо в ній (у XX – XXI ст.) тричі за кожні 19 років Пасха буває перед єврейською.

Чотири з 14-ти Автокефальних церков (Єрусалимська, Грузинська, Російська і Сербська), а з ними й Українські Церкви не погоджуються перейти на «компромісний» церковний календар, тобто – на григоріанський, для відзначення всіх нерухомих свят з одночасним збереженням православної Пасхалії (святкування Пасхи в межах 4 квітня – 8 травня), оскільки в цьому випадку в середньому один раз за кожні дев'ять років не буває посту Петрівки.

* * *

Ще минулого століття розпочалися дискусії про можливий перехід християнських Церков на єдину для всіх дату Пасхи – неділя після другої суботи у квітні.

Література

1. Пелипейко І. Містечко над Рибницею. – Косів, 2004. – С. 41.
2. Стеф'юк В. Косів – місто історичне. – Косів, 2002. – С. 22, 58.
3. Городенко М. Таємниця царських воріт. – Косів, 1997.
4. Шематизм всего клира гр.-кат. епархії Станіславівської на рік Божий 1890. – Станіславів, 1890 рік. – С. 139.
5. Сіреджук П. Церковна мережа Галицької землі в XIV – XVIII ст. // Карпати: людина, етнос, цивілізація – Львів, 2014, вип. 5. – С. 86.
6. Сковчиляс І. Галицька (Львівська) епархія XII – XVIII ст. Організаційна структура та правовий статус. – Львів, 2010. – С. 125.
7. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. T. 14. – Krakow, 2006. – С. 178.
8. Пелипейко І. Косів: люди і долі. – Косів, 2001. – С. 22.
9. Сіреджук П. Церковна мережа Галицької землі в XIV – XVIII ст. // Карпати: людина, етнос, цивілізація – Львів, 2014, вип. 5. – С. 89.
10. Там само. – С. 91.
11. Шематизм всего клира гр.-кат. епархії Станіславівської на рік Божий 1890. – Станіславів, 1890. – С. 139.
12. Шематизм всего клира гр.-кат. епархії Станіславівської на рік Божий 1896. – Станіславів, 1896. – С. 184.
13. ДАІФО, ф. 12, оп. 1, спр. 21, с. 149.
14. ДАІФО, ф. Р-388сч, оп. 2, спр. 30, с. 4-5.
15. ДАІФО, ф. Р-389сч, оп. 2, спр. 2, с. 41-42.
16. Тарас Я. Сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат, – Львів, 2007. – С. 221, 224, 265.
17. Там само. – С. 158.
18. Там само. – С. 223.
19. Грушевський М. Історія України-Руси, т. 5. С. 270.
20. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 179, с. 31.
21. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 792, с. 83.
22. Там само. – С. 33.
23. Турій О. Соціальний статус і матеріальне становище греко-католицького духовенства Галичини в середині XIX століття // Ковчег. – 2000, ч. 2. – С. 115-148.
24. Шематизм всего клира гр.-кат. епархії Станіславівської на рік Божий 1913. – Станіславів, 1913 рік. – С. 119.
25. Баран О. Матеріальне становище галицького сільського духовенства (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.). // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Випуск XV. – Ів.-Франківськ, 2014. – С. 17.
26. ЛНБ НАН України (відділ рукописів), ф. 11, спр. 504, арк. 33.
27. Шематизм всего клира гр.-кат. епархії Станіславівської на рік Божий 1925. – Станіславів, 1925. – С. 117.
28. Меріам-Лужницький Г. Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері. – Львів, 1994. – С. 57.
29. Куницький Л. Спогади молодих літ та заслання. – Львів, 2003. – С. 42.

30. Пашенко О. Російська православна церква наприкінці хрущовської відлиги. // Український історичний журнал. – Київ, 2001. – № 5, с. 157.
31. ДАІФО, ф. Р-388 оп. 2, спр. 133, с. 40.
32. ДАІФО, ф. Р-1336, оп. 2, спр. 681. с. 2.
33. ДАІФО, ф. Р-388 оп. 1-д, спр. 101, с. 15.
34. ДАІФО, ф. 389сч., оп. 2, спр. 41, с. 92, 93.
35. ДАІФО, ф. 389сч, оп. 2, спр. 30, с. 15.
36. ДАІФО, ф. 1336, оп. 2, спр. 681. – С. 2.
37. ДАІФО, ф. 388, оп. 2, спр. 208. – С. 105.
38. Пелипейко І. Містечко над Рибницею. – Косів, 2004. – С. 226.
39. ДАІФО, ф. Р-388, оп. 2, спр. 133, с. 76, 95.
40. Там само. – С. 89.
41. ДАІФО, ф. Р-388, оп. 2, спр. 208. – С. 5.
42. Чуб Л. Нерадісна річниця роз'єднання українського православ'я // Літературна Україна – Київ, 1 березня 2012 р., с. 7.
43. Шептицький А. До моїх любих гуцулів. – Львів, 2015. – С. 6.
44. Там само. С. 42.
45. Пелипейко І. Косів: люди і долі. – Косів, 2001. – С. 119.
46. Там само. – С. 286.
47. Там само. – С. 284.
48. Катрій Ю. Пізнай свій обряд! – Нью Йорк, 1982. – С. 391.
49. Огієнко І. Українська вимова богослужбових текстів. // «Наша культура», Варшава, 1937. – С. 441.
50. Там само. – С. 432.
51. Городенко М. Таємниця царських воріт. – Косів, 1997. – С. 62.
52. Огієнко І. Українська вимова богослужбових текстів. // «Наша культура», Варшава, 1937. – С. 434.
53. Сергійчук В. Українські державники: Андрей Шептицький. – Вишгород, 2015.– С. 152.
54. ДАІФО, ф. Р-388 оп. 3, спр. 322, с. 51.
55. Там само. – С. 52.
56. Там само. – С. 70.
57. «Наша культура», Варшава, 1937.
58. Кривоносок П. Наш великодний Зельман. // «Наша Батьківщина», Львів, 1939, ч. 4.
59. Решетуа В. Гагілка про Зельмана. // «Наша культура», Варшава, 1937. – С. 239.
60. Мудрицька А. У Косові гідно відзначили ювілей Митрополита. // «Гуцульський край», Косів, 2015 р., № 51. – С. 4.
61. Там само.
62. Прокимен, глас 8. // Молитовник, – Рим, 1991. – С. 676.
63. Пелипейко І. Містечко над Рибницею. – Косів, 2004. – С. 5.
64. Сіреджук П. Церковна мережа Галицької землі в XIV – XVIII ст. // Карпати: людина, етнос, цивілізація – Львів, 2014, вип. 5. – С. 95.
65. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -16, арк. 235.
66. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -16, арк. 426.
67. Хроніка // Вістник Станіславівської епархії. – Станіславів, березень 1887. С. 48.

68. Хроніка // Вістник Станіславівської єпархії. – Станіславів, 04.04.1888. С. 60.
69. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 330-г, с. 172.
70. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 410, с. 20.
71. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 410, с. 19.
72. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 410, с. 16.
73. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 410, с. 18.
74. Хроніка // Вістник Станіславівської єпархії. – Станіславів, червень.1889. С. 115.
75. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 95, с. 85.
76. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 410, с. 15.
77. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 410, с. 31.
78. Там само
79. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 410, с. 29.
80. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 410, с. 8.
81. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 410, с. 25.
82. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 410, с. 12.
83. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 567, с. 11.
84. Шематизм всего клира гр.-кат. єпархії Станіславівської єпархії на рік Божий 1931. – Станіславів, 1931. – С. 84.
85. о. Іван Бурдяк. Чи відбудуємо храм. // Руда Г., Слово отця Івана Бурдяка. – Косів, 2004. – С. 65.
86. Там само.
87. Пелипейко І. Містечко над Рибницею. – Косів, 2004. – С. 43.
88. Сіреджук П. Церковна мережа Галицької землі в XIV – XVIII ст. // Карпати: людина, етнос, цивілізація – Львів, 2014, вип. 5. – С. 102.
89. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -16, арк. 236.
90. Там само
91. Там само
92. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -16, арк. 429.
93. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -18, арк.565 – 567.
94. Шематизм всего клира гр.-кат. єпархії Станіславівської на рік Божий 1887 – Станіславів, 1887 – С. 111.
95. Хроніка // Вістник Станіславівської єпархії. – Станіславів, 30.06.1889. – С. 81.
96. Хроніка // Вістник Станіславівської єпархії. – Станіславів, 30.11.1889. – С. 128.
97. Пелипейко І. Косів: люди і долі. – Косів, 2001. – С. 42.
98. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 792, с. 31.
99. Шематизм всего клира гр.-кат. єпархії Станіславівської на рік Божий 1935 – Станіславів, 1935 – С. 85.
100. ДАІФО, ф. 388, оп. 1-д, спр. 296, с. 11.
101. Там само. – С. 5.
102. ДАІФО, ф. 389 сч, оп. 2, спр. 41, с. 118.
103. ЦДІАУ у м. Львові, ф.6, оп.1, спр.164, с. 47.
104. Сіреджук П. Церковна мережа Галицької землі в XIV – XVIII ст. // Карпати: людина, етнос, цивілізація – Львів, 2014, вип. 5. – С. 97.
105. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -16, арк. 235.
106. Там само.
107. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -18, арк. 567

108. Шематизм всего клира гр.-кат. епархии Станіславівської на рік Божий 1890. – Станіславів, 1890. – С. 137.
109. Там само – С. 111.
110. Шематизм всего клира гр.-кат. епархии Станіславівської на рік Божий 1925. – Станіславів, 1925. – С. 117.
111. Шематизм всего клира гр.-кат. епархии Станіславівської на рік Божий 1909. – Станіславів, 1909. – С. 78.
112. Шематизм всего клира гр.-кат. епархии Станіславівської на рік Божий 1913. – Станіславів, 1913. – С. 119 та Шематизми... на 1925 р. – С. 117.
113. Шематизм всего клира гр.-кат. епархии Станіславівської на рік Божий 1931. – Станіславів, 1931. – С. 84.
114. Пелипейко І. Косів: люди і доли. – Косів, 2001. – С. 20.
115. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 330-б, с. 86.
116. Шематизм всего клира гр.-кат. епархии Станіславівської на рік Божий 1906. – Станіславів, 1906. – С. 104.
117. Хроніка // Вістник Станіславівської епархии. – Станіславів, 30.11.1889. – С. 132.
118. Шематизм всего клира гр.-кат. епархии Станіславівської на рік Божий 1925. – Станіславів, 1925. – С. 116.
119. Пелипейко І. Містечко над Рибницею. – Косів, 2004. – С. 43.
120. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 567, с. 10.
121. ДАІФО, ф. 12, оп. 1, спр. 21, с. 5.
122. ДАІФО, ф. Р-388, оп. 3, спр. 321, с. 3.
123. ДАІФО, ф. 388, оп. 3, спр. 322, с. 3.
124. Там само. – С. 1.
125. Городенко Л. Духовність. // Руда Г. Слово отця Івана Бурдяка. – Косів, 2004. – С. 10.
126. Пелипейко І. Косів: люди і доли. – Косів, 2001. – С. 284.
127. Стеф'юк В. Косів – місто історичне. – Косів, 2002. – С. 22.
128. ЦДІАУ у м. Львові, ф. 7, оп. 2, спр. 28, док. 139.
129. Стеф'юк В. Косів – місто історичне. – Косів, 2002. – С. 23
130. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -16, арк. 424
131. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -18, арк. 565.
132. Шематизм всего клира гр.-кат. епархии Станіславівської на рік Божий 1890. – Станіславів, 1890. – С. 103.
133. ДАІФО, ф. 504, оп. 1 спр. 95, с. 84
134. ДАІФО, ф. 504, оп. 1 спр. 567, с. 10
135. Петрушевич А. Сводная Галицко-русская летопись с 1600 по 1700 год. – Львов, 1874. – С. 124, п. 5.
136. Шематизм всего клира гр.-кат. епархии Станіславівської на рік Божий 1890. – Станіславів, 1890. – С. 103.
137. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 330-г, с. 51.
138. Пелипейко І. Косів: люди і доли. – Косів, 2001. – С. 119.
139. ДАІФО, ф. Р-388, оп. 3 спр. 322, с. 4.
140. Там само – С. 3.
141. Там само. – С. 41.
142. ДАІФО, ф. 388, оп. 2, спр. 208. – С. 105

143. ДАІФО, ф. Р-388, оп. 3, спр. 322, с. 56, 57.
144. Пелипейко І. Косів: люди і долі. – Косів, 2001. – С. 283.
145. ЦДІАУ у м. Львові, ф. 5, оп. 1, спр. 186, стор. 1716
146. Стеф'юк В. Косів – місто історичне. – Косів, 2002. – С. 59
147. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -16, арк. 237.
148. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -18, арк. 564.
149. Там само.
150. Шематизм всего клира гр.-кат. епархії Станіславівської на рік Божий 1890. – Станіславів, 1890. – С. 104.
151. ДАІФО, ф. 12, оп. 1, спр. 21, с.11.
152. ДАІФО, ф. Р-388, оп. 3, спр. 318, с. 1.
153. Там само. – С. 18.
154. ДАІФО, ф. Р-388, оп.1-д спр. 101, с. 15.
155. Сіреджук П. З хроніки заселення Галицької Гуцульщини. // Історія Гуцульщини, т. IV. – Львів, 1999. – С. 145.
156. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. Т. 14. – Krakow, 2006. – С. 307.
157. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -16, арк. 236.
158. Сіреджук П. Церковна мережа Галицької землі в XIV – XVIII ст. // Карпати: людина, етнос, цивілізація – Львів, 2014, вип. 5. – С. 100.
159. Шематизм всего клира гр.-кат. епархії Станіславівської на рік Божий 1890. – Станіславів, 1890. – С. 139.
160. ЛНМ (відділ рукописів), Ркл -16, арк. 236.
161. Шематизм всего клира гр.-кат. епархії Станіславівської на рік Божий 1890. – Станіславів, 1890. – С. 138.
162. Там само.
163. Там само.
164. ДАІФО, ф. 388, оп. 3, спр. 340, с. 1.
165. Там само. – С. 16.
166. Schneider A. Encyclopedya do krajoznawstwa Galicyi. – Lwow. 1874 – Т. 2. S. 11.
167. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 330-д, с. 9.
168. Там само. – С. 45.
169. Шематизм всего клира гр.-кат. еп. Станіславівської на рік Божий 1925, с.117.
170. ДАІФО, ф. 388, оп. 3, спр. 318, с. 3.
171. Городенко М. Таємниця царських воріт. – Косів, 1997. – С. 63.
172. ДАІФО, ф. Р-388, оп. 3, спр. 318, с. 3.
173. Там само. – С. 2.
174. Там само. – С. 14.
175. ЦДІАУ у м. Львові, ф.134, оп.2, спр.44, с. 35, 36.
176. Вінценз С. На високій полонині. – Львів, 1997. – С. 220.
177. Schematismus universi venerabilis cleri archidiceseos metropolitanae graeco-catholicae. – Leopoli, 1844.
178. Шематизм всего клира гр.-кат. епархії Станіславівської на рік Божий 1890. – Станіславів, 1890. – С. 138.
179. Стеф'юк В. Косів – місто історичне. – Косів, 2002. – С. 64.
180. ДАІФО, ф. 1336, оп. 2, спр. 681, с.3.
181. ДАІФО, ф. 388, оп. 3, спр. 352, с. 9.

182. Там само. – С. 15.
183. Там само. – С. 14.
184. Пелипейко І. Містечко над Рибницею. – Косів, 2004. – С. 310
185. Grazyna Ruszzyk. Kosciol parafialny Matki Boskiej Rozancowej. // Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego wojewodztwa ruskiego. Т. 14. – Krakow, 2006. – С. 177-188.
186. Schematismus leopoliensis, 1900, s. 90.
187. Пелипейко І. Містечко над Рибницею. – Косів, 2004. – С. 39.
188. Grazyna Ruszzyk. Kaplica zakładu leczniczego w Smodnej. // Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego wojewodztwa ruskiego. Т. 14. – Krakow, 2006. – С. 307-309.
189. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 330-д, с. 1.
190. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 61, с. 8-9.
191. Хроніка // Вістник Станіславівської єпархії. – Станіславів, 1887.
192. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 330-в, с. 141.
193. Там само.
194. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 330-б, с. 22.
195. Пелипейко І. Косів: люди і доли. – Косів, 2001. – С. 116.
196. ДАІФО, ф. 12, оп. 1, спр. 21, с. 110, 112.
197. Ткачук Я. Людина, яка подарувала Коломиї головну її окрасу. // Коломийська правда. – 2013, 4 жовтня. – С. 3.
198. Пелипейко І. Косів: люди і доли. – Косів, 2001. – С. 41-43.
199. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 330-в, с. 94.
200. Пелипейко І. Косів: люди і доли. – Косів, 2001. – С. 118.
201. ДАІФО, ф. 504, оп. 1, спр. 330-г, с. 51.
202. Пелипейко І. Косів: люди і доли. – Косів, 2001. – С. 119.
203. Вовчак І. Священик від Бога. // Руда Г. Слово отця Івана Бурдяка. – Косів, 2004. – С. 103.
204. Пелипейко І. Косів: люди і доли. – Косів, 2001. – С. 283.
205. Руда Г. Слово отця Івана Бурдяка. – Косів, 2004. – С. 114.
206. о. Близнюк І. Священничий рід Близнюків. // Юрчишин Г., Вах І. До 100-річчя монастирської церкви Різдва Івана Хрестителя. – Косів, 2012. – С. 67.
207. Пелипейко І. Косів: люди і доли. – Косів, 2001. – С. 115.
208. Тертична С. Як батюшки рідну землю плондрували. // Слово Просвіти. – 2016, 2–8 червня.
209. Мельник М. Не ловілось на обман. // Слово Просвіти. – 2016, 5–11 травня.
210. Палій О. Московський патріарх вивіз залишки ілюзій // Українська правда, 4 серпня 2009 року.
211. Огієнко І. Українська церква. – Київ, 1993.
212. Лук'яненко Л. Національна ідея і національна воля. Київ, 2003. – С. 100.
213. Курищук В. Дорога до храму. – Косів, 2014. – С. 18.
214. Некролог // газ. Діло, 1894. – № 168.
215. Климишин І. Основи пасхалії, – Ів-Франківськ, 2005. – С. 15-16.
216. Там само. – С. 33.
217. Там само. – С. 29.
218. Там само. – С. 62.
219. Там само. – С. 83, 89.

Післяслово

Для даного дослідження взято одне колишнє велике поселення Гуцульщини, яке називалося Косовом і на основі архівних документів, принаймні останніх трьох століть, зроблені спроби дослідити історію храмів цього поселення на тлі суспільних подій відповідного історичного періоду.

З метою ширшого висвітлення окремих аспектів релігійного життя громад у різних суспільних умовах та для кращого сприйняття інформації, книжку було умовно поділено на три розділи. У першому розділі подані загальні відомості з історії релігійного життя, що стосуються багатьох парафій і церков, у другому – розповідається конкретно про церкви. В третьому розділі (додатках) подана цікава інформація, що виходить за межі церкви і церковних громад, але викликає великий інтерес у багатьох вірян.

Певну увагу приділено стану церков та життю релігійних громад в умовах войовничого атеїзму та боротьби за відродження Церкви в радянські часи. В межах можливого подано відомості про сучасний стан церков. На скільки успішно це все вдалося зробити – судити читачеві.

В цьому дослідженні не претендувалося на широке представлення сакрального багатства оновлених храмів та на повне висвітлення всієї багатогранної душпастирської діяльності священнослужителів. Тут звернуто увагу лише на окремі важливі події з життя релігійних громад та їхнього ревного піклування про свій храм.

В роботі над книжкою велику допомогу надали священники, які зараз служать в косівських церквах: о. Роман Іванюлик, о. Іван Близнюк, о. Степан Губернат, о. Михайло Будзан, о. Михайло Ганущак, о. Ростислав Близнюк.

Автор висловлює щирю подяку пароху церкви св. Василя Великого о. Роману Іванюлику та настоятелю церкви Успіння Пресвятої Богородиці о. Іванові Близнюку за рецензування книжки та цінні поради.

Зміст

Вступ.....	3
Короткі відомості з історії.....	4
Як наші предки будували церкви.....	8
Як призначалися священники на посаду пароха.....	10
Матеріально-побутове забезпечення священників за часів Австро-Угорщини.....	12
Церква і «відродженецький рух».....	14
Церкви Косівщини в радянський період.....	17
Великдень 1975 року в Косові.....	19
Відродження Української Церкви.....	22
Вище духовенство і Косів.....	25
Дещо про мову богослужінь.....	30
До Косова «на Йвана».....	33
Як влада лякалася паломників.....	35
Великодня перепелонька про Зельмана.....	37
З турботою про духовне зростання дітей та молоді.....	41
Підтримуємо свої звичаї і обряди.....	45
Косівські святині	
Міська церква Пресвятої Трійці.....	51
Церква Успіння Пречистої Діви Марії в Старому Косові.....	61
Церква св. Василя Великого в Косові.....	71
Церква Різдва Івана Хрестителя в Косові.....	81
Церква Благовіщення Пречистої Діви Марії у Вербовці.....	91
Церква свв. Якима і Анни в Смодній.....	97
Церква св. Первомученика Стефана в Городі.....	105
Церква Зачаття св. Івана Хрестителя в Черганівці.....	110
Богослужбова каплиця Різдва Пресвятої Богородиці на Волійці.....	117
Костьол Матері Божої Цариці св. Розарію в Косові.....	119
Римо-католицька каплиця на цвинтарі в Косові.....	124
Богослужбова каплиця в Смодній.....	125

Біографічні відомості про окремих священиків

Отець Микола Саврасевич.....	126
Отець Теодор Лісевич.....	127
Отець Олександр Гелитович.....	128
Отець Йосафат Кобринський.....	129
Отець Йосип Абрисовський.....	130
Отець Михайло Могильняк.....	131
Отець Йосиф Ткачук.....	131
Отець Іван Бурдяк.....	132
Отець Дмитро Близнюк.....	133
Отець Володимир Балагурак.....	134

Додатки

Чи канонічно створювався Московський патріархат.....	135
Посягання Москви на незалежність Української Церкви.....	136
Українське духовенство в Галицькому крайовому сеймі.....	138
Короткі відомості про священиків-послів до Галицького сейму (1861 – 1866).....	140
Типикалендарів.....	144
Чому Різдво святкуємо 7-го січня, а Великдень не має сталої дати?.....	145
Чому в одні роки в православних і католиків Пасха співпадає, а в інші – ні?.....	146
В яких календарних межах можлива Пасха?.....	146
Дати Пасхи єврейської і християнської на 2016 – 2100 рр.....	147
Література.....	151
Післяслово.....	157

Історико-краєзнавче видання

КУРИЩУК Василь Юрійович

ХРИСТИЯНСЬКІ СВЯТИНІ КОСОВА

“Писаний Камінь”

Косів

2016

Технічний редактор

Комп'ютерна верстка

Відповідальний за друк

Віталій Стефурак

Романа Курищука

Михайло Павлюк

Видруковано в МП «Еврика»

Свідоцтво Державного реєстру: серія ІФ, № 5083

Косівський район, м. Косів,

вул. Незалежності, 28.

Тел.-факс: (0278) 2-24-91.

E-mail: Evrrika-pk@ukr.net

Підписано до друку 14.06.2016. Формат 70x108\16. Папір офсетний.

Друк офсетний. Умов. друк. арк. 15,60. Обл.-вид. арк. 6,71.

Тираж 250 прим. Замовлення № 443.